

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
ΝΑΟΥΣΗΣ

Ναουσαίος ο πρώτος Αμερικάνος
Γενικός Πρόξενος στην Αθήνα το 1838

Η επίδραση της οικογένειας στην αγωγή του παιδιού

Λόρδος Βύρων

Πριν πεινάσει η Γή

Το εθιμικό δίκαιο
της Νάουσας

Πάρκο Νάουσας (Φωτογρ. Κώστα Σπορέλα)

Βιολογική καταπολέμηση των εντόμων

Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος, ο ιστορικός
του νέου Ελληνισμού

Φυλάξτε τὰ τεύχη τῆς «Νιάουστας»

Παλαιὰ τεύχη μπορείτε νὰ προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ Συλλόγου

Ἡ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον

τῶν συνδρομητῶν τῆς

Παρακαλοῦμε νὰ μεριμνήσετε γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς συνδρομῆς

τοῦ ἐτους 1987

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ

2) ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΥ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΟΥΝ
ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙ-Ι-ΚΟ ΣΠΙΤΙ

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

Βασ. Φιλίππου 21. Ώρες λειτουργίας απογεύματα Δευτέρα, Τρίτη, Τετάρτη, Πέμπτη.

“ΝΙΔΟΥΣΤΑ”

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 1988
ΕΤΟΣ ΙΒ', ΤΟΜΟΣ ΣΤ', ΤΕΥΧΟΣ 42

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Οδυσσέας Ντινόπουλος, Ελένη Μήτσαλα
Λευκή Σαμαρά, Χρήστος Μουχάγιερ, Αλ. Οικονόμου

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Βασ. Φιλίππου 21 592 00 ΝΑΟΥΣΑ

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Γιάννης Καρατσιώλης, Γεωπόνος 60.331

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

Πάρκο Νάουσας, φωτ. Κων. Σπορέλα

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ — ΕΚΤΥΠΩΣΗ

Τυπογραφείο Αντώνη Μαυρογένη
Αντωνίου Καμάρα 3 - τηλ. 260-140
Θεσσαλονίκη

Περιεχόμενα

Ιστορικά — Λαογραφικά — Γλωσσολογικά σελ.

ΓΚΟΥΤΑ ΑΧΙΛ.: Ναουσαίος ο πρώτος Αμερικανός Γεν. Πρόξενος στην Αθήνα	4
ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΣΤΕΡΓ.: Κλεφταρματολικά χρονικά	6
ΣΑΜΑΡΑ ΛΕΥΚΗΣ: Λόρδος Βύρων	10
ΣΠΑΡΤΣΗ ΝΙΚΟΥ: Παροιμίες που λέγονται στη Νιά- ουσα	12
ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΣΤΕΡΓ.: Ποικίλα λαογραφικά	15

Επιστημονικά — Λογοτεχνικά — Παιδαγωγικά — Έρευνες — Αφιέρωμα

ΒΛΑΧΑΔΗ ΘΩΜΑ: Η επίδραση της οικογένειας στην αγωγή του παιδιού	19
ΧΙΟΠΙΔΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ: Απ. Ε. Βακαλόπουλος, ο ιστορι- κός του νέου Ελληνισμού	23
ΜΥΛΩΝΑ Α. ΓΙΑΝΝΗ: Ο κόσμος της συνείδησης και η συνείδηση του κόσμου	26
ΧΑΤΖΗΧΑΡΙΣΗ Ι.: Πριν περάσει η Γη	28
ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΑΓ.: Τα φίδια	31

Γεωργικά — Δεντροκομικά

ΧΑΡΑΝΤΩΝΗ ΔΗΜ.: Βιολογική καταπολέμηση των εν- τόμων στα θερμοκήπια	32
ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ ΟΔΥΣ.: Β' Πανελλήνιο Εντομολογικό Συνέδριο	35
ΣΙΔΕΡΑ ΑΝΕΣΤΗ: Μετεωρολογικά στοιχεία	37
ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ ΟΔΥΣ.: Δενδροκομικά θέματα	39
ΚΟΥΡΑΚΟΥ - ΔΡΑΓΩΝΑ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑΣ: Νάουσα - Α- μύνταιο - Γουμένισσα	41

Διάφορα — Δραστηριότητες

ΚΟΣΜΙΔΗ ΓΙΑΝΝΗ: Το παιδικό θέατρο	42
-----------------------------------	----

Αγαπητέ φίλε,

Σήμερα φέρνουμε στο φως της δημοσιότητας ένα α-
ξιόλογο ιστορικό ντοκουμέντο που ενδιαφέρει ιδιαίτερα
τους Ναουσαίους. Πρόκειται για τον Ναουσαίο Γρηγόρη
Α. Περδικάρη που διορίστηκε γενικός πρόξενος των Η-
νωμένων Πολιτειών στην Αθήνα το 1838. Σημειώνεται η
πληροφορία ότι ο Γρηγόρης Α. Περδικάρης είναι ο πρώ-
τος εκκρόσσιμος (Γενικός πρόξενος) των Ηνωμένων Πο-
λιτειών στο νεοσύστατο Ελληνικό Κράτος.

Ο καθηγητής Απόστολος Γ. Βακαλόπουλος είναι χω-
ρίς αντίρρηση ο κορυφαίος ιστορικός του νέου Ελληνι-
σμού. Το πολύπλευρο και πολύτιμο συγγραφικό του έργο
έχει εκτιμηθεί και αναγνωρισθεί στη χώρα μας και στο
εξωτερικό. Οι αναγνώστες της «Νιδούστας» θα έχουν την
ευκαιρία να πληροφορηθούν, σε δύο συνέχειες, για την
μεγάλη πνευματική προσφορά του διακεκριμένου καθηγη-
τή της Ιστορίας.

Για το αποκριάτικο Ναουσαίικο έθιμο «γενίτσαροι και
μούλες», η «Νιδούστα» ασχολήθηκε πολλές φορές. Σή-
μερα δημοσιεύουμε ενδιαφέροντα στοιχεία σχετικά με το
αναφερόμενο έθιμο και με την προέλευση των λέξεων
Μπούλα και Γενίτσαροι.

Το οικογενειακό περιβάλλον επιδρά αποφασιστικά στην
εξέλιξη του παιδιού (πνευματική, σωματική και ψυχική),
στην μόρφωση, στην διάπλαση του χαρακτήρα και στη δια-
μόρφωση της προσωπικότητάς του. Αυτό δεν πρέπει να
το ξεχνούν οι γονείς. Επί του προκειμένου ειδικός συ-
νεργάτης του περιοδικού μας υπενθυμίζει στους γονείς
τί πρέπει να κάνουν στα παιδιά τους και τί πρέπει να
αποφεύγουν.

Το περιβάλλον που ζούμε, εξαιτίας της απρογραμμά-
τιστης ανθρώπινης δραστηριότητας γίνεται καθημερινώς
και πιο μολυσμένο. Οι καλλιέργειες φορτώνονται με πολ-
λά φάρμακα (χημική καταπολέμηση) και τα παραγόμενα
πράσινα γίνονται πιο «ανθυγιεινά». Σήμερα φιλοενοούμε
ειδικό άρθρο που αφορά την βιολογική καταπολέμηση που
είναι οπωσδήποτε «υγιεινή». Στα θερμοκήπια η μέθοδος
αυτή έγινε αποδεκτή απ' όλους τους καλλιεργητές. Η μέ-
θοδος αυτή δεν έχει μόνο στόχους οικονομικούς, αποβλέ-
πει παράλληλα στην προστασία του περιβάλλοντος και
στην υγεία του ανθρώπου.

Η

Συντακτική Επιτροπή

Υ.Γ. Η «Νιδούστα» δεν επιχορηγείται από κανένα φο-
ρέο. Στηρίζεται στο ενδιαφέρον και στην αγάπη των συν-
δρομητών της. Ύστερα από την αύξηση των δαπανών εκ-
τύπωσης του περιοδικού μας, είμαστε υποχρεωμένοι να αυ-
ξήσουμε την ετήσια συνδρομή από 800 δρχ. σε 1.000 δρχ.

Ετήσια συνδρομή Ιδιωτών	1.000
Δήμοι, Κοινότητες, Συν/σμοί	2.500
Εξωτερικού δολάρια	25

Ναουσαίος ο πρώτος Αμερικάνος Γεν. Πρόξενος στην Αθήνα το 1838

«Με το ίδιο πλοίο έφθασε και ο Πρόξενος των Ομοσπόνδων Επαρχιών της Αρκτώας Αμερικής. Ο κύριος Γρηγόριος Α. Περδικάρης, γεννημένος εις Βέροιαν της Μακεδονίας, αποδηήσας δε προ πολλού εις τας Ομοσπόνδους Πολιτείας, επολιτογραφήθη και ενυμφεύθη εκεί και εστάλη από μέρους αυτών εις την αναγεννημένην παλαιάν Πατρίδα του την Ελλάδα ως Γενικός Πρόξενος...»

Με την παραπάνω είδηση, το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Ιανουαρίου 1838, οι αθηναϊκές εφημερίδες πληροφορούν τους κατοίκους της πρωτεύουσας του νεοσύστατου Ελληνικού Κράτους για την άφιξη του πρώτου Γενικού Προξένου των «Ομοσπόνδων Επαρχιών της Βορείου Αμερικής. Πρόκειται για τον Ναουσαίο Γρηγόρη Περδικάρη γιό του Αντωνίου, για τον οποίο πολλά λέγονταν μυθοποιημένα.

Κάποιο φως σ αυτήν την ιστορία έρριξε η τυχαία ανεύρεση σε ναουσαϊκό σπίτι ενός φακέλλου με πέντε επιστολές του παραπάνω Γρηγόρη Αν. Περδικάρη.

Το πώς διασώθηκαν οι πέντε επιστολές, που καλύπτουν μια περίοδο πέντε χρόνων (1838 μέχρι Μάρτη 1843) είναι άγνωστο, αφού και οι επιζώντες Περδικαραίοι δεν τις γνώριζαν. Ο τελευταίος που τις κατείχε ήταν ο Στέργιος Θεοδ. Περδικάρης, ασκούμενος δικηγόρος, που σκοτώθηκε στο Ελληνοϊταλικό πόλεμο, σε κάποιο ύψωμα του Μοράβα. Ο φάκελλος με τις επιστολές μας παραδόθηκε από κοινό φίλο μας.

Οι πέντε επιστολές είναι οι ακόλουθες: 1η) από την Αθήνα, με ημερομηνία 10/22 Ιανουαρίου 1838 και απευθύνεται στον πατέρα του Αντωνίου Αναστασίου Περδικάρη, 2η) από Θεσσαλονίκη με ημερομηνία 25 Νοεμβρίου 1838 και απευθύνεται στον αδελφό του Κωνσταντίνο Αντ. Περδικάρη, 3η) από Θεσσαλονίκη με ημερομηνία 16 Μαρτίου 1839 προς τον πατέρα του, 4η) από Αθήνα με ημερομηνία 1/12 Σεπτεμβρίου 1841 προς τον αδελφό του Κώστα, όπου αναφέρεται και ο θάνατος του πατέρα του και 5η) από την Αμερική με ημερομηνία 18 Μαρτίου 1843.

Κοινά χαρακτηριστικά όλων των επιστολών: α) δεν υπάρχουν εξωτερικοί φάκελλοι και η διεύθυνση είναι γραμ-

μένη στην τελευταία σελίδα του διπλωμένου γράμματος, β) σε τρεις υπάρχουν υπολείμματα από κόκκινο βουλοκέρι, γ) σε τρεις υπάρχει μιὰ δυνάγνωστη σφραγίδα, δ) το μαύρο μελάνι σ όλα τα γράμματα είναι αναλωμένο, αλλά με το χρόνο διαχέεται και στην πίσω σελίδα, ώστε να είναι δύσκολη καθαρή φωτοτύπησή τους και ε) ο επιστολογράφος ξέρει καλά ελληνικά, ελάχιστα ορθογραφικά λάθη και η σύνταξή του είναι σωστή. Φαίνεται γραμματιζούμενος. Τον πατέρα του

Του Αχιλλέα Φ. Γκούτα Επιτίμου δικηγόρου

τον προσφωνεί «Φίλτατέ μοι πάτερ» ή «Σεβαστέμοι πάτερ» και τον αδελφό του «Περιποθητέμοι Κώστα».

Ασχετα με τις παραπάνω λεπτομέρειες, ενδιαφέρον παρουσιάζουν και έχουν κάποια ιστορική σημασία, μάλλον η πρώτη επιστολή και η τελευταία, γιατί οι τρεις ενδιαμέσες περιστρέφονται γύρω από οικογενειακά τους ζητήματα.

Γράφει, λοιπόν ο Γρηγόριος Αντωνίου Περδικάρης, στις 10—22 Ιανουαρίου 1838 προς τον πατέρα του: «Λαμβάνω την πρώτην ευκαιρίαν να ειδοποιήσω την ευγένειάν σου και την αγαπημένη μητέρα μου ότι προ ολίγων ημερών έφθασα εις τα εδώ και μετά τον ερχομόν μου παρουσιάσθην εις την Α.Α.Μ.Μ. τον Βασιλέα και την Βασίλισσα της αγαπημένης Ελλάδος. Λαμβάνω μεγάλην ευχαρίστησιν να σας ειδοποιήσω ότι εστάλην από την διοίκησιν των Ομοσπόνδων Πολιτειών της Αμερικής ως Πρόξενος εις την Πρωτεύουσάν της Ελλάδος και εδέχθην ως τοιούτος...»

Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία για την ταυτότητα του Γρηγόρη Περδικάρη του Αντωνίου, που είχε γεννηθεί στη Νάουσα (στον Καζά της Βέροιας), όπως και για το αξίωμα του Προξένου. Δεν γνωρίζουμε, δέδαια, ποιος ο ρόλος του πρώτου αυτού Γεν. Προξένου - και ίσως πρώτου διπλωματικού εκπροσώπου του αρτιγέννητου κράτους των Ηνωμένων Πολιτειών (των 13 Βο-

ρείων Πολιτειών), ποιά τα καθήκοντά του, ποιά η δράση του. Δεν πρέπει να μας διαφύγει και η συμμετοχή Αμερικάνων φιλελλήνων στην Επανάσταση του 1821 και ότι αργετοί θα ξαπόμεναν στη χώρα μας, που θα είχαν και ανάγκη κάποιας διπλωματικής προστασίας. Επίσης η νεαρή αμερικάνικη Δημοκρατία κάνει τα πρώτα βήματα προς τα έξω, μετά την Επανάσταση της ανεξαρτησίας. Οπωσδήποτε στα ιστορικά Αρχεία του Υπουργείου Εξωτερικών των Η.Π.Α. θα υπάρχουν πλήρη στοιχεία.

Ο ίδιος επιστολογράφος, με την πρώτη του επιστολή, επιτρέπει στους δικούς του να κοινολογήσουν το ευχάριστο γεγονός, αλλά όχι ότι σκοπεύει να επισκεφθεί την πατρίδα. Μαθαίνουμε ότι είναι παντρεμένος και ότι η σύζυγός του «έχει μεγάλην επιθυμίαν» να γνωρίσει τους δικούς του. Τους αποτρέπει, όμως, να τον επισκεφθούν στην Αθήνα.

Η πέμπτη και τελευταία επιστολή παρουσιάζει ενδιαφέρον, γιατί με ημερομηνία 18 Μαρτίου 1843, έχει τόπο αποστολής «Αμερική», χωρίς ιδιαίτερη μνεία πόλης ή πολιτείας. Από αυτήν συμπεραίνεται ότι ο Γρηγόρης Περδικάρης το 1843 δεν είναι πιά Γενικός Πρόξενος της Συνομοσπονδίας των 13 Βορείων Πολιτειών. Το πότε ακριβώς εγκατέλειψε την Αθήνα και το αξίωμά του (τιμητικό ή έμμισθο) δεν το γνωρίζουμε. Από την προτελευταία του επιστολή (4η), που έχει ημερομηνία 1/12 Σεπτεμβρίου 1841 από την Αθήνα προς Κώστα, δγάζουμε το συμπέρασμα ότι η αναχώρησή του από την Ελλάδα πρέπει να έγινε μέσα στο 1842.

Ενα άλλο ενδιαφέρον της επιστολής αυτής είναι που εκφράζει την ικανοποίησή του και τον έπαινο για τη σύσταση «αλληλοδιδακτικού σχολείου προς ωφέλειαν των πτωχών στη Νάουσα». Δίνει συμβουλές για την αγορά των βιβλίων και συμβουλές ηθικοθρησκευτικού περιεχομένου. Τί ήταν το «αλληλοδιδακτικό σχολείο» που ιδρύθηκε στη Νάουσα το 1832, πρέπει να ερευνηθεί.

Στο περιθώριο της 3ης σελίδας υπάρχει και η εξής φράση: «πώς είναι η Νάουσα πολιτικώς». Μακριά από τη γενέτειρα, γόνος οικογένειας που συμμετέχει στην κομματική διαπάλη

Η επανάσταση του 1854 και οι συνέπειες του Κριμαϊκού πολέμου στο μακεδονικό χώρο (1853 - 1856)

Αποσπάσματα από το βιβλίο του κ. Α. Βακαλόπουλου
(Νεώτερη Ιστορία της Μακεδονίας (1830-1912): 1986

... Τα σχέδια των Ελλήνων επαναστατών πρόβλεπαν την απόβαση ναυτικού αγήματος στη Χαλκιδική με επικεφαλής τον Καρατάσο, ο οποίος κατάρτιζε δικό του σώμα στην Εύβοια. Οι ξεσηκωμένοι Έλληνες σχεδίαζαν την ταυτόχρονη εισβολή του Καρατάσου και των Θεσσαλικών σωμάτων στη Θεσσαλονίκη. Έχοντας αναλάβει το γενικό συντονισμό των πολεμικών επιχειρήσεων μετά την ανακήρυξη του ως «Αρχιστρατήγου» της Μακεδονίας, ο Καρατάσος αφού συγκέντρωσε δέκα πλοία με 500 περίπου άντρες στην Εύβοια κατευθύνθηκε έπειτα στη χερσόνησο της Κασσάνδρας και τελικά αποβιβάστηκε στις 6 Απριλίου 1854 στον όρμο του Καλαμισίου. Μετά την κατάληψη του χωριού Συκιά, όπου έγινε δεκτός με μεγάλο ενθουσιασμό από το ντόπιο πληθυσμό, προ

χώρησε στον Παρθενώνα της Σιθωνίας και στη Νικήτη και κατέληξε μέσα σε παραλήρημα ενθουσιασμού από τους κατοίκους στις 10/22 Απριλίου 1854 στον Άγιο Νικόλαο.

... Την ίδια μέρα (13/25 Απριλίου) οι επαναστατικές δυνάμεις εισέβαλαν μέσα στον Πολύγυρο, όπου ενισχύθηκαν με πολλούς εθελοντές, οι οποίοι αναχαίτησαν τις τουρκικές δυνάμεις στο ύψωμα «Καβρόλακκας» κοντά στη Γαλάτιστα. Στις 14/26 Απριλίου ο Καρατάσος επικεφαλής των επαναστατών συγκρούστηκε με τους Τούρκους της Ορμύλιας χωρίς όμως να μπορέσει να την κυριεύσει, γεγονός, που είχε δυσμενή αντίκτυπο στην εξέλιξη της κατάστασης και στα πνεύματα των Ελλήνων.

... Οι ελλείψεις των αντρών του Καρατάσου σε πολεμοφόδια υπήρ-

ξαν τόσο μεγάλες ώστε ο ίδιος υποχρεώθηκε να έλθει στις Καρυές για την αναζήτησή τους, αλλά δεν βρήκε κανένα εκεί, γιατί οι μοναχοί είχαν καταφύγει στη μονή Κουτλουμουσίου. Στοχεύοντας στην οριστική κατάλυση της τουρκικής επικυριαρχίας στο Άγιο Όρος και στην αναγκαστική συμμετοχή των μοναχών στις επαναστατικές ενέργειες, ο Καρατάσος ζήτησε επίσημα στις 3 Μαΐου από την ιερή κοινότητα να του παραδώσει τον καϊμακάμη, τον υγειονόμο και τους λιγοστούς Τούρκους του Άθω, αίτηση, που δεν έγινε δέβαια δεκτή εκ μέρους των μοναχών οι οποίοι αναλογίζονταν φυσικά τις σοβαρές επιπτώσεις των ενεργειών τους. Δέχτηκαν όμως τελικά να υψωθεί η σημαία των επαναστατών στις Καρυές, όπου είχε ήδη εγκατασταθεί φρουρά των αντρών του Καρατάσου.

των αρχόντων της Νιάουσας (πριν από την Επανάσταση του '22 και μετά), φευγάτος είκοση και πάνω χρόνια, ο Αμερικανός, πιά, Γρηγόρης Πεοδικάρης δεν μπορεί να ξεχάσει τους σκληρούς κομματικούς αγώνες. Τον καίει η περιέργεια.

Και μετά το 1843; Δεν υπάρχει συνέχεια σ' αυτήν την ιστορία. Πολλά και διάφορα έχουν ειπωθεί σε διάφορες εποχές, γι' αυτόν τον «μυθικό» Γρηγόρη Πεοδικάρη. Τα περισσότερα ανήκουν στο χώρο του μύθου και της φαντασίας.

Ενα είναι σίγουρο και ιστορικά

τεκμηριωμένο: ότι ένας Ναουσάιος, ο Γρηγόρης Πεοδικάρης, γιος του Αντωνίου, ήταν διπλωματικός εκπρόσωπος, ο πρώτος του νεοσύστατου κράτους των Ηνωμένων Πολιτειών (13 Βορείων Πολιτειών), στην πρωτεύουσα ενός άλλου νεογέννητου κράτους, της Ελλάδας, απ' ότο 1838 μέχρι το 1842.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Όπως είναι γνωστό με την «Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας» της 4 Ιουλίου 1776, Δέκα τρεις Πολιτείες της Βόρειας Αμερικής - παλιές Βρετανικές Αποικίες που εξεγέρθηκαν - αυτοανακηρύχθηκαν «ελεύθερες και ανεξάρτητες Πολιτείες. Μένουν απ' έξω πολ-

λές άλλες αποικίες, που όλες ενώθηκαν μετά την λήξη του εμφυλίου πολέμου (1865) και συγκρότησαν τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (Η.Π.Α.). Γι' αυτό και οι ελληνικές εφημερίδες του 1848 γράφουν περί «Ομοσπόνδων Επαρχιών Αρκτικής Αμερικής» και σωστά ο Γρηγόρης Πεοδικάρης στο 1ο γράμμα γράφει «Ομοσπόνδων Πολιτειών της Β. Αμερικής».

2. Το πακέτο των ιστορουμένων 5 επιστολών του Γρηγόρη Πεοδικάρη είναι προσιτό σε κάθε καλοπροαίρετο ερευνητή και θα κατατεθεί στο Ιστορικό Αρχείο της Νάουσας, όταν θα ιδρυθεί αυτό.

Α.Φ.Γ.

Κλεφταρματολικά χρονικά

(Η δράση αρματολών και κλεφτοληστών σύμφωνα με το αρχειακό υλικό των τουρκικών ιεροδικείων Βέροιας - Νάουσας και Θεσσαλονίκης)

Ε' 1759-1775

Κι ενώ στις περιφέρειες Βέροιας και Εδεσσας στις οποίες είχε διασαλευθεί η τάξη από την δράση του Καρά-Καπετάν και των ληστών Σεντέφκου, Χρήστου και Κατσαούνη, φαίνεται ότι δεν σημειώνονται άλλα κρούσματα, τουλάχιστο για διάστημα ενός έτους, εντελώς ξαφνικά ο δοεβόδας της Βέροιας Μολλά Μουσταφά, στασιάζει και κατορθώνει να παρασύρει με το μέρος του εκτός από πολλά ταραχοποιά στοιχεία και τον καϊμακάμη της ίδιας πόλης Σεϊτ Μεχμέτ, τον αρχιϊμάμη Χατζή Ιμπραήμ, τον Χασάν Σιπαχή, τον Ραμίζ Μεχμέτ και άλλους. Ο Μουσταφά το διάστημα της ανταρσίας του κατά της Υψηλής Πύλης συνεργάστηκε με τον αλβανικής καταγωγής Κατερινλή Αρναούτ Χασάν αγά από τον οποίο έλαβε ωρισμένο χρηματικό ποσό υπό μορφή δανείου.

Για την εξόφληση αυτού του δανείου υποχρέωσε με την δία τους κατοίκους της Βέροιας και της περιφέρειάς της να υπογράψουν χρεωστικά ομόλογα και τους πίεσε να τα πληρώσουν. Κατά την πρώτη φάση της ανταρσίας του Μολλά Μουσταφά η Υψηλή Πύλη είχε επιφορτίσει τον βαλή του Κιουστεντήλ εμίρ ούλ ουμερά Αμπντή πασά Αλή πασά Ζαδέ να συλλάβει τους στασιαστές, να τιμωρήσει παραδειγματικά τους πρωταίτιους της ανταρσίας και να επιβάλει εκ νέου την τάξη. Μάλιστα, η Υψηλή Πύλη έκρινε αναγκαία και την αποστολή του τσαούση των γενιτσάρων των ανακτόρων Ιμπραήμ για την επί τόπου παρακολούθηση του έργου της καταστολής της ανταρσίας στην Βέροια (βλ. σχ. ΑΒΝ. 187, σελ. 166 - 167, φιρμάνι με χρονολογία Τέλη Ρετζέπ 1172: 28 Μαρτίου 1759) και την ανάληψη από τον ίδιο καθηκόντων ζαμπίτη στην πόλη αυτή μετά την επαναφορά της τάξης.

Η ανταρσία που εκδηλώθηκε στη Βέροια κατά της Υψηλής Πύλης εξηγείται ευκολότερα από το γεγονός ότι οι περισσότεροι από τους στασιαστές - όπως αφήνει να εννοηθεί το σχετικό τουρκικό κείμενο - ήταν Αλβανοί. Μάλιστα οι κάτοικοι της Βέροιας είχαν υποσχεθεί στον μουτεσαρίφη του σαντζακίου Θεσσαλονίκης Αμπντή πασά την καταβολή του ποσού των πενήντα χιλιάδων γροσίων στην περίπτωση κατά την οποία θα επιτυγχάνονταν η εκκαθάριση της περιφέρειας Βέροιας από τους Αλβανούς ληστές. Στο κείμενο του ίδιου φιρμανίου επιστάται η προσοχή των αρμοδίων για την εκτόπιση σε «μακρινές χώρες» των αρχιστασιαστών, την απομάκρυνση από την Κατερίνη και την περιφέρειά της του Κατερινλή Αρναούτ Χασάν και των οπαδών του καθώς και όλων των Αλβανών που κατοικούν στις περιφέρειες Βέροιας, Γεννιτσών και Εδεσσας, στις ιδιαίτερες πατρίδες τους για να «ησυχάσει όλον το διλαέτιον από τας προσβολάς, καταπιέσεις, ληστείας και κακοηθείας των». Τέλος, όσοι από τους κατοίκους ή αρμοδίους ολιγορήσουν στην εκτέλεση της εντολής για την απομάκρυνση όλων των αλβανικών «φυλών» των προαναφερθεισών περιφερειών, στις ιδιαίτερες πατρίδες τους θα τιμωρηθούν παραδειγματικά. (Αρχή Σεβάλ έτους 1172: 27 Μαΐου 1759. ΑΒΝ. 189, σελ. 168 - 170).

Ενεργώντας σύμφωνα με τις εντολές της Υψηλής Πύ-

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ Του Στέργιου Σπ. Αποστόλου

λης ο μουτεσαρίφης της Θεσσαλονίκης Αμπντή πασά επέ-
τυχε να εξοντώσει μέσα στον ίδιο χρόνο τον Μολλά Μου-
σταφά και την συμμορία του και να θέσει τέρμα στην αν-
ταρσία κατά του «υψηλού χαλιφάτου». Ετσι, ο ίδιος και
η πολυπληθής συμμορία του που λήστευαν, κατέσφαζαν
και είχαν «περιαγάγει εις απελπισίαν και απόγνωσιν»
τους κατοίκους της Βέροιας και της περιφέρειάς της, έ-
παυσαν πλέον να αποτελούν δημόσιο κίνδυνο. Είναι γεγο-
νός ότι ο Μολλά Μουσταφά στην αρχή της ανταρσίας του
είχε επιχειρήσει να εξευμενίσει την Υψηλή Πύλη αποστέλ-
νοντας στην Κωνσταντινούπολη το ποσό των δέκα πέντε
χιλιάδων γροσίων με τον κάτοικο της Βέροιας και ευνο-
ούμενο των Τούρκων Μάρκο Χαριτόπουλο.

Όπως προκύπτει από το κείμενο μιάς παλιάς ιερο-
δικαστικής απόφασης του Ιεροδικείου Βέροιας (βλ. σχ.
ΑΒΝ 2, σελ. 1 - 2 χρονολογία 18 Ζιλ Χετζέ έτους 1007:
12 Ιουλίου 1599) ο προπάτορας της οικογένειας Χαριτό-
πουλοι Ιωάννης Χαριτόπουλος «είχε παράσχει κατά την
εν έτει 852 (έτος Εγείρας) γενομένην κατάληψιν της πό-
λεως Βεροίος μεγάλας υπηρεσίας εις τα νικηφόρα σουλτα-
νικά στρατεύματα».

Επιδιώκοντας, προφανώς, την χορήγηση αμνηστείας
στον ίδιο και τους συνεργάτες του ο στασιαστής δοεβό-
δας της Βέροιας Μολλά Μουσταφά, είχε αποστείλει τον
Μάρκο Χαριτόπουλο στην Κωνσταντινούπολη πριν η Υψη-
λή Πύλη προβεί στην αποστολή του σχετικού φιρμανίου
με τον οποίο διατάσσονταν η πάση θυσία εξόντωση του
ιδίου και των άλλων στασιαστών. Μόλις ο Χαριτόπουλος
αφίχθη στην πρωτεύουσα και πληροφορήθηκε την οριστική
και αμετάκλητη απόφαση της Υψηλής Πύλης Πύλης για
την εξόντωση του Μολλά Μουσταφά και των άλλων πρω-
ταγωνιστών της στάσης στην Βέροια, επέστρεψε αμέσως
στην γενέτειρά του χωρίς να παραδώσει το χρηματικό πο-
σό που εκόμιζε, στις τουρκικές αρχές.

Αμέσως μετά την άφιξή του στην Βέροια ο Χαριτόπου-
λος πέθανε ξαφνικά, ενώ κατείχε το προαναφερόμενο χρη-
ματικό ποσό. Επειδή ο Αμπντή Πασάς είχε κατάσχει και
δημεύσει τα περιουσιακά στοιχεία του Μολλά Μουσταφά
μετά την εξόντωση του τελευταίου, η Υψηλή Πύλη με σχε-
τικό φιρμάνι της προς τον μπεηλέρμπεη της Ρούμελης
Μεχμέτ Πασά, τον ιεροδικαστή Βέροιας και όλους τους
προκρίτους και ισχυρούς του ομώνυμου καζά, διεδίδασε
την εντολή για την κατάσχεση του ποσού των δεκαπέντε
χιλιάδων γροσίων από τα χέρια των κληρονόμων του απο-
βιώσαντος Μάρκου Χαριτόπουλου, μέρος του οποίου έπρε-
πε να επιστραφεί σε ωρισμένους επαγγελματίες της Βέ-
ροιας έναντι απαιτήσεών τους προς τον στασιαστή δοε-
βόδα. (7 Τζεμάζη Ούλ Εβέλ έτους 1173: 27 Δεκεμβρίου
1759. ΑΒΝ. 190, σελ. 170 - 171).

Στην συγκρότηση και δράση ληστοςυμμοριών, όπως
φαίνεται, βοηθούσαν και μερικοί πρόκριτοι ή κοτζαμπά-
σηδες, οι οποίοι καρπώνονταν την λεία από τις διαρπα-

γές και λεηλασίες. Συγκεκριμένα, μία ληστοσυμμορία αποτελούμενη από ραγιάδες κάτοικους της Νάουσας και φύλακες από την ίδια πόλη και από την Εδεσσα, πενήντα έως εξήντα άτομα συνολικά, προέβη στην διαρπαγή των εμπορευμάτων του Χασάν, έμπορου από τα Ιωάννινα, στην θέση Ανω Βρύση, την ώρα που ο τελευταίος διέρχονταν από την στενωπό Ντόρτ Αλή του καζά Βέροιας.

Τα διαρπαγέντα εμπορεύματα οι ληστές τα παρέδωσαν σε μερικούς κοτζαμπάσηδες από την Βέροια, Νάουσα, Εδεσσα κ.λ.π. χωρίς να κρατήσουν για τον εαυτό τους μερίδιο. Οι προαναφερόμενοι κοτζαμπάσηδες και συγκεκριμένα οι Κεχαγιά ογλού Κώστος, Δημητράκης, Χατζή Μπακάλογλου και Μανώλης Καρατζάογλου από την Βέροια, Παπα Οικονόμος, Χατζή Κώστος και Αργύρης από την Νάουσα, Παπα Γεώργης και τα αδέρφια του από το χωριό Οζούντζ Οθά και άλλοι από την Εδεσσα για τους οποίους δεν γίνεται ονομαστική αναφορά στο κείμενο, διέπειμαν την λεία μεταξύ τους. Στο τουρκικό κείμενο παρέχεται η πληροφορία ότι η ληστοσυμμορία αυτή περιφέρονταν με αλβανικές στολές, προφανώς, για να εξαπατώνται τα θύματα των ληστειών και οι τουρκικές αρχές ως προς την εθνικότητα των ανδρών που την απάρτιζαν. Το γεγονός αυτό περιήλθε σε γνώση της Υψηλής Πύλης από σχετική αναφορά που υπέβαλε σ' αυτήν - συνοδευόμενη και από πλήρη κατάλογο των διαρπαγέντων εμπορευμάτων - ο παθών έμπορος Χασάν. Η Υψηλή Πύλη, απευθυνόμενη προς τους ιεροδικαστές Βέροιας, Εδεσσας και Νάουσας και όλους τους στρατιωτικούς και διοικητικούς παράγοντες των πόλεων αυτών, εντέλεται την σύλληψη και άμεση προσαγωγή στο ιεροδικείο Θεσσαλονίκης για να δικασθούν των ενεχόμενων στην ληστεία κοτζαμπάσηδων και την επιστροφή των κλοπιμαίων στον δικαιούχο έμπορο. (3 Σε-έ-άλ έτους 1174: 8 Μαΐου 1761, ABN, 191, σελ. 171 - 172).

Προβλήματα διασάλευσης της δημόσιας τάξης στις περιοχές του καζά Βέροιας φαίνεται ότι δημιουργούνται από την δράση και άλλων ληστρικών ομάδων.

Συγκεκριμένα οι αρχιληστές καπετάν Κατσαούνης (γνωστός από πριν σε μας), από το χωριό Μπόδσανη, ο κεχαγιάς του Κατσαούνη από το χωριό Μπόσοδα, καπετάν Μπέλικας, από το χωριό Παλατίτσα, καπετάν Μπράκος, από το χωριό Βούλτσιστα, καπετάν Δήμος, καπετάν Σαδράνος και καπετάν Μανώλης, «δεν είναι φιλήσυχοι άνθρωποι, αλλ ανέκαθεν ταχχάνουν αντάρται και αρχιλησταί και επαναστάται μη υπακούοντες εις τας αρχάς». Οι αρχές της Βέροιας εντέλλονται να σχηματίσουν ισχυρό στρατιωτικό απόσπασμα για την σύλληψη ή πλήρη εξόντωση των προαναφερθέντων αρχιληστών μαζί με τους άνδρες τους. (12 Μουχαρέμ 1175: 13 Αυγούστου 1761 ABN 192, σελ. 172).

Εν τω μεταξύ, παρ' όλο ότι προϋπήρχε αυτοκρατορικό φερμάνι σχετικό με την εκδίωξη και απομάκρυνση όλων των Αλβανών ληστών και μισθοφόρων από τους καζάδες της Βέροιας, Εδεσσας, Νάουσας και Γεννιτσών στις ιδιαίτερες πατρίδες τους λόγω του ρόλου που διεδραμάτησαν κατά τον χρόνο της ανταρσίας του βοεβόδα της Βέροιας Μολλά Μουσταφά, εν τούτοις, πέντε χρόνια αργότερα επανεμφανίζονται στις περιφέρειες αυτές. Η επανεμφάνιση των Αλβανών - σύμφωνα με το τουρκικό κείμενο - συνοδεύεται από καταστροφές, φόνους, λεηλασίες και άλλες έκνομες ενέργειες και έχει σαν αποτέλεσμα να κλονι-

σθει η ασφάλεια και η τάξη, ιδιαίτερα στην ύπαιθρο, όπου οι ραγιάδες αναγκάστηκαν να διακόψουν τις εργασίες τους. Θα πρέπει να αναφερθεί ότι πολλοί από τους αγιάν και κοτζαμπάσηδες των περιφερειών αυτών όχι μόνο επέτρεψαν την είσοδο των Αλβανών ληστών, αλλά σε πολλούς από αυτούς ανέθεσαν καθήκοντα μπουλουκμπασήδων, προσλαμβάνοντάς τους, προφανώς, σαν μισθοφόρους.

Με διαταγή του μουτεσελίμη του δαλή της Ρούμελης Ιμπραχίμ προς τις τουρκικές αρχές των καζάδων Βέροιας, Νάουσας, Εδεσσας και Γεννιτσών, διαβιβάζεται εντολή για την εκ νέου απομάκρυνση των Αλβανών από τις περιφέρειές τους και την επαναφορά της τάξης και ασφάλειας σ' αυτές. (5 Τζεμάζη Ούλ Εδέλ έτους 1178: 31 Οκτωβρίου 1764, ABN 194, σελ. 173 - 174).

Στα μέσα του επομένου έτους η δράση των ληστρικών ομάδων προσλαμβάνει μαζικό χαρακτήρα, διευρύνονται σημαντικά τα γεωγραφικά όρια μέσα στα οποία εκδηλώνεται και η σύμπραξη για ανάληψη κοινών επιθετικών πρωτοβουλιών είναι πλέον ένα σύνθετος φαινόμενο. Το σχετικό τουρκικό κείμενο μας πληροφορεί ότι οι καπεταναίοι των ληστών των καζάδων Πατρατζίκ, Πλαταμώνα Ελασσόνας, Σαρβίων, Τρικάλων, Βέροιας, των χωριών της Αργαλαστής και των χωριών Ιζδίν, Λιτδ, Κεραμίδι και Κοκδροβο, πιέζουν τους ραγιάδες να διώξουν τους φύλακες τους διορισμένους από αυτούς και τον τούρκο επόπτη και να διορίσουν άλλους στην θέση τους ανάμικτους με ληστές.

Οι έλληνες αρχιληστές καπετάν Σαλαμούρας, καπετάν Κόλλιος, Λάζος, Κόδρος, Κατσαούνης και Βοζίκης που δρούσαν στον καζά Ελασσόνας με τις ομάδες τους, καπετάν Μίχος, Μάρκος και Κώστας στον καζά Σερβίων, καπετάν Τσώμης στον καζά Δομοκού, καπετάν Ασπεριάδης, Μπάμπος, Βέχας και Σταμούλης, στον καζά Τρικάλων, Μπέλικας και Μπράκος στον καζά Βέροιας, καπετάν Κοντογιάννης με τον σύντροφό του Δημήτριο Παπάζογλου, από την Γούρα, και Μήτσος στον καζά Πατρατζίκ και ο μικρός καπετάν Ζήδρος, στον καζά Λάρισας, συνέπραξαν με τους - Αλβανούς, καθ' όλες τις ενδείξεις - αρχιληστές Χαϊντάρ ογλού στον καζά Ελασσόνας και Τσολάκ, στον καζά Λάρισας και εισέβαλαν στα χωριά του Ολύμπου λεηλατώντας, φονεύοντας και αιχμαλωτίζοντας, πολλούς κατοίκους. Ειδικότερα στο χωριό Κάλιανη λεηλάτησαν όλα τα σπίτια φορτώνοντας την λεία σε ενενήντα τέσσερα μουλάρια που ανήκαν στους κατοίκους, σκότωσαν τέσσερες και τραυμάτισαν έναν από αυτούς και αποχωρώντας πυρπολήσαν όλα τα σπίτια, ανερχόμενα σε εκατόν είκοσι δύο συνολικά. Οι κάτοικοι, τρομοκρατημένοι, εγκατέλειψαν το χωριό και κατέφυγαν στην Λάρισα. Για την απελευθέρωση πολλών ομήρων οι ληστές απαίτησαν την καταβολή λύτρων από πεντακόσια ως εξακόσια γρόσια το άτομο. Με σχετικό φερμάνι απευθυνόμενο στον δαλή της Θεσσαλονίκης Κιοπλουρού Ζαδέ Αχμέτ και τις τουρκικές αρχές των προαναφερθέντων καζάδων η Υψηλή Πύλη ζητεί την λήψη όλων των απαραίτητων μέτρων για την σύλληψη ή εξόντωση των ληστών, την απόδοση των λεηλατηθέντων περιουσιακών στοιχείων στους δικαιούχους ραγιάδες και την πλήρη επαναφορά της τάξης και του αισθήματος της ασφάλειας στους δεινοπαθήσαντες κατοίκους. (Τέλη Ζιλ Χετζέ έτους 1178: 20 Ιουνίου 1765, ABN 196, σελ. 176 - 177).

Εν τω μεταξύ η Υψηλή Πύλη προβαίνει στην αντικα-

τάσταση του Φράσαρη Μουσταφά πασά, αλβανικής καταγωγής, στον οποίο με αυτοκρατορικό φερμάνι είχε αναθέσει την διοίκηση των ντερβενίων του βιλαετίου της Ρούμελης και των σαντζακίων Κάρλελι και Ναυπάκτου, επειδή επέδειξε ανικανότητα κατά την άσκηση των καθηκόντων του. Στην θέση του προαναφερόμενου πασά τοποθετήθηκε ο διαμένων στην Λάρισα Μεχμέτ πασά Ζαδέ Μίρ Αλή, ανακτορικός υπάλληλος.

Ο λόγος της παύσης του Φράσαρη Μουσταφά είναι ότι δεν επέτυχε επαρκώς να προστατεύσει τα ντερβένια της Ρούμελης τα υπαγόμενα στην διοίκησή του, όπως Λάρισας, Σερβίων, Βέροιας, Οστρόβου, Τσαρσαμπά, Ελασσόνας, Πλαταμώνας, Πριστίνας, Δομοκού, Χρούπιστας, Ανασελίτσας και Καστοριάς, καθώς και τα σαντζάκια Κάρλελι, Ναυπάκτου Βόλου και Αργαλαστής, από επιδρομές ληστών.

Συγκεκριμένα οι Αλβανοί αρχιληστές Αϊδονατλή Μαξούτ, Χουσεϊν Ρέσμε, Λουρίτζαλη Μουσταφά, Καδίρτζε και Αζίζ, επέδραμαν με τις ληστούσυμμορίες τους σε πολλά χωριά και αφού προέβησαν σε λεηλασία και διαρπαγή των περιουσιακών στοιχείων των κατοίκων τους, αποχωρώντας πυρπόλησαν και τα σπίτια τους, χωρίς να συναντήσουν ουσιαστική αντίσταση, προφανώς, λόγω μη λήψης αποτελεσματικών μέτρων προστασίας τους από τον παυθέντα και απολυθέντα από την θέση του Φράσαρη Μουσταφά πασά. Επίσης, Η Υψηλή Πύλη εφιστά την προσοχή των κατά τόπους τουρκικών διοικήσεων να προβούν στον διορισμό νέων φυλάκων και μπουλουκμασήδων διαλέγοντάς τους μεταξύ των πλέον αξιόπιστων και φερέγγυων μουσουλμάνων, για την φύλαξη των ντερβενίων των καζάδων, αποφεύγοντας την τοποθέτηση αφερέγγυων ληστών ανάμεικτων με Αλβανούς, τους οποίους πρέπει να απομακρύνουν από τα ντερβένια, χωρίς καθυστέρηση. (Μέσα Ζιλ Καντέ έτους 1179: 25 Απριλίου 1766. ABN 197, σελ. 178 - 179).

Πραγματική αναστάτωση, επίσης, προκαλεί και η δράση του τούρκου αρχιληστή Μπεϊτούλαχ στην περιφέρεια της Φλώρινας και ειδικότερα κοντά στο χωριό Ξυνό νερό. Μετά την αποτυχημένη προσπάθεια των τουρκικών καταδιωκτικών αποσποσμάτων για την εξόντωσή του, ο προαναφερθείς αρχιληστής, αφού ενίσχυσε την συμμορία του, επιτέθηκε κατά του αποσπασματάρχη Ομέρ αγά ο οποίος με εκατό φύλακες ευρίσκονταν χωρονομημένος στο χωριό αυτό. Ο τελευταίος κατόρθωσε να αποθήσει και καταδιώξει τους επιτεθέντες ληστές. Ο Μπεϊτούλλαχ όμως, αφού κατόρθωσε να υποκινήσει σε στάση τους τούρκους κατοίκους της περιοχής και να στρατολογήσει εννιάκοσιους από αυτούς, επανεπιτίθεται με συνολική δύναμη χιλίων πεντακοσίων ανδρών. Ο Ομέρ αγάς με τους άνδρες του επέτυχαν να καταφύγουν προς τον Μαχμούτ Μπέη Ζαδίδες προς τον οποίο εξέθεσαν τα γεγονότα και ζήτησαν στρατιωτική ενίσχυση. Επωφελούμενος από την απουσία των τούρκων φυλάκων ο Μπεϊτούλλαχ λεηλάτησε μερικά χωριά των ραγιάδων στην περιφέρεια της Φλώρινας αρπάζοντας και δέκα κοπέλλες και στην συνέχεια, εισέβαλε στους καζάδες Καστοριάς, Μοναστηρίου και Περίεπε λεηλατώντας τους ραγιάδες κατοίκους πολλών χωριών και κρατώντας σαν ομήρους πολλούς από αυτούς.

Οι τουρκική διοίκηση καταβάλλει προσπάθεια για την συγκρότηση ισχυρού καταδιωκτικού αποσπάσματος από μουσουλμάνους για την αντιμετώπιση του Μπεϊτούλαχ και των ανδρών του, που να διαθέτει ικανή αριθμητική δύναμη.

Παράλληλα, διεδίδασε εντολή προς τους Αλβανούς Ζώγου ογλού και Τσέλο ογλού στα Τίρανα και το Μάτι αντίστοιχα - που προφανώς παρείχαν έμμισθες στρατιωτικές υπηρεσίες προς τους Τούρκους - να σπεύσουν χωρίς καθυστέρηση με τους διακόσιους φύλακες που είχαν στην διάθεσή τους και να ενισχύσουν το καταδιωκτικό απόσπασμα. Επί κεφαλής του αποσπάσματος ορίζονται οι μπαμπά μπασή Αμπντούλ Τζελλήλ και Ομέρ αγάς. (11 Σιαμπάν έτους 1180: 12 Ιανουαρίου 1767. ABN 198, σελ. 179 - 181).

Στο χωριό Ντόλιανη του καζά Βέροιας, ο ληστής Σιμιτζή, κάτοικος του ίδιου χωριού, εισέβαλε στο σπίτι του Πασχάλη Γεωργίου και αφού σφαίρεσε διακόσια γρόσια, απήγαγε την δεκατριών ετών ανήλικη θυγατέρα του την οποία οδήγησε στα δουνά και την βίασε. Ο ιερέας του χωριού ζήτησε από τον ληστή να καταβάλει το ποσό των εκατό γροσίων για να κατορθώσει να αποσπάσει από τον μητροπολίτη την απαιτούμενη άδεια γάμου που ζητήσε για να συζευχθεί την ανήλικη. Ο ληστής κατέβαλε, πράγματι, το παραπάνω ποσό, η άδεια γάμου εκδόθηκε και ο ιερέας ετέλεσε το μυστήριο. Το γεγονός αυτό περιήλθε σε γνώση των τουρκικών αρχών και χωρίς να υπάρχει καμμία έγγραφη καταγγελία επί του προκειμένου, διατάσσονται οι ιεροδικαστές, βοεβόδας, ζαμπίτης και αγιάν του καζά Βέροιας να επιληφθούν σχετικά γιατί «εις ισλαμικήν χώραν δεν επιτρέπεται να διαπράττονται τοιαύται αδικίαι εις βάρος των ραγιάδων».

Η σχετική εντολή που διαβιβάστηκε στις αρχές του καζά Βέροιας είναι να προβούν στην άμεση σύλληψη όλων των ενεχόμενων στο ανοσιούρημα αυτό, ληστή Σιμιτζή, του ιερέα και του μητροπολίτη που - κατόπιν χρηματισμού - επέτρεψαν τον γάμο αυτό, των κατοίκων του χωριού που συνήργησαν στον γάμο, καθώς και την ανήλικη με τον πατέρα της, και να τους προσαγάγουν με συνοδεία στην Θεσσαλονίκη για τα περαιτέρω. (9 Τζεμάζ Ούλ Ε-δελ έτους 1182: 21 Σεπτεμβρίου 1768 ABN 200, σελ. 182).

Εν όψει της εκστρατείας την οποία προγραμματίσει η Υψηλή Πύλη κατά το έτος 1768 εναντίον των Ρώσων, παρέστη η ανάγκη αύξησης του απαραίτητου οπλισμού του στρατού της. Επειδή, δε, ήταν απαγορευμένη η οπλοφορία των ραγιάδων εν καιρώ ειρήνης και επειδή δεν είχε δοθεί η δέουσα προσοχή προς την κατεύθυνση αυτή, μεγάλες ποσότητες όπλων και λοιπού πολεμικού, ευρίσκονταν στα χέρια των γηγενών ραγιάδων.

Με σχετικό αυτοκρατορικό φερμάνι προς τους στρατάρχες και δεζυρίδες της αριστερής πλευράς της Ρούμελης η Υψηλή Πύλη, διεδίδασε εντολή για την ανακάλυψη των κρυμμένων στα σπίτια, εκκλησίες και άλλες κρύπτες όπλων και λοιπού πολεμικού υλικού, την συγκέντρωση και καταγραφή τους και την παράδοσή τους στους οπλίτες. Από την ύπαρξη μεγάλων ποσοτήτων όπλων και πολεμικού υλικού στα χέρια των ραγιάδων, εξηγείται ευκολότερα το φαινόμενο της δράσης ληστούσυμμοριών σε εκτεταμένες περιοχές της αριστερής πλευράς της Ρούμελης και των εμφανιζομένων δυσκολιών για την αποτελεσματική αντιμετώπισή της. Πρέπει, όμως, να αναφερθεί σχετικά, ότι στο παραπάνω φερμάνι προβλέπεται η καταβολή χρηματικού ποσού προς τον ραγιά ίσου προς την αξία του όπλου του που κατασχέται. (Αρχή Ρετζέπ έτους 1182: 11 Νοεμβρίου 1768 ABN 201, σελ. 182 - 184).

Από τον πρόκριτο της πόλης Πρέσπα Αλβανό Μεχμέτ μπέη είχε υποβληθεί αίτηση προς τον μπεηλέρμπεη της

Ρούμελης να του επιτραπεί ο σχηματισμός με δική του δαπάνη εθελοντικού σώματος από ομοεθνείς του προκειμένου να συνεκστρατεύσει με τα λοιπά στρατιωτικά τμήματα που επρόκειτο να αποσταλούν στην Πελοπόννησο για την καταστολή της επανάστασης που εκδηλώθηκε εκεί, γνωστής με το όνομα «Ορλωφικά».

Η σχετική άδεια χορηγήθηκε στον Μεχμέτ μπέη, ο οποίος, στην συνέχεια, με δική του δαπάνη, συγκρότησε ισχυρό σώμα αποτελούμενο από πεντακόσιους Αλβανούς. Ενώ δέ ο Μεχμέτ μπέης, τεθείς επί κεφαλής του σώματός του, κατευθύνονταν προς Πελοπόννησο, διατάχθηκε από την τουρκική στρατιωτική διοίκηση να ανακόψει την πορεία του προς αυτήν και να προσέλθει με τους άνδρες του στο αυτοκρατορικό στρατόπεδο προκειμένου να συμμετάσχει στον κατά της Ρωσσίας πόλεμο. Ο προαναφερθείς μπέης αρνήθηκε να υπακούσει στην εντολή που του δόθηκε και επέδραμε με τους υπ' αυτόν Αλβανούς στα χωριά του καζά Εδεσσας, πολλά από τα οποία λεηλάτησε και πυρπόλησε.

Επειδή δέ σε γνώση της τουρκικής στρατιωτικής διοίκησης περιήλθαν πληροφορίες ότι ο μεταβληθείς σε ληστή Μεχμέτ μπέης επρόκειτο να εισβάλει με τους Αλβανούς του και στις περιφέρειες των καζάδων Βέροιας και Νάουσας, διατάχθηκαν οι αρχές των καζάδων αυτών, καθώς και της Εδεσσας, να σχηματίσουν καταδιωκτικά σποσπάσματα από ικανό αριθμό ανδρών και να σπεύσουν για την καταδίωξη και εξόντωση «του εν λόγω κακούργου ερχιεπαναστάτου και των συμμοριτών αυτού, αποστέλλοντες κατά τα ειωθότα την κεφαλὴν του εις το υψηλόν διδάνιον του μπηλέρμπεη της Ρούμελης». (10 Τζεμάζη Ούλ Εβέλ έτους 1184: 1 Σεπτεμβρίου 1770. ABN 204, σελ. 186 - 187). Επίσης, άλλος διαδόχτος αρχιληστής, ο Αλβανός Κιόρ Ιμπραχίμ, επί κεφαλής πολυμελούς ληστρικής συμμορίας, ενήργησε μεγάλη επιδρομή στην περιφέρεια του καζά Οστρόδου και αφού προέβη στην λεηλασία και διαρπαγή των περιουσιακών στοιχείων των κατοίκων πολλών χωριών περέδωσε τα σπίτια τους στην καταστροφική μανία της φωτιάς. Οι κάτοικοι των χωριών αυτών, τρομοκρατημένοι, διασκορπίστηκαν στις πέριξ περιφέρειες τελούντες σε απελπιστική κατάσταση. Όπως φαίνεται, η λεία την οποία απεκδύσαν οι Αλβανοί από τις ληστρικές αυτές επιδρομές, δεν ήταν διόλου ευκαταφρόνητη, γιατί, σύμφωνα με πληροφορίες που είχε η τουρκική στρατιωτική διοίκηση οι Αλβανοί επρόκειτο να επανέλθουν και να ενεργήσουν επιθέσεις μεγαλύτερης έκτασης. Για τον σκοπό αυτό, ο αρχιληστής Κιόρ Ιμπραχίμ απευθύνθηκε με επιστολές του σε διάφορες περιοχές της Αλβανίας - προφανώς σε γνωστά σ' αυτόν πρόσωπα - και ζήτησε την στρατολόγηση και αποστολή και άλλων ληστών για την ενίσχυση της συμμορίας του. Όπως και στην περίπτωση του αρχιληστή προκρίτου της Πρέσπας Μεχμέτ μπέη, οι τουρκικές αρχές διέταξαν τον σχηματισμό και άλλων καταδιωκτικών αποσπασμάτων για την καταδίωξη και ολοκληρωτική εξόντωση του Κιόρ Ιμπραχίμ και των Αλβανών του. (11 Ρετζέπ έτους 1184: 31 Οκτωβρίου 1770 ABN 207 σελ. 189 - 190).

Το έργο της εξόντωσης των αλβανών ληστών δεν φαίνεται να στέφεται από επιτυχία. Ειδικότερα, οι αλβανικές ληστοσυμμορίες που είχαν ενσκήψει στον καζά Βέροιας όχι μόνο δεν καταδιώχθηκαν, αλλά έγιναν και πολυπληθέ-

στερες. Οι συμμορίες αυτές επιτίθενται κατά των κατοίκων των χωριών ανεξάρτητα από φυλή και θρήσκευμα και «διαπραττουν μύρια όργια και διαφόρους φόνους και διαρπαζουν τας περιουσίας μουσουλμάνων τε και μη». Οι Αλβανοί κατέστησαν πραγματικοί κύριοι της κατάστασης εξ αιτίας της χλιαρής στάσης που τήρησαν απέναντί τους οι αρχές το υκαζά και τα καταδιωκτικά αποσπάσματα. Μάλιστα, αποθρασύνθηκαν τόσο πολύ από την έλλειψη αντίστασης στην περιφέρεια του καζά Βέροιας όπου είχαν εισβάλει, που, απειρόλησαν να επεκτείνουν την δράση τους μέχρι στο ντερένι του Κορινού διαβαίνοντας τον ποταμό Αλιάκμονα. Οι Αλβανοί ανεδόχλητοι, ληστεύουν και καταστρέφουν πολλά χωριά της περιοχής αυτής. Με διαταγή του μπηλέρμπεη της Ρούμελης προς τον ιεροδίκη της Βέροιας διαβιβάζεται η εντολή για τον σχηματισμό καταδιωκτικού αποσπάσματος υπό τον μπουλούκμπαση Καρά Γιουσούφ με σκοπό την εξόντωση των Αλβανών. (12 Ρετζέπ έτους 1184: 1 Νοεμβρίου 1770 ABN 208 σελ. 190—191).

Εκτός από τους Αλβανούς, σε ληστείες επιδίδονται και οι ίδιοι οι Τούρκοι οι εντεταλμένοι για την τήρηση της τάξης και της ασφάλειας στην Βέροια και την περιοχή της. Ο βοεβόδας της πόλης αυτής Ισμαήλ Σεφακάτ σε συνεργασία με τον φερόμενο σαν ταραχοποιό στοιχείο και δυνάστη των Βεροϊών Καρά Αχμέτ και την ληστρική συμμορία του απέσπασαν με την δία από τον Δημήτριο Εμμανουήλ Μπατάλα, διορισμένο —με επίσημο αυτοκρατορικό θεράτιο— διερμηνέα στο αγγλικό προξενείο της Θεσσαλονίκης, χίλια οκτακόσια γρόσια. Ο πρεσβευτής της Αγγλίας στην Κωνσταντινούπολη Τζων Μούρα Άσμπορ επιδίδει έντονη διαμαρτυρία στην Υψηλή Πύλη και επιστά την προσοχή της για το συμβάν. Η τελευταία απευθύνεται προς τον ιεροδικαστή και τις άλλες αρχές της Θεσσαλονίκης και διατάσσει την διενέργεια σχετικής έρευνας για την επιβεβαίωση των καταγγελομένων και την προσαγωγή των ενόχων στην πρωτεύουσα για την παραπομπή τους σε δίκη. (Αρχαί Σιαμπάν έτους 1184: 20 Νοεμβρίου 1770 ABN 210 σελ. 193—194).

Δράση ληστοπειρατών παρατηρείται στις ακτές της Κασσάνδρας και στο χάσιο Λόγγου. Ο ληστοπειρατής Καραμώσχος με τους συντρόφους του, επιβαίνοντες σε μικρά πλοιάρια πραγματοποιούν επιδρομές στα παράκτια χωριά και στο εσωτερικό τους, ληστεύοντας και κακοποιώντας τους κατοίκους. Εναντίον τους κινείται ο Κιζιλ Χι-sαρή Αχμέτ Καπιτάν ο οποίος επέτυχε να συναντήσει τα πειρατικά πλοιάρια και να συμπλακεί μαζί τους. Όσοι από τους ληστοπειρατές δεν εξοντώθηκαν κατόρθωσαν να διαφύγουν στις πλησιέστερες ορεινές περιοχές, ενώ τα περισσότερα πλοιάρια έπεσαν στα χέρια των Τούρκων. Οι αρχές Θεσσαλονίκης και Καβάλας διατάσσονται να προβούν στην λήψη των απαραίτητων μέτρων για την σύλληψη και των υπολοίπων ληστοπειρατών. Επίσης οι κάτοικοι να υποχρεωθούν να υποσχεθούν με δικαστικό υποσχετικό την συμπαράστασή τους και την αμέριστη υποστήριξή τους στις προσπάθειες των αρχών. Σε αντίθετη περίπτωση να συλαμβάνονται οι πρόεδροι των χωριών και να φονεύονται, από τους κατοίκους δε να εισπράττονται μεγάλα ποσά εγγυήσεων. (19 Τζεμάζη Ούλ Εβέλ έτους 1189: 18 Ιουλίου 1775. Ι.Κ. Βασθαδέλλη «ΑΡΜΑΤΟΛΟΙ ΚΑΙ ΚΛΕΦΤΕΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΝ» Παράρτημα, 44, σελ. 137—138).

(Συνεχίζεται)

ΛΟΡΔΟΣ ΒΥΡΩΝ

Διακόσια χρόνια από την γέννησή του

Ο Βύρων με τη στολή και την περικεφαλαία με την οποία έφτασε στο Μεσολόγγι, με εφόδια, όπλα, αξιωματικούς του μηχανικού και ογδόντα χιλιάδες τάλληρα κοιλωνάτα, για να ενισχύσει τον αγώνα των Ελλήνων

Ο Μπαύρον πέρασε από τον δέκατο ένατο αιώνα σαν ορμητικό ανεμοφύσημα. Έκανε τις καρδιές να λιώσουν, τις ψυχές να συνταραχθούν τα πνεύματα να ανησυχήσουν. Και αφήκε όπως το μεγάλο και ταχύ καράβι ένα μακρότατο αφρισμένο αυλάκι πίσω του... έγραψε ο Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος για τον ποιητή του περίφημου «Τσάιλντ Χάρολντ».

Ο Γεώργιος Γκόρντον Βύρων γεννήθηκε με μια μικρή χολόδητα στο Λονδίνο το 1788 από ένα αταίριαστο γάμο ανάμεσα σε ένα άσωτο και μια κληρονόμο. Φύση δίκαιη και αντίθεση μεγάλωσε πλάι σε μια μάνα υστερική και τα παιδικά του χρόνια ήταν δύσκολα και θλιβερά. Σε ηλικία δέκα ετών το 1798 κληρονόμησε τον οικογενειακό τίτλο και έγινε Λόρδος. Φοίτησε στα ονομαστά κολλέγια του Χάρρου και Κέμπριτζ, όπου έδειξε ένα πνεύμα άγριας ανεξαρτησίας και τάση για εκκεντρικότητα και παραδοξομανία. Τον Ι-

ούλιο του 1808 πήρε το πτυχίο Τεχνών.

Η επαναστατική του νοοτροπία, η φιλελεύθερη κοσμοπολιτική προσανατολισμοί του και κυρίως ο προκλητικός και εχθρικός απροσάρμοστος στις αυστηρές συμβατικές της Αγγλικής κοινωνίας χαρακτήρα του, δημιούργησαν γύρω του ασφυκτικό κλοιό και τον παρέδωσαν σε απεγνωσμένη έξοδο. Ταξίδεψε στην Μεσόγειο, στην Ελλάδα, στην Ανατολή.

Επιστρέφοντας το 1811 ξαναρχίζει μια ταραχώδη ζωή για να εγκαταλείψει και πάλι την Αγγλία να περιπλανηθεί στην Ευρώπη, όπου να καταφύγει στην επαναστατημένη Ελλάδα, στην Ελλάδα των νεανικών οραματισμών του και να πεθάνει εκεί.

Αν η οδοιπορία του αυτή ήταν το προσωπικό δράμα ενός εκκεντρικού αριστοκράτη θα είχε κι όλος λησμονηθεί αμέσως μετά τον θάνατό του. Οι

σύγχρονοι μελετητές, έχουν αποδείξει ότι είναι λάθος να θεωρεί κανείς τον Βύρωνα έναν έξαλλο ονειροπόλο ή έναν κακομαθημένο αριστοκράτη που κατά τα ρομαντικά πρότυπα αναζητούσε την περιπέτεια πάντοτε εκεί που βρισκόταν και ο κίνδυνος. Γιατί πολλοί ποιητές σύγχρονοί του, εξύμνησαν τον ηρωισμό. Κανένας όμως δεν άλλα-

Της Λευκής Σαμαρά

ξε την πένα με το όπλο. Αδικο θα ήταν επίσης να ερμηνευτεί μονόπλευρα ως «τουριστική περιέργεια», η επιθυμία του να γνωρίσει τις Ευρωπαϊκές χώρες και τις χώρες της Ανατολής. Είναι κάτι που εκδηλώθηκε πολύ πριν από τα σκάνδαλα (χρέη, ένας αποτυχημένος γάμος το 1815 με την Άννα Ισαβέλλα Μίλμπανκ, ένας φημολογούμενος δεσμός με την ετεροθαλή αδελφή του Αυγούστα Λη) όταν ήταν 21 ετών.

Ο αχώριστος φίλος και συνταξιδιώτης του στο πρώτο ταξίδι Χομπχάουζ πήρε μαζί του στο πλοίο μια εντυπωσιακή προμήθεια εκατό πένες, δυο γαλλόνια μελάνι και πολλές δεσμίδες άσπρο χαρτί. Ο νεαρός Βύρων ήταν αυτός που κατέγραφε τόπους και ανθρώπους. Αυτές οι εντυπώσεις θα δώσουν το ποιητικό αριστούργημα «Τσάιλντ Χάρολντ» που τον έκανε διάσημο. Από τα γραπτά του μαθαίνουμε πόσο τον εξόργισε η χρηματοθρίαι των παπών στην Ισπανία και παρακολουθούμε τις σκέψεις του για την κύρηξη μιας «απελευθερωτικής επανάστασης». Επισκέφτηκε τα Γιάννενα και πήγε με άλογο στο Τεπελένη για να συναντήσει τον Αλή Πασά.

Ακολουθεί η επίσκεψη και η παραμονή του στην Αθήνα και το ειδύλλιο του με την Τερέζα Μακρή την «Κόρη των Αθηνών». Η λεηλασία του Παρθενώνα από τον Ελγιν προκάλεσε σεισμό στην ψυχή του Βύρωνα. Άγρια οργή τον κατέλαβε και έγινε ανηλέητος στη λιτευτή της αρπαγής των μαρμάρων. Η πολεμική του ποιητή εναντίον του Ελγιν κράτησε πολλά χρόνια αδιάλλακτη, λυσσαλιά, και υπήρξε πραγματικά εξοντωτική. Η αγανάκτησή του δεν οφείλονταν στην αισθητική αλλοίωση των μνημείων. Η αγανάκτησή του πήγαζε από την σκέψη ότι τα αριστουργήματα της αρχαίας τέχνης, α-

νήκαν στους Έλληνες. Ο ποιητής της «Κατάρτας της Αθηνάς ήταν ο μοναδικός περιηγητής που γύρισε στην Αγγλία, χωρίς μάρμαρα στις αποσκευές του. Είναι από τους πρώτους που έχουν συλλάβει την μεγάλη, την βαθύτερη ασέβεια της επιχείρησης των αρχαιοκαπήλων τιτλούχων. Και την συνοψίζει σε δύο στίχους.

«Η λεύτερη Αλιδόνα του υκεανού
Βασίλισσα
Κλέβει της ματωμένης χώρας τα
στερνώ τα λείψανα»

Ποτέ δεν έπαψε να τονίζει στις δημόσιες συζητήσεις του ότι ακόμα και ο Τούρκος φρούραρχος, έκλαψε όταν είδε τους ανθρώπους του Ελγίν να κομματίζουν μια μετώπη του Παρθενώνα. Τα απελευθερωτικά κινήματα απέσπασαν παντού την συμπαράστασή του. Από την αρχή έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον για την εξέγερση των Ελλήνων και το 1823 άρχισε να σκέπτεται σοβαρά νάρθει στην Ελλάδα να βοηθήσει τον αγώνα για την απελευθέρωση των Ελλήνων. Το Φιλελληνικό κομητάτο τον έκανε μέλος του. Η Ελληνική κυβέρνηση από το Ναύλιο του ζήτησε χρηματική βοήθεια για το Μεσολλόγγι. Εδωσε 4.000 λίρες και πήγε στο Μεσολλόγγι. Στις 30 Μαρτίου του 1824 κωμήθηκε επίτιμος δημότης της πόλης. Οι κακουχίες, η έλλειψη τροφής και το κακό κλίμα, κλόνισαν φοβερά την υγεία του και γι αυτό φίλοι και γιατροί του συμβούλεψαν να φύγει από το Μεσολλόγγι. Αρνήθηκε να εγκαταλείψει την θέση του. « Όσο μπορώ να σταθώ στα πόδια μου, οφείλω να σταθώ πιστός εις τον Αγώνα».

Εδώ είναι μια υπόθεση που αξίζει εκατομμύρια σαν και μένα. «Πέθανε στις 19 Απριλίου, θυθίζοντας σε βαθύ πένθος την Ελλάδα.

Η Ελληνική Επιτροπή που τον έπεισε να πάει στην Ελλάδα, είχε υπ' όψιν της όχι μόνο τον φλογερό φιλέλληνα, αλλά και τον διάσημο ποιητή με την πανευρωπαϊκή φήμη. Ο Λέανδρος Βρανούσης, γράφει πως «η κάθοδος του Μπαύρον στην επαναστατημένη Ελλάδα, ήταν πάνω απ' όλα μια πολιτική πράξη πρώτου μεγέθους, ενέργεια που συγκλόνισε φίλους και αντιπάλους, ανταρσία κατά της παγιωμένης ειρήνης των συνασπισμένων συμπεριόντων, θρυαλίδα στους θρόνους των ισχυρών, έναυσμα εξεγέρσεως των πνευμάτων, θυσία για τα ευγενέστερα ιδεώδη των Ευρωπαϊκών παραδόσεων... Ο Φιλελληνισμός γέννημα ρομαντικής αρχαιολατρείας γινόταν τώρα ιδεολογία

κό ρεύμα και πανευρωπαϊκό κίνημα...».

Ο Ανδρέας Καραντώνης Παρατηρεί: «Όλο και όλο τρισήμισι μήνες ήταν το διάστημα που έμεινε στο Μεσολλόγγι. Και όμως αυτό το ελάχιστο διάστημα των τρισήμισι μηνών μας φαίνεται τεράστιο. Έχουμε την εντύπωση πως ο Μπαύρον έμεινε στην Ελλάδα από την πρώτη ως την στερνή ώρα του ξεσηκωμού και πως ακόμα πολεμάει τον προαιώνιο εχθρό του γένους...».

Στις 16 Ιουλίου του 1931 το παλιό Αδδαείο του Νιουστεντ πατρογονική κατοικία του Βύρωνα, μεταδιδαζόταν επίσημα στην πόλη του Νότιγχαμ, όπου εξακολουθεί να λειτουργεί σαν μουσείο και σήμερα και η βρετανική κυβέρνηση κάλεσε επίσημα τον Ελευθέριο Βενιζέλο, πρωθυπουργό της Ελλάδος τότε, να εκφωνήσει τον πανηγυρικό. Ο Βενιζέλος με την πολιτική του ουδερόκεια πρώτος αποχώρησε τον Ωύρωνα από τον ρομαντικό θρύλο και τον παρουσίασε σαν ένα μεγάλο Ευρωπαίο..

«...Προβαίνοντας σε θεώρηση της Ιστορίας «εξ αποστάσεως», αναρωτιόμαστε ποιά μπορούσε να ήταν η έκδοση του αγώνα επιδίωξης και ελευθερίας για το ελληνικό έθνος, χωρίς τον ερχομό στην Ελλάδα του Βύρωνα. Με το ευγενές παράδειγμά του, δίδαξε τον πολιτισμένο κόσμο ποιο είχε καθήκον απέναντι σ' έναν λαό αρχαίο,

που μαχόταν κι έχυνε το αίμα του για να ζήσει ελεύθερος. Πολλοί είναι εκείνοι που επείσθησαν, όπως διατυπώνει ένας επιφανής Άγγλος συγγραφέας πως αν ο Βύρων δεν είχε έρθει να πεθάνει ατενίζοντας τη Λιμνοθάλασσα του Μεσολλογίου το Πάσχα του 1824, δεν θα υπήρχε το Ναυαρίνο το 1827. Για ένα μακρύ χρονικό διάστημα δεν θα υπήρχε για την Ανατολική Ευρώπη ελευθερία. Η ιστορία ενός σημαντικού ευρωπαϊκού τμήματος θα έπαιρνε πολύ διαφορετική εξέλιξη. Ο Βύρων αγωνίστηκε για την Ελλάδα, αλλά πέθανε για την Ευρώπη... Η μαρφή του βρίσκεται θαθεία ριζωμένη στην καρδιά ολόκληρου του Έθνους. Έχει τη μαγική γοητεία του εθνικού ήρωα ή, καλύτερα, το φωτοστέφανο ουράνιου αγγέλου, που σε μιὰ καίρια στιγμή δοκιμασίας, έφερε από μακριά άγγελμα ελπίδας κι εμπιστοσύνης στους απελπισμένους, τους εγκαταλελειμμένους, τους στερημένους από φίλους...».

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια
Δρανδάκη τόμος Ζ' σελ. 237 - 240 Κ.
Σιμόπουλου

Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα (1810 - 1821) τόμος Γ2. Εφημερίδα ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 24.1.88.

Π ρ ο σ έ ξ α τ ε

— Οι στήλες της «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ» είναι στη διάθεση όλων των Ναουσαίων και των φίλων του περιοδικού.

— Οι αποστελλόμενες για δημοσίευση εργασίες και άρθρα να είναι σύντομες σε 6 το πολύ σελίδες γραφομηχανής και να μην έχουν δημοσιευθεί σε άλλο περιοδικό ή εφημερίδα.

— Παράκληση οι εργασίες να γράφονται στη Δημοτική και με το μονοτονικό σύστημα.

— Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» δεν φέρει καμία ευθύνη για τις εκφραζόμενες νυνώες των συνεργατών της.

— Εργασίες είτε δημοσιευθούν είτε όχι δεν επιστρέφονται.

Παροιμίες που λέχουντι στη Νιάουστα

«Οι παροιμίες είναι ο καθρέφτης του τρόπου σκέψης ενός Έθνους»

(Β')

ΧΟΥ'Ι'Α — ΑΝΘΡΩΠΙΝΙΣ ΣΚΕΣΕΙΣ

J. G. HERDER

Ούπου ντουμ κι συ μπουμ.

Ούπου ακούει νταούλι που φκιάνει ντουμ-ντουμ ηηλαλάει δίχους να καρτιρέσει να τουν πουν ορίσται.

Κι στου Εισπόσταμα Ειβουτανίσει.

Η παροιμία αυτή βγήκειν όπουσ λεν απού του Σπύρου του Σιούγγαρη τουν παπού, πριν απού πινήντα, ιξήντα χρόνια στη Νιάουστα. Έπιρνειν αργάτεισ να σκαλίσουν κι να γιουμάσουν του καλαμπούκι, τις πατιάτεισ, ή τ' σμπέλι κι όντας Εισπόστηναν τους ιλιγειν μινά που κόθησται κουντά στου μακιδουνίσει απλώσται του χέρι σας κι Ειβουτανίσει, βγάλται κανα χουρτάρι. Ήταν καμπόσου σφιχτός κι είθειλιν να μπιτίσουν όλεις οι δουλειές. Έτσι η παροιμία απόμεινιν για πιριστάσεισ που σι

Του Νίκου Σπάρτη

βάνουν να φκιάσεισ κι' άλλεισ δουλειές πάρα πάνου απ' τ' αυτές που αρμοίρεισ να φκιάσεισ. Αυτό γένητι απού μικρούσ ταμαχιάρηδεισ που του βγάζουν απ' του νισάφι.

Μη γένησει φουρτιχό κι πανουγόμι.

Εκείν' τα χρόνια φόρτουναν τ' όλου-γου ή του γουμάρι στις ντιγί τις μι-ριές απ' του σμαόρι κι πουλέσ βου-λέσ έβαναν κι πανουγόμι ψηλά στου σμαόρι (όχι απ' τις μιριές). Έβαναν τις κουλουκύθεισ όταν κουβανούσειν τα σακιά μη του καλαμπούκι ή τα καλαμ-πουκόφυλλα. Έβαναν κάναν τρουβάν μι ντουμάτεισ, πιπέρεισ, για να μη χτυ-χιούντι έβαναν κανά καλάθι σταφύλια για φαγί ανάμιασ απ' τα καντιγιά ή ού-τι άλλου τύχηνεν ακόμα κι κανά μικρό πιδί. Η παροιμία λέγητι για τ' αυτούσ που σι φουρτώνουντι πουλύ να τους φκιάσεισ μια χάρη, μια δουλειά, κι γυ-ρεύουν κι' άλλα πάρα πάνου. Δε φτάνει του φουρτιχό σι βάνουν κι πανουγόμι.

Δεν είμι φαγάσ είμι σπηλιάρησ (Ζη-λιάρησ).

Είμι για του Ζουτ που λεν, δεν αγα-νώ του φαγί (την ύλη) αμ' μινά καλή πράξη, έναν καλόν λόγον. Μικροί εί-νι χαμπουταρίεισ κι σι στιναχουρούν, σι λεν βαριά λόγια χουρίς ιτιά.

Χαμουγέλασειν ου Μάρτης.

Ου Μάρτης ντάιμα είνει ανταργια-σμένους μι βρουχέσ, βρουντέσ κι σι

στραπέσ κι πουλλά σήνηφα, τυχαίνει αμ' νάχει κι ήλιουν να χαμουγιάδει. Έ-τσι κι οι ανθρώποι που είνι όλην την ώρα μουτρουμένοι κι θυμουμένοι κι σι μινά πιριστάσει χαμουγιάδουν.

Αν δεν πινέψεισ του σπήτι σου πέ-φτει κι σι πλακώνει.

Λέγητι για σπητικούς που κατηγου-ριούντι, για τουν άντρα ή τη γυναίκα που κατηγουρούν σι ξένους ου ένας τουν άλλου. Θέλει πάσα ώρα να πινέ-βουμι του σπήτι μας γιατί δα μας έρ-θουν στου κιφάλι οι κατηγόρεισ.

Να μη σι πουν στραβά κατούρεισει.

Όλοινοι θέλουμι να ακούμι καλά λό-για για τι μας, όντας ακούμι άσκημα λόγια μας κακουφαίνητι κι θυμώνουμι.

Τουν έχουν σήκου Μάρου κάσει.

Όπουσ η αρκούδα (Μάρου) που τη μαθαίνει ου αρκουντιγιάρησ να κάθητι κι να σηκώνητι στα ντιγί τα πουδάρ-για έτσι φκιάνουν μικροί σι άλλους, τους φκιάνουν ούτι θέλουν.

Αυτός είνι παληός Μπαντής.

Ξέρει πουλλέσ δουλειές, Ξέρει να φέρνητι σι όλεις τις πιριστάσεισ, τα καταφέρνει παντού, Ξέρει πουλλά τιρ-τίπηγια, πουλλά μουνουπάτγια.

Δα μας φκιάσει του κόκκινου τ' αγό.

Δεν αρμοίρει καμινά ουρνίθα να γι-νήσει κόκκινουν αυγό. Τα χαιδημένα τα πιντιγιά τα δίνουν ούτι θέλουν ούτι γυ-ρέψουν, για ταυτά λέγητι η παροιμία. Τι δα φκιάσει αυτό για τι μας να δού-μι, είμεισ της τα φκιάνουμι όλα τα χα-τούργγια.

Όπουσ σι παίζουν να χουρέψεισ.

Να παγαίνεισ σύμφουνα μη του σκου-πό. Να φέρνησει σύμφουνα μι τις πι-ριστάσεισ να μην είσι αράθυμους κι' ανταργιαστικός.

Κατά τουν κινό κι του χουρό.

Κύταξι πρώτα, καρτέργια να δεισ τι γένητι κι' ύσταρνας πράξει.

Κατά του μάγουλου κι του μπάτσου.

Μικρότρου μάγουλου μικρότρουσ μπάτσους. Σύμφουνα μη την κατάστα-ση ουμίλο ή φέρσου, να μη σι πχιάνει παραφασάδα.

Κάναν κινόν αγγέλιζα τώρα αγγιλι-ζουν άλλοι

στη βρύση πό'νινα νιρό τώρα του πί-νουν άλλοι.

Όντας είμουν στα πράγματα (καβά-λα που λεν) έδουνα διαταγέσ, μι άκου-

γαν όλοινοι, τώρα πόφυγα άλλοινοι εί-νι αρχηγοί, αγγιλίζουν κι πίνουν του νιρό, απουλαβαίνουν ή διατάζουν.

Σπίτι δίχους πόρτα κι' άνθρουπουσ δίχους γκαηλέν δε βρίσκιτι.

Όλοινοι έχουν τους γκαηλέδεισ τους μικρούσ ή τρανούσ όπουσ τα σπήτγια τις πόρτεισ.

Χαλασμένους μπαταίοσ.

Τα καλουκαίργγια που ανιβαίνουν τα πρόβατα στα βουνά φκιάνουν κι του μπαταίο ένα μέρουσ σκιπαστό μι λαμα-ρίνεισ ή φτέρεισ. Εκεί φκιάνουν του μπάτσιου, ή του τυρί απ' του πρόβriu του γάλα. Όταν φεύγουν τα πρόβατα χαλνάνει ου μπάτσιου. Έτσι λεν κι για τουν άνθρουπουσ που δε φέρνηται κα-λά, δε βαστάει του λόγου του. Σι μι-ρικό σπήτγια άλλους τραβάει κατά ιδώ κι' άλλους κατά εικεί, τα πιντιγιά δεν υπακούν τους γονιούσ κι τέτγια.

Ου κουφός όλα τα τιργιάζει.

Άλλα τουν λες κι' άλλα ακούει, άλ-λα λέει η τχιά μου κι' άλλα ακούν τ' σφκιά μου. Τουν λες μανταλιόνι κι σ-κούει πανταλιόνι.

Ντιγί κουφοί άντρασ κι γυναίκα, παν τρέφτηκαν κι κίνησαν ταξειδί γόμου, κι' όντας απόμειναν μοναχοί, είπειν η γυναίκα στουν άντρα «Ιπιτέλουσ μό-νο». «Α' τί του θέλεισ του λιμόνι» ρώτησειν αυτούσ.

Άλλαξειν η πάπηγια έβαλιν τα σάπηγια άλλαξειν η χήνα πάλι αυτά εικείνα.

Έβαλιν τα ιντιγιά Ζντράνια πάλι, δεν έχει να βάλλει κινούργγια κι καλύτρησ, όπουσ λεν αυτά κυράμι τα Φώτα αυτά την Πασκαλιά.

Ποιόν έχειτει γιρόν, του Γιάννη του σπασμένου.

Κι' όλοινοι οι άλλοι είνι άρουστοι κανένασ δεν είνι καλά κι γιρόσ, ποιόν η μέση, ποιόν τα πουδάργια, ποιόν του κιφάλι τουν πουνει, ποιός άδρoχτου έ-χει, ποιός κόψιμου, καν κανένασ δεν είνει καλά στην υγιά του.

Πότι ου Γιάννης δεν μπορεί, πότι ου κόλουσ του πουνεί.

Όλουσ τουν κινό βρίσκιτε κι απου κανά πουνιδι σι μικρούσ για να μη φκιάνουν δουλειές, κι να βρίσκουν ι-τίεισ για καταϊό.

Απόμεινιν σαν τη Σούλτου μη την ικνά.

Δεν έφκιάσειν καν τίπουτασ, δεν μη-

τισειν τη δουλειά που καρτιρούσιν να φκιάσει. Δεν πήρειν αυτά που τουν έταξαν. Απόμενιν μη του δάχτυλου στου στόμα.

Την ικνά (μιά κόκκινη μπουιά) την έβανον την Τητράδι της ιβδουμόδος της χαράς στα νύχια τους τα κουρίτσικα κι στα νύχια της νύφης. Η Σούλτου έβαλειν ικνά κι αυτή, αμά όπου λέει η παροιμία δεν αμπόρειν να πάνε στου γάμου κι' απόμεινιν μούγκι μη την ικνά στα νύχια της.

Για γκαηλές του Ντίνη.

Άσα θέλει, δε μι μέλει, δεν τραβώ γκαηλές, για τ' αυτό που δε γίνηκειν, δε ακούω. Δε στίναχουρηγούμι, εισί μι μαλώνεις αμά ιγώ πέρα βρέχει, δεν σικκίτίζουμι.

Απ' του ήσυχου του πουτάμι να φουβάσει.

Γιατί είναι αλλού ρυχό κι' αλλού βαθύ κι δεν του καταλαβαίνεις όμα νταλντίσεις να του ηηράσεις. Έτσι κι τουν άνθρουπου που φαίνητι ήσυχους κι φρόνιμους δεν τουν παίρνεις χαμπάρι.

Παίρνει δανεικά κι' αγύριστα.

Κι καρτέργια να στα δώσει. Μούγκι όντας είχε ανάγκη οι βρήκειν, ύστατας αλλάζει δρόμον.

Τα πουλλά τα λόγια είναι φτώχεια.

Ου φρόνιμους ου άνθρουπους δε λέει πουλλά μα ουλίγα κι καλά, δεν είναι νταρντόρα.

Τιμιλιά σπέρνεις πείνα θιρίζεις.

Μη του κάτσιμου δε γένητι τίπουτας γιατί δεν μπαντιγαβά δούλημει μπαντιγαβά μην κόθισει. Μη τη δουλειά εί-σι πάντα κινδισμένους.

Χίλιοι καλοί χουρούν παντού, ένας κακός καμπουινά.

Γιατί θα χαλάσει την παρέα, θα φκιάσει φασαρία, θα χαλάσει του χουσμέτι.

Η τρανή η καλουσώνη είναι κι μπουνταλουσώνη.

Άμα εισί καλός όλοινοί σ' ικμιταλεύουντι, όλοινοι αι γιλαόν, όλοινοι φκιά νομι τη δουλειά τους κι μούγγι η δική σου απομνίσκει.

Ύαταρνας Εξάου εικί που δε σι τρώει.

Όντας φκιάνεις κάτι τις κι πισμανόβεις, όντας λες έναν σχαμνόν λόγουν, όντας παγαίνεις σ' ένα μέρους που δεν ήθιλεις.

Όντας έρβει ένα κακό καρτέργια κι' άλλου.

Θέλει να μάθει να καρτιράς, να ητοιμαστείς κι' να του χειρότιρα.

Ρουτώντας πας στην Πόλι.

Στην Κουνταντινούπουλη πούνει μακριά για τ' αυτό όποιους ρουτάει δε χάνει.

Ου καλός ου λόγους δε ξουντιγιάζει.

Δε χάνεις τίπουτας αν πεις έναν καλόν λόγουν, μνία παλιγουργία.

Ου παθός μαθός.

Τα παθήματα γένουντι μαθήματα.

Ακριβός στα πίτερα κι' ηφτινός στ' αλεύρι.

Δίδει σημασία σι λιπουμέριεις κι τουν φεύγει η ουσία.

Μη του νού του φκιάνει μπητράμι.

Φκιάνει πανηγύρι, «χτίζει ανώγια κι κατώγια» που δεν, ου πάσα ένας νηργόζητι ούτι θέλει.

Χτυπάει του σαμάρι ν' ακούσει του γουμάρ.

Η όπουα δεν «τά λέει στη νύφη ν' ακούσει η πιθηρά» άντι να τα πει πράσινπου μη πράσινπου, ντρίντα απ' ευθείας που δεν.

Νούδι τον άγγιλό του νιρό δε δίνει.

Τουν άγγιλου που τουν φυλάγει απού καθι κακό είναι τόσας ταιμηρές ή αφιχτός.

Τι σι λείπει κσιντιγιάρι, σκούφια απού μαργαριτάρι.

Κι όπουα δεν στη Νιάουστα «καν τραμ! δεν είχαμι... ως τα γόνατα». Όντας δεν έχεις καν τίπουτας γυρεύεις τα τρανά κι τα μιγάλα.

Πέτρα που τρουκουλιέντι ρίζα δε πιάνει.

Όποιους αλλάζει χίλιεις ντιγιά δουλαϊός κι μάργια, δεν έχει προκουπη.

Κι στη θάλασσα να πας νιρό δε θα βρεις.

Παλαγίζεις παλαγίζεις ένα πράγμα που σι γύριπον αμά δεν του βρίσκεις κι' αυτό είναι ούδι και κουντά σου κι δεν τοι γλέσεις.

Ου καλός ου Μύλους όλα τ' αλέθει.

Αυτός τρώει απού όλα, «αλέθει σιν του μύλου του Μαγγανάρη».

Δα φκιάσεις του κάμπου ράχη.

Δε θα φκιάσεις καν τίπουτας γιατί ου κάμπους δε γένητι ράχη.

Του στραβό του ξύλου μούγκι μη τη φουτχιά ισόζει.

Ου στραβός ου άνθρουπους μούγκι μη του θάνατου τιάζει, που δεν «ου λώκευ του μαλί του τ' αλλάζει του τσούρη του όχι.

Ιδω πατάει κι και βρίσκει.

Για άντραν δεν είναι πουλύ αέρτικους, για τη γυναίκα ότι είναι ριξαπήδου.

Πέσει ηήττα να σι φάγου.

Αυτός ή αυτή όλα έτοιμα τα θέλει, δε φκιάνει γκαρητί για τίπουτας.

Ουμιλάει κι' μέλι οτάζει του στόμα του.

Έχει καλή ουμιλία.

Της γειτόνισας τ' αυγό είναι μπί τρανό

Όπου κι' όλα τα πράγματα του γεί- τουνα ή της γειτόνισας είναι καλύηρα

κι τα δικά μας χειρότιρα.

Παλιά μου τέχνη κόσκινου.

Όντας δεν ιπιτύχει μνία κινούργια δουλειά τότε πιάνουμι την παλιά πούνι σίγουρη κι τη ξέρουμι.

Ύοτιρνή μου γνώση να σ' είχα πρώτα

Οι καλές οι γνώμεις έρχουντι ύστατας του τέλους, αμά τις πλειότιρις τις βουλές είναι αργά. Καλά ήταν να είχαμι πείρα όντας είμασταν νέοι.

Η καλή νοικουκυρά είναι δούλα κι κυρά

Όλα τα φκιάνει μη καλουσώνη κι καλή καρντιγιά, γένητι κι δούλα κι βαστάει κι τη θέση της σαν κυρά.

Όποιους τιμιλιάζει στα νιάτα του, ιφτουχάινει στα γιράματά του.

Γιατί όμα δε δουλέψει τότε που αμπουρεί κι δύνητι πώς να τα βγάλει πέρα στα γιράματα που αχινούν όλα τα πουνίντιγια.

Όποιους αντιγιάζει σκουντάφτει.

Η καλή δουλειά αργάει να μπιτίσει δεν γιατί όμα αντιγιάζει όλα πάνουν στραβά.

Όπου να συλλουγιατεί ου γνουστι- κός, ου λουλός μπιτίζει τη δουλειά του.

Δε χρειάζητι πουλύ συλλουγή για μνία δουλειά για ου αποφασιστικός ου λουλός μπιτίζει αγληγουρότιρας τη δου- λειά του.

Όποιουν δεν αγαπούν τα χνώτα του βρουμούν.

Βρίσκουν ητίεις να μη σι θέλουν ό- σι δε σι αγαπούν.

Όλοι είμιστι λουλοί ποιός ουλίγου ποιός πουλύ.

Έτσι όλοινοι έχουμι λουλαμάρα κι στη Νιάουστα τις αποουκρίεις όλοινοι οι Νιαουστινοί.

Ου ψηλός είναι δούλους του κουντού.

Γιατί ου ψηλός φτάνει πράγματα που δεν αμπουρεί να φτάσει ου κουντός.

Απού δήμερχους κλητήρας.

Έχασιν τα αειώματα.

Άναψ' του κουκούμι σου πριν σι βρει η νύχτα.

Ητοιμάσου απου νουρίηρα για μνία δουλειά πριν προυφτάσουν άλλοινοι

Παπός, γιατρός κι κουρουφύλακας να μη σββαίνουν στου σπιτι.

Γιατί όλοινοι δάρθουν για μνία ανάγκη, ου παπός να σι ντιγιάσει, ου για- τρός να σι γιατρέψει κι ου κουρουφύ- λακας να σι ζαπτώσει.

Μας τα είπειν χαρτί κι καλαμάρι.

Τα είπιν όλα δεν άφηκειν τίπουτας. σαν να είχιν πένα χαρτί κι καλαμάρι μη μιλάιν κι τάγραψιν δεν αλησμένη- σιν καντίπουτας.

Άνθρουπους αγράμματους ξύλου απι- λέκητου.

Όλα τα σπύχια εικείν' τα χρόνια γέ-

βουνταν μι Εύλα πιλικημένα ίσια, τα απηλέκητα όπουσ κι ου αγράμματους έχουν ρόζους κι είναι στραβά.

Όποιους αντιγιάζητι ακουντάφτει.

Η αντιγά φέρνει ακουνταμάρα.

Βρήκιν του μάστουρά του.

Καλά τουν ταίργιασα λεν, δεν αμπόρησιν να ζμπουρίσει ίτα, τουν απουσώμουσα, τα είθιλεν κι τα βρήκειν, «τουν έτρουγεν η ράχη».

Πήγειν για μαλί κι ήρθειν κουρημέ- νους.

Την έπαθειν, για άλλα πήγηνειν να βρει κι' άλλα βρήκειν, δεν έφκιασιν τίπουτας κι ζημείωσιν κι' απού πάνου.

Όλους ου καυγάς για του πάπλουμα.

Για του ζουμί, για τ' αυτό που μας συμφέρει πλειότιρου για του φαχνό που λεν.

Για να πούμι κι του στραβού του δι- κηου.

Ου στραβός ου άνθρουπους τις πλειό τρεις βουλές δεν έχει δίκηου γιατί είναι στραβόξυλου, αμά απού καρνιάφρας τουν δικηώνουμι κι τότε έχει χί- λεις κούτλεις δίκηου.

Όμοιους τουν όμοιοι κι κουηριά στα λάχανα.

Όπουσ η κουηριά πιργιάζει μη τα λάχανα γιατί εικεί χρειάζητι, έτσι κι' οι ανθρώποι φκιάνουν παρέα μι ανθρώ- πους σαν τ' αυτούς. Όπουσ λέμει «πέ- μι του φίλου σου να σι πω ποιός είσι».

Βράζει μι του ζουμί του.

Φκιάνει μουναχός του τις δουλειές του, δεν έχει ανάγκη απού κανέναν.

Άλλους του μακρύ του κι' άλλους του κουντό του.

Όντας κουβιντιγιάζουμι ου πάσα έ- νας λέει ούτι θελέι ούτι «τουν κατη- βάσει η γκλόβα», χαζά, λουλά, γνου- μικά, ντουρούζικα κι τέτχια.

Πέθανειν στη ψάθα.

Δεν είχιν παρόδεις, τις έφαγειν.

Όταν εισί πήγηνειν, ιγώ γυρνούσα.

Ιγώ τα Ξέρου αυτά πριν τα μάθεισ εισύ, ιγώ σι πρόφτασα αυτά που λες «ιγώ τα έφαγα μι του χουλιάρι».

Φαγώνητι μη τα ζντράνια του.

Φαγουνηγιάρης, τρώει τα είδηρα, δεν Ξέρει μι ποιόν να μαλώσει μη όλους ασιώνητι.

Απ' τ' αυτόναν νούδι φουνή νούδι ακρόαση.

Ούτι γραμμα, ούτι τηλιγράφημα, ού- τι τηλέφουνου δεν πήρειν, «άφανους κι' όκουσους» μας αλησιόνησιν.

Ου τιμπέλης έχει καθι μέρα γιουρτή. Δε δουλεύει, καθι μέρα κάθητι κι' έχει γιουρτή.

Αυτός είναι για τα πανηγύρια.

«Δεν είναι για συνέρισμα» δεν είναι

ντουρούζικα, μούγκι για πανηγύρια κι τρα-λα-λά.

Ου φόβους φυλάγει τα έρμα.

Όντας λείπει ου νοικουκέρης τότε σι κλέφτει τις πλειότιρεις βουλές δε σηβαίνουν απού φόβου.

Απ' όξου κούκλα κι' απού μέσα πα- νούκλα.

Λέγητι για σπήτχια, για ανθρώπους κι για άλλα πράγματα που φαίνουντι απ' όξου καλά (όπουσ κι' ένα φρούτου) μα απού μέσα είναι μπιρμπάτι κι χαλα- σμένα.

Η φτήνια τρώει τουν παρά κι ου κι- ρός τα Εύλα.

Αί κι' αυτό είναι ηφτηνό να του πά- ρουμι κι' ας μη μας χρειάζητι πουλύ. Άμα σχρήσει του κρύγιου ανάφτουν τα τζιάκια κι' οι σόμψεις.

Γιλάει καλύτηρας όποιους γιλάει τι- λιφταίους.

Νάχεις γκαρηρέτι να δεις τί θα γένει στου τέλους, γιατί όμα γιλάσεις απ' την αρχή αμπουρεί να πείσεις όξου κι να σι πιργιούν.

Όσα φέρνει η ώρα δεν τα φέρνει ου χρόνους.

Κακιά ώρα που λεν καρνιάφρας. Αμ- πουρεί να τύχουν ανηπάντixa.

Τουν χουρεύουν στην τάψα.

Τουν φκιάνουν ούτι θέλουν.

Νταμπλάς τουν ήρθειν.

Ξαφνικό τουν ήρθειν δεν τούθιλειν.

Απ' όξου απ' του χουρό πουλά τρα- γούντια λεν.

Όποιους δεν είναι μέσα στα πράγμα- τα λέει πουλλά. Όσα Ξέρει ου νοικου- κέρης δεν τα Ξέρει ου μουσαφίρης. «Ό ξου απ' την υπόθιση λέγουντι πουλλά».

Ήρθαν τ' άγρια να ντιγώξουν τα ή- μιρα.

Ήρθαν αυτοινοί που δεν έχουν κα- μινιά σκέση σι μνία υπόθηση να φκιά- σουν τουν Ξεπνου. : : :

Ου παράς κι ου βήχας δεν κρύβουντι
Όσου κι να φυλαχτούμι θα βηχύσου- μι, όσου κι' αν κρυφτούμι θα φανούν σι παρόδεις.

Κινούργη κόσκινη πού να σι κριμά- σου, παληέ πού να σ' απιτάξου.

Του κινούργιου του πράγμα τόχουμι πώς κι πώς, του «φυσούμι κι δεν κρυ- γιώνει» που λεν, του παληό δε βαριέ- σει.

Του Ξεπνου του πουλί απ' τη μύτη τασκώνητι.

Πουλλές βουλές ου Ξεπνου ου άν- θρουπους την παθαίνει.

Φκιάνει λουγαριασμόν χουρίς του Ξι- νουδόχου.

Παίρνει απουφάσεις χουρίς τουν αρ- μόδιουν, θαρεί είναι μπιτισμένη μνία δου-

λειά που την έφκιασιν, άλλους χουρίς να τιλώσει.

Άλα λόγια μπρε πιντιγά.

Εισί τουν λες για ένα πράγμα κι' αυ- τός άλα σι λέει, ρίχνητι αλλού, γιατί δεν τουν συμφέρει.

Η αρρώστια καβάλα έρχητι κι πι- ζά φεύγει. Αγγήγουρας πιάνει μνία αρ- ρώστια αμά αργάει να πιράσει να φύ- γει.

Μουναχός σου χόρηπει κι' όσου θέ- λεις απήδα.

Φκιόσει μουναχός σου ούτι θέλεις να φκιόσεις γιατί όμα ρουτός πουλύ, «α- χιρνάει άλλους του μακρύ του κι' άλ- λους του κουντό του».

Άμα λες την αλήτchia γένησει κακός.
«Η αλήτchia είναι βαριά σα μουλύβι», «η αλήτchia καίει» κανκανένας δε θέλει την αλήτchia για τουν ιαυτό του μούγγι για τους άλλους.

Κανένας δεν αμπουρεί να σι πει πα- ρέκι στήσου.

«Αυτός δε γένητι Ζάπι μι τίπουτας», «Δε δέχητι μύγα στου σπαθί του».

Δούλιψει σα σκλάβους κι φάει σαν αφέντης.

Όλους ου κόπουσ γένητι για του φα- γί, όλονοι πρώτα γι' τ' αυτό δουλέβου- μι γιατί να μην τ' απουλάψουμι σαν τουν αφέντη;

Όποιους θέλει τα πουλλά χάνει κι τα λίγα.

Κι σι Αμρικάνει λεν του πουλύ καλό είναι συχτριός του καλού γι' τ' αυτό να μην είμιστοι σχόρταγοι.

Ντιγί καρπούζια δεν κουβανιούντι σι μνιά αμασκάλη.

Ή παπάς - παπάς ή Ζιυγαράς - Ζιυγα- ράς κια τα ντιγί δε γένουντι.

Η δεύτερη συνέχεια των δραστηριοτήτων του Συλ- λόγου αποφοίτων Λαππείου Γυμνασίου Ναούσης «Ανα- στάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος» αναβάλλεται για το επόμε- νο τεύχος

ΠΟΙΚΙΛΑ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

- 1) Διαθήκη του 1891 σε λόγια γλώσσα. Ακόμη ένα άγνωστο ντοκουμέντο από το εθιμικό δίκαιο της Νάουσας.
- 2) Οι «γενίτσαροι» του τουρκικού στρατού και οι «μπούλες» του ναουσαϊκού αποκριατικού εθίμου. Έρευνα σε αλβανικές πηγές.

Α' ΔΙΑΘΗΚΗ ΤΟΥ 1891

Κατά καιρούς είδαν το φως της δημοσιότητας διάφορα ντοκουμέντα σχετιζόμενα με το εθιμικό δίκαιο της Νάουσας¹ η μελέτη των οποίων οδηγεί στην συναγωγή ενδιαφερόντων συμπερασμάτων αναφερομένων όχι μόνο στον τομέα της λαογραφίας αλλά και του τοπικού γλωσσικού ιδιώματος, χωρίς να εξαιρέσουμε, παράλληλα και αυτόν της νεώτερης ιστορίας της πόλης.

Από προσωπική εμπειρία, ο γράφων θεωρεί αναγκαίο να υπογραμμίσει ότι το έργο του εντοπισμού των σωζόμενων στα χέρια των Ναουσαίων ελάχιστα ντοκουμέντων ποικίλου ενδιαφέροντος είναι δυσχερέστατο. Εκτός από την καταστροφή της πόλης από τους Τούρκους το 1822 μετά την εξέγερσή της, οι διάφορες πολεμικές λαίλαπες που ακολούθησαν στον αιώνα μας (Β' παγκόσμιος πόλεμος και εμφύλιος) είχαν σαν συνέπεια να παραδοθούν στην καταστροφική μανία της φωτιάς εκτεταμένα τμήματα της πόλης. Αυτονόητο, λοιπόν, είναι ότι η ύπαρξη τέτοιων ντοκουμέντων σήμερα έχει περιορισθεί στο ελάχιστο. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να υπογραμμισθεί και το γεγονός ότι η έρευνα προς την κατεύθυνση του εντοπισμού τέτοιων ντοκουμέντων, συχνά, προσκρούει και σε κάποιο πνεύμα καχυποψίας που εκδηλώνεται από τους κατόχους, τυχόν, τέτοιων εγγράφων, καχυποψία ίσως, δικαιολογημένη και που έχει την αφετηρία της, σαφώς, σε μια ενδομυχή τάση διερεύνησης των προθέσεων του ιστορικού ερευνητή σχετικά με τον τρόπο αξιολόγησης και παρουσίασής τους. Ένα τέτοιο ντοκουμέντο το οποίο αφορά στο εθιμικό δίκαιο της Νάουσας και που βλέπει για πρώτη φορά το φως της δημοσιότητας, είναι και η δημοσιευόμενη στην συνέχεια διαθήκη με χρονολογία σύνταξης 11 Απριλίου 1891. Το έγγραφο είναι συντεταγμένο σε λόγια γλώσσα (σε πολλά σημεία εγγίζει και την αρχαϊζουσα) και εκτός του καθαρά λαογραφικού και νομικού ενδιαφέροντος που εμφανίζει, περιέχει και ονόματα μελών της Δημογεροντίας της Νάουσας κατά το έτος 1891 τα οποία προσυπογράφουν την διαθήκη σαν μάρτυρες. Ακόμη, μας παρέχεται η πληροφορία ότι ένας από τους οικονομικούς πόρους των ελληνικών σχολείων (εκπαιδευτηρίων) στην Νάουσα προέρχονταν από χρηματικές καταβολές των διαφόρων διαθετών μέσω των διαθηκών τους. Παρατίθεται σε σμίκρυνση το πρωτότυπο της προαναφερόμενης διαθήκης και επειδή, συνεπεία αυτής της σμίκρυνσης, είναι αδύνατη η ανάγνωση του κειμένου, ακολουθεί αμέσως και αυτό όπως ακριβώς έχει.

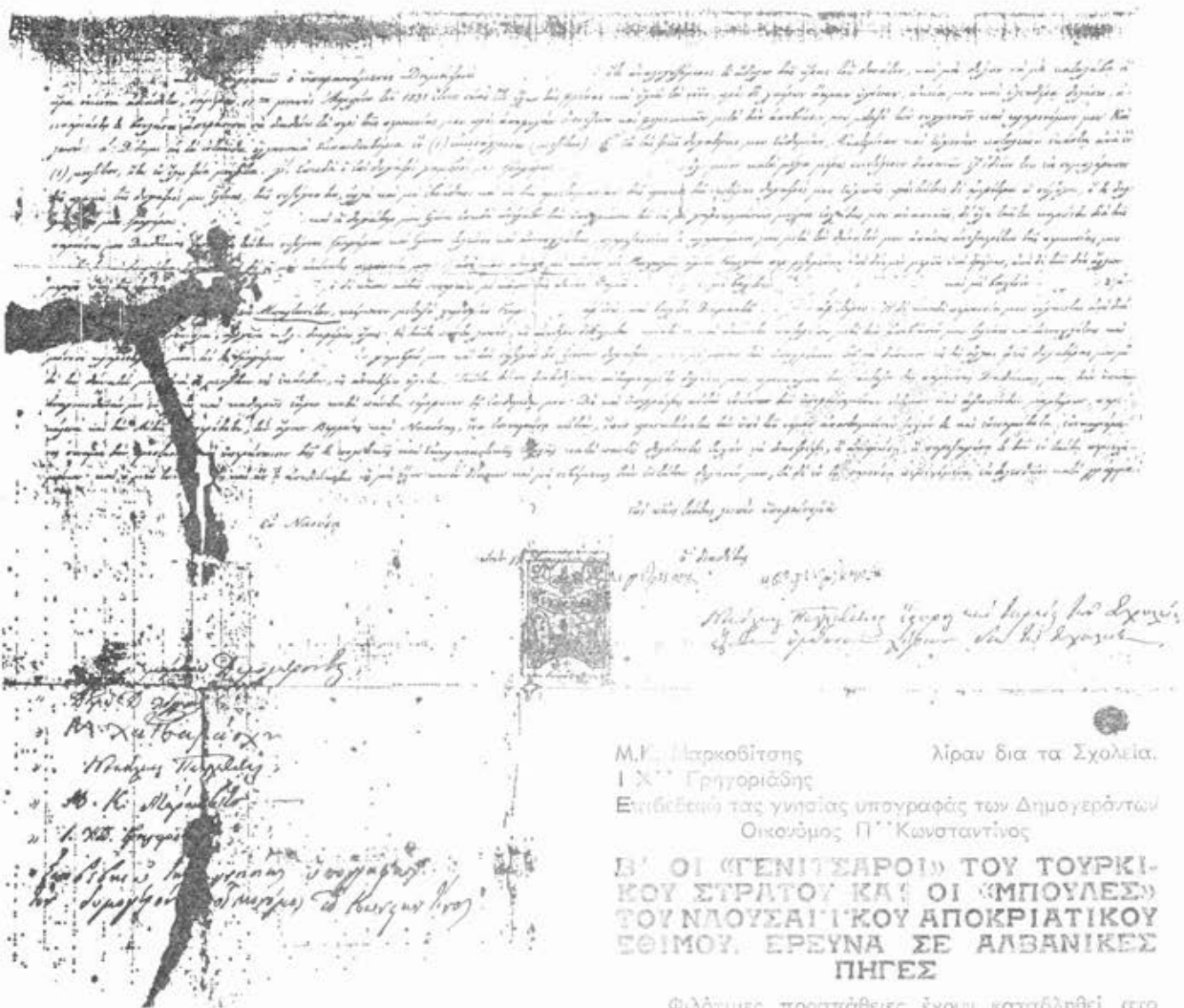
ΔΙΑΘΗΚΗ²

Δι' ης δηλαποιώ ο υποφαινόμενος Δημήτριος ότι αναλογιζόμενος το άδηλον της ω-

ρας του θανάτου και μη θέλων να μοί καταλάβη η ώρα εκείνη αδιάθετον, σήμερον 11ην μηνός Απριλίου του 1891 έτους σώας έτι έχων τας φρένας και υγιά τον νούν, προς δε χαίρων άκραν υγείαν, οικεία μου και ελευθέρα βουλήσει, ανεπηρεάστω τή βουλήσει απεφάσισα να διαθέσω τα περί της περιουσίας μου προς αποφυγήν διενέξεων και φιλονικιών μετά την αποδίσωσίν μου μεταξύ των συγγενών και κληρονόμων

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ - ΕΡΕΥΝΑ Του Στέργιου Σπ. Αποστόλου

μου. Και λοιπόν: α' Δίδωμι εις τα ενταύθα ελληνικά εκπαιδευτήρια εν (1) εικοσάγροσον (μετζίτιον). 6' Εις τας τρεις θυγατέρας μου Ευθυμίαν, Αικατερίνην και Ευγενήν καταλείπω εκάστη ανά εν(1) μετζίτιον, ήτοι, εν όλω τρία μετζίτια. γ' Επειδή ο επί θυγατρί γαμβρός μου Γρηγόριος όχι μόνον κατά μέγα μέρος συνετέλεσεν δαπανών εξ ιδίων του εις συμπλήρωσιν της προικός της θυγατρός μου Ελένης, της συζύγου του, αλλά και μοί εδοθήσεν και εις την προετοιμασίαν της προικός της νεωτέρας θυγατρός μου Ευγενής, προς τούτοις δε αμφοτεροι οι σύζυγοι, ό,τε δηλ. γαμβρός μου Γρηγόριος και η θυγάτηρ μου Ελένη επειδή ανέλαβον την υποχρέωσιν του να με γηροκομίσωσι μέχρις εσχάτης μου αναπνοής, δι' όλα ταύτα κηρύττω δια της παρούσης μου Διαθήκης τους δύο τούτους συζύγους Γρηγόριον και Ελένην τελείους και ανενοχλήτους, πληρεξουσίους τε κληρονόμους μου μετά τον θάνατόν μου απάσης ανεξαιρέτως της περιουσίας μου Συνίσταται δε η μεν ακίνητος περιουσία μου 1) από μίαν οικίαν με κήπον εις Μαχαλάν³ Αγίου Γεωργίου περιοριζομένην από δύο μερών υπό δρόμων, από δε των δύο άλλων μερών υπό της οικίας ο δε κήπος αυτής συνορεύει με κήπον της οικίας Θωμά με δαχτσέν⁴ και με δαχτσέν 2) στρέμματα εις Μπαλτανέτον⁵, κείμενον μεταξύ χωραφίου Γεωργ. αφ' ενός και δαχτσέ Διαμαντή αφ' ετέρου. Η δε κινητή περιουσία μου σύγκειται από διά , έπιπλα, αγγεία κλπ. διαφόρου ύλης. Εις ταύτα πάντα λοιπόν, ως ανωτέρω δεδηλώται, κινητά τε και ακίνητα καταλείπω μετά την αποδίσωσίν μου τελείους και ανενοχλήτους και μόνους κληρονόμους μου τόν τε Γρηγόριον γαμβρόν μου και την σύζυγόν του Ελένην θυγατέρα μου, με μόνην την υποχρέωσιν του να δώσωσιν εις τας άλλας τρεις θυγατέρας μου μετά τον θάνατόν μου ανά εν μετζίτιον εις εκάστην, ως ανωτέρω είρηται. Ταύτα, τοίνυν, διατιθέμενος αυταπροαιρέτω, θελήσει μου, προεκάλεσα την σύνταξιν της παρούσης Δια-

θήκης μου, την οποίαν αναγνωσθείσαν μοι ευκρινώς και καθαρώς εύρον κατά πάντα σύμφωνον τή επιθυμία μου. Διό και υπογράψας αυτήν ενώπιον των υποφαινόμενων εντίμων και αξιοπιστών μαρτύρων, παροκάλεσα και την Αυτού Πανιερότητα, τον άγιον Βερούια και Ναούσης, ίνα επικυρώση αυτήν, όπως προσκτήσεται την υπό του νόμου απαιτουμένην ισχύν τε και επιστημότητα, επικαλούμενος συνάμα, την προστασίαν και υπεράσπισιν τής τε πολιτικής και εκκλησιαστικής Αρχής κατά παντός θελήσοντος τυχόν να διαστρέψη ή ακυρώση ή παρεξηγήση τα των εν τη ταύτη περιεχομένων. Και ο μεν τοιαύτος, όστις και αν ή αποδιώκηται ως μη έχων κανέν δίκαιον και μη σεβόμενος την υσάτην θέλησίν μου, τα δε εν τη παρούση περιεχόμενα εκτελεσθώσι κατά γράμμα.

επί πάσι τούτοις λοιπόν υποφαινόμεναι
Εν Ναούση ο διαθέτης
Την 11ην Απριλίου 1891 Διμίτρις.....
Οι μάρτυρες Δημογέροντες
Δημ. Χ'ΐ' λόγγου Νικόλαος Πechλιδάνος έφο-
Αλ. Χα Παράσσης ρος και ταμίας των Σχο-
Νικόλαος Πechλιδάνος λείων έλαδον ημίσειαν

Μ.Κ. Μαρκοβίτης λίραν δια τα Σχολεία.
Ι.Χ' Γρηγοριάδης
Εκτεθέντα τας γνησίας υπογραφάς των Δημογερόντων
Οικονόμος Π' Κωνσταντίνος

**Β' ΟΙ «ΓΕΝΙΤΣΑΡΟΙ» ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙ-
ΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΚΑΙ ΟΙ «ΜΠΟΥΛΕΣ»
ΤΟΥ ΝΑΟΥΣΑΙ' Ι' ΚΟΥ ΑΠΟΚΡΙΑΤΙΚΟΥ
ΕΘΙΜΟΥ. ΕΡΕΥΝΑ ΣΕ ΑΛΒΑΝΙΚΕΣ
ΠΗΓΕΣ**

Φιλότιμες προσπάθειες έχουν καταβληθεί στο παρελθόν από διαφόρους πρακείμενου να γίνει κάποια προσέγγιση και να δοθεί μια ερμηνεία γύρω από τα «ερώμενα» στο ναουσαϊκό έθιμο «ΜΠΟΥΛΕΣ», ερμηνεία η οποία, κατά το δυνατόν, να εμπεριέχει περισσότερα στοιχεία αληθοφάνειας. Ο γράφων εξηγεί στην συνέχεια γιατί περιορίζεται να αποκαλεί το έθιμο «ΜΠΟΥΛΕΣ» και όχι «ΓΕΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ», όπως επικράτησε τελευταία να λέγεται.

Ακόμα, πιστεύει ότι πρέπει να γίνει μια επανεκτίμηση και επανατοποθέτηση πάνω στα «ερώμενα» που συνθέτουν το έθιμο, ύστερα από συστηματικές έρευνες πτος διάφορες κατευθύνσεις, έρευνες στηριζόμενες στην σύγχρονη επιστημονική δεοντολογία και κύρια στην μελέτη πηγών, στοιχείων, παράδοσης κλπ. όχι μόνο από τον ελληνικό αλλά και από τον όμορο βαλκανικό χώρο, πράγμα το οποίο πιστεύω ότι δεν έχει επιχειρηθεί μέχρι σήμερα.

Αναφέρομαι στην ανάγκη κάποιας έρευνας και προς την κατεύθυνση της ύπαρξης τυχόν πληροφοριακών στοιχείων σε κάποιον από τους γειτονικούς βαλκανικούς λαούς γιατί πιστεύω ότι τα πολιτιστικά, λαογραφικά κ.λπ. στοιχεία τα οποία κληρονό-

μησε ο νέος ελληνισμός δεν είναι άσχετα με αυτά που προέκυψαν από την αλληλεπίδραση των διαφόρων πολιτισμών στον νότιο βαλκανικό χώρο.

Το αυτό συμβαίνει και με τα πολιτιστικά στοιχεία τα οποία κληρονόμησαν οι λαοί αυτοί από το παρελθόν, στην διαμόρφωση των οποίων διαδραμάτισε, ασφαλώς, κάποιο ρόλο και μάλιστα σημαντικό, το προηγμένο ελληνικό πνεύμα.

Στην προκείμενη περίπτωση ο γράφων δεν επιχειρεί να προβεί σε μια νέα προσέγγιση ως προς την ερμηνεία του εθίμου (κάτι τέτοιο θα προκύψει από πολύχρονες και πολύμοχθες έρευνες επιστημονικής υφής) αλλά στον εμπλουτισμό των ήδη υπάρχοντων πληροφοριακών στοιχείων με παρόμοια προερχόμενα από ενδελεχή έρευνα στον χώρο της αλβανικής διδλιογραφίας, με ενδεικτική αναφορά παράλληλα και σε ελληνικές πηγές.

Ειδικότερα:

1) Η λέξη ΜΠΟΥΛΑ (BULLA) στις αλβανικές πηγές. Έννοια, σημασία και ο ρόλος της στα δρώμενα του αλβανικού παραδοσιακού γάμου.

BULLA (ο οριστικός τύπος με επιτασσόμενο άρθρο, BULLE ο αόριστος) σημαίνει:

α' Η γυναίκα η οποία ωραιοποιούσε και στόλιζε την νύφη όταν παντρευόταν και στην συνέχεια την

συνόδευε ως το σπίτι του γαμπρού. (η λέξη σημειώνεται στο λεξικό σαν πολύ παλαιά και εντάσσεται στον τομέα της εθνογραφίας)*

Χαρακτηριστικό στοιχείο το οποίο εμπεριέχεται και στην ερμηνεία άλλων αλβανικών λεξικών στα οποία κατέφυγα για περισσότερες πληροφορίες για την ίδια λέξη είναι ότι η BULLA ενεργεί στα δρώμενα του αλβανικού γάμου σαν πρόσωπο συνοδείας, κύρια. Υποθέτω ότι η συνοδεία της νύφης θα μπορούσε να περιλαμβάνει (ανάλογα με τις ανάγκες) και περισσότερες από μία BULLA. Από πληροφορίες τις οποίες συγκέντρωσα από υπέργηρα πρόσωπα σε χωριά της κεντρικής και νότιας Αλβανίας, η συνοδεία της νύφης η οποία την μετέφερε στο σπίτι του γαμπρού περιλάμβανε και άνδρες.

Ανακεφαλαιώνοντας τα προεκτεθέντα, σαν συμπέρασμα προκύπτει ότι κύρια πρόσωπα στα δρώμενα του αλβανικού γάμου (πριν ακόμη μεταφερθεί οριστικά η νύφη στο σπίτι του γαμπρού) είναι η ίδια η νύφη και οι BULLA που την συνοδεύουν.⁷

β' Γυναίκα μουσουλμανικού θρησκεύματος.⁸ Η λέξη αυτή η οποία δεν είναι ταυτόσημος της άλλης θεωρείται σαν γλωσσικό δάνειο από την τουρκική γλώσσα και υπεισήλθε, προφανώς κατά τις περιόδους του εξισλαμισμού μεγάλου μέρους του αλβανικού λαού. Αυτή η άποψη, της προέλευσης, δηλαδή, της λέξης από την τουρκική με την ερμηνεία που δι-

Γενίτσαρος (Εικόν του Μπελλίν - 18^{ος} αιών. - Εν τω Βρεττανικώ Μουσείω)

(12)

δεται στο σκέλος αυτό (μουσουλμάνα γυναίκα) έχει ιδεί και το φως της δημοσιότητας σε σχετικές με την αλβανική λαογραφία εκδόσεις του Αλβανολογικού Ινστιτούτου της Πριστίνας.*

2) Η λέξη ΓΕΝΙΤΣΑΡΟΣ (JENICER) στις αλβανικές πηγές. Έννοια, σημασία και ο ρόλος του στις τάξεις του τουρκικού στρατού.

Σημαίνει: Επί πληρωμή στρατιώτης του πεζικού στην υπηρεσία του τουρκικού στρατού. Οι γενίτσαροι αποτελούσαν ανεξάρτητο σώμα από τις τάξεις του οποίου συγκροτούνταν το πιο εκλεκτό και αξιόμαχο τμήμα της φρουράς των σουλτάνων.....¹⁰

Οι γενίτσαροι προέρχονταν, συνήθως, από χριστιανικές οικογένειες των κατακτημένων από τους Τούρκους χωρών, ή από τις τάξεις των σκλάβων (από την παιδική ηλικία) τους οποίους εκγύμναζαν και προετοίμαζαν για πόλεμο.¹¹

Σχετικά με την στολή κλπ. των Γενίτσαρων στις ελληνικές πηγές

Επάνω από τα συνήθη στρατιωτικά ρούχα οι γενίτσαροι φορούσαν μακρύ και φαρδύ χιτώνα, δύσχρηστο κατά κανόνα, ο οποίος, παρ' όλα αυτά, δεν εμείωνε την μαχητική τους ικανότητα. Στο κεφάλι τους στερέωναν φτερό ερωδιού το οποίο σείονταν μεγαλοπρεπώς κατά το δάδισμα.

Ο κύριος οπλισμός τους αποτελούνταν από ένα τουφέκι και μια κυρτή σπάθα.¹² Η τσόχα για την στολή των γενιτσάρων, θερινή και χειμερινή, κατά πάγια τακτική, κατασκευάζονταν στην Θεσσαλονίκη από τους Εβραίους της πόλης αυτής οι οποίοι... «έναντι της υπηρεσίας ταύτης είναι απηλλαγμένοι των συνήθων και αναγκαστικών φόρων...»¹⁴

Μάλιστα, οι σχετικές πληροφορίες αναφέρουν ότι η τσόχα για τις ανάγκες των στολών των γενιτσάρων κατασκευάζονταν στην Θεσσαλονίκη «κατ' αρχαίον έθιμον» και ότι για τον σκοπό αυτό είχε εκδοθεί από παλιά σχετικό σουλτανικό φερμάνι. Για την περαιτέρω επεξεργασία της τσόχας των γενιτσάρων (μετά την ύφανσή της) οι κάτοικοι των χωριών Γουμέντζα, Κρίδα και Τσέρνα Ρέκα είχαν αναλάβει την υποχρέωση να την επεξεργάζονται στα γναφεία τους (Μπατάνια, δαφεία κλπ.), για την υπηρεσία τους δε αυτή ήταν απαλλαγμένοι από τους «βασιλικούς φόρους»¹⁵

Σύγκριση «Γενίτσαρων» με τις «Μπούλες» του Ναουσαϊίκου Αποκριάτικου Έθιμου κλπ.

Από την μελέτη και σύγκριση των προεκτεθέντων τόσο για τους γενιτσάρους και τις BULLE του αλβανικού παραδοσιακού γάμου όσο και για τους φουστανελοφόρους άνδρες που μετέχουν στο ναουσαϊϊκό «μπουλιούκι»¹⁶ γνωστούς παλαιά στους Ναουσαϊϊκούς σαν «μπούλες»¹⁷ και όχι «γενίτσαροι» προκύπτει ότι η χρήση του όρου «γενίτσαροι» αντί «μπούλες» πρέπει να γίνεται με σκεπτικισμό, παρ' όλο ότι, μεταπολεμικά, κυρίως, παρατηρείται ευρύτατη χρήση του καινοφανούς αυτού όρου.¹⁸

Είναι δέδαιο ότι κάπου υπάρχει εμπλοκή ως

προς τον χαρακτηρισμό και την ερμηνεία των δρώμενων στο έθιμο αυτό. Οι φουστανελοφόροι «γενίτσαροι» (μπούλες) που, κάθε άλλο, παρά με γενιτσάρους μοιάζουν, οι μπούλες (κατά την παλαιά ορολογία) που δεν έχουν καμιά σχέση με τις «νύφες» που σήμερα αποκαλούνται «μπούλες» και πολλά άλλα, η απεμπλοκή των οποίων, προφανώς, δεν είναι έργο ευχερές.

Ο γράφων επαναλαμβάνει την άποψη ότι είναι απαραίτητη μία επανεκτίμηση και επανατοποθέτηση γύρω απ' ότα «δρώμενα» στο ναουσαϊϊκό αποκριάτικο έθιμο «ΜΠΟΥΛΕΣ» αφού, προηγηθούν, δέδαια, συστηματικές μελέτες και έρευνες προς την κατεύθυνση αυτή.

Βιβλιογραφία - Πηγές - Σχόλια

(Οι αύξ. αριθμοί αφορούν στις παραπομπές του κειμένου)

1. α'. Στέργιου Σπ. Αποστόλου «ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΟ ΑΠΟ ΤΟ ΕΘΙΜΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ (1881—1885). (Πράξη δωρεάς εν Ζωή - Δισθήκη. Ο ρόλος της μητρικής κατάρας) Περιοδικό «ΝΙΑΟΥΣΤΑ», τεύχ. 39 Απριλίου - Ιουνίου 1987, σελ. 69—71.
β'. Στέργιου Σπ. Αποστόλου «ΤΑ ΠΡΟΙΚΟΣΥΜΦΩΝΑ ΣΤΗΝ ΝΑΟΥΣΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ (1873—1880). (Δύο άγνωστα ντοκουμέντα από το εθιμικό δίκαιο). Περιοδικό «ΝΙΑΟΥΣΤΑ», τεύχ. 40 Ιουλίου - Σεπτεμβρίου 1987, σελ. 105—107.
2. Φωτοτυπία από το πρωτότυπο υπάρχει στο αρχείο μου. Σύμφωνα με εκφρασθείσα επιθυμία του κατόχου του πρωτοτύπου της Δισθήκης παραλείπεται η παράθεση των επωνύμων. Τα σημεία με αποσιωπητικά στο κείμενο (τα οποία δεν έχουν σχέση με κύρια ονόματα) είναι δυσανάγνωστα.
3. Μαχαλάς = Συνοικία, γειτονιά
4. Βαχτσές = (και μπαχτσές ή μπαξές) Κήπος, χωράφι, κτήμα.
5. Μπαλτονέτος = Αγροτική περιοχή της Νάουσας
6. «FJALOR I GJUHES SE SOTME SHQIPE». AKADEMIA E SHKENCAVE E R.P.S. SHQIPERISE. INSTITUTI I GJUHESISE DHE I LETERSISE. F. 196. TIRANA 1980.
7. «FJALORI I GJUHES SHQIPE». INSTITUTI I SHKENCAVE. F. 51. TIRANA 1954.
8. «FJALORI I BASHKIMIT». RIBOTIM «RILINDIA» F. 56. PRISHTINA 1978. Για την ίδια περίπτωση ο αναγνώστης ή μελετητής μπορεί να αρυσθεί τα ίδια στοιχεία και στις εκδόσεις των παραπομπών 6 και 7 της παρούσης μελέτης, στις ίδιες σελίδες.
9. «KENGJE KRESHNIKE». INSTITUTI ALBANOLOGJIK I PRISHTINES. F. 374. PRISHTINA 1974.
10. «FJALORI ENCIKLOPEDIK SHQIPTAR». AKADEMIA E SHKENCAVE E R.P.S. TE SHQIPERISE. F. 434. TIRANA 1985.
11. «FJALOR I GJUHES SE SOTME SHQIPE» ό.π. σελ. 742.
12. Η εικόνα ελήφθη από τον Ε' τόμ., Μέρος Α' σελ. 179 του έργου του Κ. Παπαρηγοπούλου «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ». Έκδοση 8η, Αθήνα. (περισσότερα για τους γενιτσάρους και τον γενιτσαρισμό στον ίδιο τόμο, σελ. 178—180 και σελ. 13—14 του Β' μέρους).

(Συνέχεια στη σελ. 22)

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Α' ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο γύρω κόσμος και το όλο περιβάλλον - ΦΥΣΙΚΟ - τα αντικείμενα και φαινόμενα της φύσης, τα οποία περιστοιχίζουν το άτομο — ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ - κάθε πολιτιστικό δημιούργημα και κοινωνικό σχήμα (οικογένεια, σχολείο, πολιτεία κ.λ.π.) και ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟ - κάθε τί το ξεχωριστό που έχει και δημιουργεί το άτομο, ώστε, ενώ βρίσκεται και ζει στον ίδιο χώρο με άλλους, αισθάνεται, αντιλαμβάνεται

**Του Θωμά Ν. Βλαχάδη
Σχολικού Συμβούλου Π.Ε.
2ης Περιφ. Ημαθίας**

και δέχεται διαφορετικά μηνύματα από αυτούς - Ασκεί επίδραση στο άτομο και το διαμορφώνει ανάλογα.

Το άτομο, θέβαινα, γεννιέται με ορισμένες βιολογικές καταβολές ή προδιαθέσεις και τα όρια της ψυχοσωματικής ανάπτυξης καθορίζονται από τις καταβολές που φέρει από τη φύση του. Αλλά η ανάπτυξη αυτών των καταβολών εξαρτάται από το περιβάλλον φυσικό, κοινωνικό, ψυχολογικό, στο οποίο ζει το άτομο.

Ετσι το άτομο, με τον προικισμό που φέρει και το περιβάλλον που ζει, αποκτά την ανάλογη μόρφωση και αγωγή και διαμορφώνει την προσωπικότητά του.

Εμείς, με την εργασία μας αυτή, θα ασχοληθούμε με την οικογένεια, που είναι ο βασικότερος κοινωνικός παράγοντας της αγωγής, και την επίδραση που ασκεί αυτή στην αγωγή του παιδιού.

Β' Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Η οικογένεια θεωρείται ένας από τους πιο παλιούς θεσμούς στη γη και το πρώτο φυσικό σχολείο του παιδιού.

Είναι ο πρώτος και κυριότερος παράγοντας της αγωγής του και κανένας, από τα παλιά χρόνια μέχρι τις ημέρες μας, αμφισβήτησε την αξία της.

Δεν έχει μόνο σκοπό τη διαίτιση και διατήρηση του ανθρώπινου είδους, αλλά και την πνευματική καλλιέργεια και ηθικοκοινωνική διαπαιδαγώγηση του παιδιού.

Η οικογένεια, άλλοτε τυχαία και ασυνείδητα, άλλοτε ενσυνείδητα και σκόπιμα, επιδρά αποφασιστικά στη σωματική, πνευματική, ψυχική και ηθική

ανάπτυξη των παιδιών και αποτελεί λογικές ανάγκες (φαγητό, ύπνο, καθαριότητα κ.λ.π.).

Από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα εξακολουθεί να δίνει τις πρώτες γνώσεις να δάξει τα θεμέλια στη διάπλαση του χαρακτήρα και στη διαμόρφωση της προσωπικότητας και γενικά να καθορίζει τη μετέπειτα εξέλιξη του ατόμου.

Η οικογένεια, με το συγκινησιακό δεσμό που συνδέει τα μέλη, με το παράδειγμα, με το μεγάλο χρονικό διάστημα που διαθέτει για επανάληψη και ενίσχυση των επιθυμητών πράξεων, επιφέρει τα αποτελέσματα που θέλει και αποτελεί το φυσικό σχολείο του παιδιού, μέσα στο οποίο υπάρχουν ευνοϊκές φυσικές συνθήκες για μάθηση.

Η οικογένεια είναι το δάθρο της κοινωνίας και το θεμέλιο του πολιτισμού ενός λαού. Είναι το θερμοκήπιο μέσα στο οποίο γεννιέται, αυξάνεται και διαμορφώνεται ο νέος άνθρωπος. Προσφέρει στο παιδί το κατάλληλο έδαφος για ικανοποίηση των συναισθηματικών του αναγκών.

Η μητρική αγκαλιά αποτελεί λιμάνι ασφάλειας και είναι το μάννα με το οποίο τρέφεται η ψυχή του παιδιού. Το μητρικό χαμόγελο είναι ο ήλιος που ζεσταίνει την ψυχή του. Η καλωσύνη και η υπομονή της είναι ο αίθριος ουρανός που φέρνει την ειρήνη μέσα του.

Μέσα στην οικογένεια θεμελιώνεται η γλωσσική έκφραση, η εθνική και θρησκευτική συνείδηση, οι ηθικές αξίες και η προσωπικότητα του παιδιού.

Η όλη ψυχοπνευματική ανάπτυξη του παιδιού εξαρτάται, κυρίως, από την ποιότητα της όλης ατμόσφαιρας ψυχικής και πνευματικής, η οποία κυριαρχεί μέσα στην οικογένεια και την οποία αναπνέει το παιδί.

Σήμερα δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι στην ψυχοπνευματική εξέλιξη του παιδιού η επίδραση του οικογενειακού περιβάλλοντος είναι μεγάλη και συμβάλλει τα μέγιστα στην αγωγή του, επιδρώντας στους παρακάτω τομείς:

1. Στη σωματική ανάπτυξη του παιδιού

Το παιδί γεννιέται σωματικά ανώριμο. Δεν μπορεί να αυτοσυντηρηθεί και έχει ανάγκη από προστασία και περίθαλψη.

Οι γονείς πρέπει να του εξασφαλίσουν μια αυτάρκεια στις βασικές διο-

Το παιδί, για να μεγαλώσει και να διατηρηθεί στη ζωή, έχει ανάγκη από θρεπτική και υγιεινή τροφή. Οι γονείς οφείλουν, σε συνεργασία με τον παιδίατρο τους να του εξασφαλίσουν και να του καθορίσουν ένα πλούσιο και υγιεινό διαιτολόγιο, ώστε να αναπτυχθεί σωστά και να διαπλάσει το σώμα του φυσιολογικά.

Παράλληλα με την τροφή, απαραίτητος είναι ο ήσυχος και επαρκής ύπνος, οι κατάλληλες κλιματολογικές συνθήκες και η καθαριότητα και η περιποίηση του σώματος.

Μαζί και πάλι με τον παιδίατρο, οι γονείς θα φροντίσουν για την υγεία του παιδιού, κάνοντας όλα τα εμβόλια και έχοντας το υπό συχνή παρακολούθηση για αντιμετώπιση και πρόληψη των διαφόρων ασθενειών ή και επιδιόρθωση και εξάλειψη τυχόν σωματικών ανωμαλιών.

Το παιδί που δεν τρέφεται σωστά, που ζει σε δυνατούς θορύβους, που κάθεται αργά τις βραδυνές ώρες παρακολουθώντας τηλεόραση, που δεν παρακολουθείται από παιδίατρο με κίνδυνο να περάσει κάποια σοβαρή ασθένεια, που δεν του έγιναν κάποιες επιδιορθώσεις στη μικρή ηλικία, όταν μεγαλώσει θα έχει προβλήματα υγείας, αλλά και ψυχολογικά, γιατί δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι μόνο σε γερό σώμα μπορεί να κατοικήσει γερό πνεύμα και δυνατή ψυχή.

2. Στην πνευματική ανάπτυξη του παιδιού

Ενας από τους βασικούς στόχους κάθε οικογένειας είναι η πρόοδος των παιδιών της. Όλοι οι γονείς θέλουν να δουν τα παιδιά τους ευτυχισμένα και πετυχημένα στη ζωή. Αυτό εξαρτάται από το ίδιο το παιδί, αλλά και από τους ανθρώπους που το περιβάλλουν και που είναι οι γονείς.

Η οικογένεια χαρακτηρίζεται ως το πρώτο σχολείο, όπου το παιδί αποκτά πολλές γνώσεις και εμπειρίες, δημιουργεί τις πρώτες παραστάσεις και πλουτίζει το λεξιλόγιό του.

Ας μην ξεχνάμε, ότι το παιδί, κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του, αποκτά περισσότερες γνώσεις από όσες μαθαίνει στον υπόλοιπο χρόνο των σπουδών του.

Αυτό γίνεται, γιατί το μικρό παι-

δί έχει μεγάλη μιμητικότητα, που είναι η πρώτη μορφή μάθησης και ζωηρή ταύτιση με τα προσφιλή πρόσωπα του άμεσου περιβάλλοντός του, τα οποία έχει ως πρότυπα.

Γι αυτό οι γονείς οφείλουν να μιλούν πολύ με τα παιδιά τους και με ορθή προφορά των λέξεων. Να απαντούν στις ερωτήσεις τους με πολλές λέξεις και όχι μονολεκτικά. Να αφήγούνται παραμύθια και ιστορίες. Να διαβάζουν ωραία εικονογραφημένα παιδικά βιβλία. Να πηγαίνουν περίπατο στην αγορά και στη φύση, ώστε να ασκηθούν στην παρατήρηση, την περιέργεια και την έρευνα.

Όλα αυτά τρέφουν το μυαλό, διευρύνουν τον πνευματικό τους ορίζοντα και καλλιεργούν την ερευνητική διάθεση και φιλομάθεια, η οποία οδηγεί στην πολυμάθεια και την πνευματική ανάπτυξή τους.

3. Στην ψυχική υγεία του παιδιού

Η πιο τρυφερή ηλικία του ατόμου είναι η παιδική. Οι γονείς πρέπει να προσέξουν ιδιαίτερα τα παιδιά τους κατά την περίοδο αυτή, ώστε να μην τραυματιστούν ψυχικά.

Μεγάλη είναι η προσφορά της οικογένειας στον τομέα της ψυχικής υγείας, γιατί η στάση τους μπροστά στα καθημερινά προβλήματα επηρεάζουν ανάλογα και τον ψυχικό κόσμο του παιδιού.

Πολλά συμπτώματα των ψυχικών διαταραχών οφείλονται στις συναισθηματικές σχέσεις, που επικρατούν μέσα στην οικογένεια, κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού.

Τα συναισθήματα ανασφάλειας, οι φόβοι, οι απαγορευτικές, οι επιπληξίες και η ψυχική υπερένταση των γονέων, τραυματίζουν τα παιδιά, αναστατώνουν τον ψυχικό τους κόσμο και δημιουργούν τις προϋποθέσεις για μια αρρωστημένη ψυχική εξέλιξη και για μια δυστυχισμένη ζωή.

Αντίθετα σε όποια οικογένεια επικρατεί η αγάπη, η ζεστασιά, η ευθάρμυνση, η εμπιστοσύνη, η συνεργασία και όπου το παιδί βρίσκει το δικό του κλίμα, τότε είναι σε θέση να αντιμετωπίσει τα καθημερινά προβλήματα και να έχει μια ψυχική ισορροπία.

Με τη δημιουργία ευχάριστου κλίματος και την αποφυγή δυσάρεστων καταστάσεων, επιτυγχάνεται η ψυχική υγεία του παιδιού, που είναι η βάση κάθε ευτυχίας και επιτυχίας στη ζωή.

Η μέριμνα για το παιδί πρέπει να

αρχίζει πριν από τη γέννηση, γιατί κατά την ενδομήτρια ζωή του επηρεάζεται από την ψυχική διάθεση και υγεία της μητέρας του. Αλλά και όταν γεννηθεί η ψυχική υγεία πρέπει να αποτελεί φροντίδα των γονέων.

Η πιο ευαίσθητη ηλικία, που επηρεάζεται ο ψυχικός κόσμος του παιδιού, είναι η ηλικία των πέντε πρώτων χρόνων.

Στην ηλικία αυτή, κάθε ψυχικός τραυματισμός του παιδιού μπορεί να αφήσει ανεξίτηλα τραύματα σε όλη τη ζωή. Γι αυτό το παιδί τότε έχει ανάγκη από την παρουσία της μητέρας και από την αγάπη της και στοργή της.

Η εργαζόμενη μητέρα συμβάλλει ασφαλώς στην οικονομία της οικογένειας, αλλά πληρώνει τις δυσμενείς επιπτώσεις στην ψυχική υγεία του παιδιού της. Η απουσία της επηρεάζει τον ψυχικό κόσμο του παιδιού και έχουμε αργότερα παιδιά με αντικοινωνική δράση, καθώς και με τάσεις μηδενιστικές, υπαρξιστικές, ναρκομανίας, εγκληματικότητας κλπ. Μόνο η προσπάθεια που γίνεται για την ίδρυση και λειτουργία νηπιακών σταθμών, θα λύσει το πρόβλημα.

Η ζεστή, στενή και ικανοποιητική συναισθηματική σχέση και η ποσοτική και ποιοτική αλληλεπίδραση μητέρας παιδι, είναι σημαντικοί παράγοντες, που συμβάλλουν στην ψυχική ισορροπία του παιδιού.

4. Στη διάπλαση του χαρακτήρα

Το παιδί είναι ένα νέο άτομο, με αγνότητα στο σώμα και στην ψυχή. Αντιπροσωπεύει ένα καινούργιο ξεκίνημα για τη ζωή. Αποτελεί το αύριο και το μέλλον της ανθρωπότητας. Γι αυτό και η διαμόρφωσή του σε άτομο με υγιή προσωπικότητα και καλό χαρακτήρα είναι απαραίτητη.

Μέσα στην οικογένεια το παιδί θα διαπλάσσει το χαρακτήρα του. Με το καθημερινό παράδειγμα των γονέων του θα μάθει να βοηθάει τους άλλους, να σέβεται την προσωπικότητά τους και να συνεργάζεται μαζί τους.

Το αποτελεσματικότερο μέσο, για να πετύχουν αυτά οι γονείς, είναι η αγάπη, η στοργή και η κατανόηση. Καμιά επίδραση δε θα μπορέσουν ποτέ οι γονείς να ασκήσουν στο παιδί τους, αν δεν μπορέσουν να του εμπνεύσουν την αγάπη και τη στοργή. Αυτά είναι τόσο απαραίτητα, όσο και η καθημερινή τροφή.

Η αγάπη τους, οι καλές σχέσεις

και κυρίως η σωστή στάση και συμπεριφορά τους διαμορφώνουν σε μεγάλο βαθμό το χαρακτήρα του παιδιού τους.

Αυτή η ζεστή ατμόσφαιρα και το σωστό περιβάλλον δημιουργεί τις προϋποθέσεις για τη διάπλαση ενός καλού χαρακτήρα. Γι αυτό πολύ σοφά είναι τα λόγια: «Για να ζεστάνεις τους άλλους, πρέπει να έχεις ο ίδιος τον ήλιο μέσα σου».

Αντίθετα εκεί που λείπει η αγάπη, η στοργή, η ήρεμη και αρμονική συζυγική ζωή, εκεί που επικρατούν δυσμενείς οικογενειακές συνθήκες, εκεί που υπάρχει αλληλοπόσαλλη μεταχείριση εκ μέρους των γονέων και υπερπροστασία, τα παιδιά είναι αγενή, ανυπάκουα, επιθετικά, χωρίς πρωτοβουλία και δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα της ζωής.

Για να διαπλάσσει το χαρακτήρα του το παιδί σωστά, δεν είναι αρκετή μόνο η απλή παρουσία των ενηλίκων. Χρειάζεται να υπάρχει ψυχικός δεσμός, ποικιλία ερεθισμάτων, ζεστό περιβάλλον, άψογη συμπεριφορά και σωστό παράδειγμα.

5. Στην κοινωνικοποίηση του παιδιού

Η οικογένεια αποτελεί τη βάση και την αρχή της ευρύτερης κοινωνίας. Σαν πρωταρχικό κύτταρο της κοινωνίας συντελεί στην κοινωνικοποίηση του ατόμου, ώστε αυτό να ενταχθεί ομαλά στο κοινωνικό σύνολο και να συμβάλει στην πρόοδο και ευημερία του.

Η οικογένεια αποτελείται από ορισμένα μέλη με κάποιο ρόλο (πατέρας, μητέρα, αδέρφια κλπ.). Υπάρχει κάποια δομή και οργάνωση (πατριарχική, συζυγική). Υπάρχουν κάποιοι στόχοι και επιδιώξεις (πλουτισμός, κοινωνική προβολή). Υπάρχει κάποια στάθμη κοινωνική, οικονομική, πολιτιστική. Υπάρχει κάποια ηθική και κάποια ιδανικά. Μεταξύ των μελών της δημιουργείται μια στενή διαπροσωπική σχέση και μια αλληλεξάρτηση με αμοιβαίες υποχρεώσεις.

Μέσα σε όλες αυτές τις καταστάσεις αναπτύσσεται το παιδί. Συμμετέχει στις χαρές, τις λύπες, τις επιτυχίες και αποτυχίες της οικογένειας. Καλλιεργεί τις πρώτες κοινωνικές αρετές. Νοιώθει τις σχέσεις του με τους άλλους ανθρώπους. Ζει σε ένα κλίμα συνεργασίας, αλληλεγγύης και αλτρουισμού. Ετσι συνηθίζει να αντιμετωπίζει τις καταστάσεις αυτές, να αντιλαμβάνεται τον κόσμο και να προετοιμάζεται για την αυριανή ζωή μέ-

σα στην κοινωνία.

Μέσα στην οικογένεια το παιδί καταλαβαίνει, ότι ο ένας έχει ανάγκη του άλλου και ζυμώνει το εγώ με το σύ, το προσωπικό με το κοινωνικό στοιχείο.

Με την παροχή ευκαιριών στο παιδί, για απόκτηση φιλίας με τους συνομηλίκους, για συνεργασία, για ομαδικά παιχνίδια, για συζητήσεις, αλλά και για σεβασμό της ιδιοκτησίας, της δικαιοσύνης και της προσωπικότητας του άλλου, οι γονείς δημιουργούν τη βάση και τη δομή μιας υγιούς κοινωνικής αγωγής.

Η σχέση των ιδίων των γονέων, όταν είναι ισορροπημένη και ολοκληρωμένη, όταν ζουν με αρμονία, με κατανόηση, με σεβασμό και αγάπη, δίνουν ασφάλεια και σιγουριά στο παιδί και μια αίσθηση και αντίληψη των ευεργετημάτων της συμβίωσης των ατόμων.

Γενικά με τη δίωση όλων των κοινωνικών σχέσεων και αρετών, οι οποίες είναι απαραίτητες για την ομαλή συμβίωση των ανθρώπων, κοινωνικοποιείται το παιδί.

Αντίθετα άτομα, που είχαν περιορισμένες προσωπικές σχέσεις στα πρώτα χρόνια της ζωής τους, που απέφευγαν να συνάψουν κοινωνικούς δεσμούς, που ήταν κλεισμένα στο καβούκι τους, που είχαν το συναίσθημα της ανασφάλειας έντονο και αυτά που γνώρισαν τη γελοιοποίηση και τον εξευτελισμό, έγιναν αντικοινωνικά και έζησαν στην μόνωση.

6. Στην αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου

Το άτομο, με την καθιέρωση του πενήμερου, απελευθερώθηκε περισσότερο από την αφόρητη πίεση της εργασίας και απέκτησε περισσότερο χρόνο ελεύθερο. Πώς, όμως, θα τον αξιοποιήσει το χρόνο αυτό καλύτερο ο άνθρωπος, ώστε να μη γίνει άγχος και ανία, αλλά ευλογία;

Από πολλούς πιστεύεται, ότι η ανάπαυση είναι πάντα ευχάριστη και η εργασία δυσάριστη. Αλλά η αλήθεια είναι, ότι ο άνθρωπος αναζητά και την εργασία και την ανάπαυση με την ψυχαγωγία, γιατί και οι δυο αυτές μορφές συμπληρώνουν τη σωστή ζωή.

Βλέπουμε, συχνά, σήμερα τους περισσότερους νέους να περνούν τον ελεύθερο χρόνο στα σκοτεινά μέρη κάποιου κλαμπ ή μπαρ ή ντίσκο, μέσα σε μια αποπνικτική ατμόσφαιρα από τους καπνούς του τσιγάρου και ανά-

μεσα στις παγίδες του λευκού θανάτου.

Αλλά και πολλοί ενήλικες, ψυχαγωγούνται παθητικά σε χώρους κλειστούς, νοιώθοντας λίγη χαρά και περισσότερο ανία, γιατί όλοι αυτοί δεν είχαν μάθει από μικρά παιδιά να χρησιμοποιούν τον ελεύθερο χρόνο τους πιο θετικά και δημιουργικά.

Η σωστή χρησιμοποίηση του ελεύθερου χρόνου πρέπει να αρχίζει από μικρή ηλικία, με την καθοδήγηση των γονέων και ανάλογα με τα διαφέροντα των παιδιών.

Οι γονείς οφείλουν να διοργανώνουν ψυχαγωγικές εκδηλώσεις στα παιδιά τους για καλύτερη χρήση του ελεύθερου χρόνου, σύμφωνα, όμως, με τις προτιμήσεις τους, γιατί ότι αρέσει στους ίδιους, δεν είναι ανάγκη να αρέσει και στα παιδιά. Πάντως, εκείνο που πρέπει να προσέξουν είναι, να συμμετέχουν στην ψυχαγωγία τους, όταν το προτείνουν τα ίδια παιδιά και όχι όταν θέλουν οι ίδιοι.

Η καλύτερη ψυχαγωγία για τα παιδιά είναι το παιχνίδι. Αυτό ανταποκρίνεται στην παιδική κινητικότητα και ικανοποιεί μια εσωτερική ανάγκη.

Με το παιχνίδι τα παιδιά καλλιεργούν τις ικανότητές τους, τις δεξιότητές και ισχυρίζουν στη συνεργασία. Μαθαίνουν να σκέφτονται δημιουργικά και να πλουτίζουν την πείρα τους.

Μια ξεχωριστή γωνιά για παιχνίδι, όπου θα έχουν όλα τα παιχνίδια, θα είναι η καλύτερη λύση, γιατί έτσι θα αισθάνονται ευχάριστα μέσα στο σπίτι, δε θα κάνουν αταξίες, θα σέβονται τον υπόλοιπο χώρο και θα καταλάβουν, ότι το διαμέρισμα είναι αγαθό όλης της οικογένειας και καθένας το σέβεται, με τον όρο ό,τι ανήκει, επίσης, σε όλους τους άλλους.

Οι παιδικές συντροφικές και τα παιδικά πάρτυ, κατάλληλα οργανωμένα, συμβάλλουν στην καλή χρήση του ελεύθερου χρόνου, την κοινωνική ωριμότητα και την ανάπτυξη των κοινωνικών αρετών.

Οι επισκέψεις σε παιδικές χαρές, Μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους και οι επιδόσεις σε διάφορα σπορ βοηθούν στη χρησιμοποίηση του ελεύθερου χρόνου εποικοδομητικά.

Τέλος, επειδή στην παιδική ηλικία και μάλιστα στην προεφηδική, υπάρχει έντονο αναγνωστικό ενδιαφέρον, ως τροφοδοτήσουν τα παιδιά τους οι γονείς με ελκυστικά ελεύθερα αναγνώσματα, για να πλουτίσουν τις γνώσεις τους, να κατανοήσουν έννοιες και

ιδέες και να ψυχαγωγούνται κατά τον ελεύθερο χρόνο τους.

7. Στην προετοιμασία του παιδιού για τη φοίτηση στο σχολείο

Πολύ μεγάλη σημασία για τη μέτεπειτα σχολική πρόοδο έχει η προετοιμασία του παιδιού για την είσοδό του στο σχολείο. Οι γονείς πρέπει να βοηθήσουν για την καλή προσαρμογή του στο σχολικό Περιβάλλον.

Το παιδί, με την είσοδό του στο σχολείο, μπαίνει σε μια άλλη κοινωνία, μεγαλύτερη, άγνωστη και ξένη. Φεύγει από το γνωστό περιβάλλον του σπιτιού και από τους γονείς και μπαίνει σε ξένα παιδιά και δασκάλους. Γι αυτό νοιώθει ανασφάλεια και φόβο. Η προσαρμογή του δυσκολεύεται ακόμη περισσότερο, γιατί στο σχολικό περιβάλλον απαιτείται τάξη, πρόγραμμα, πειθαρχία, εργασία κλπ.

Τη δύσκολη αυτή προσαρμογή χειροτερεύει και η αψυχολόγητη ενέργεια εκ μέρους της οικογένειας. Οι γονείς για να σωφρονίσουν τα παιδιά τους, όταν κάνουν αταξίες, τους δημιουργούν την ιδέα ότι το σχολείο είναι τόπος τιμωρίας και όχι χαράς, αγάπης και πρόδου.

Οι γονείς δεν επιτρέπεται να φοβρίζουν τα παιδιά τους και να παρυσιάζουν το σχολείο ως φόβιτρο, αλλά πρέπει να τα προετοιμάζουν να δεχθούν το σχολείο ως χώρο ευχάριστο και πολύ χρήσιμο για τη ζωή τους.

Έτσι η είσοδος στο σχολείο θα είναι ανώδυνη, η προσαρμογή τους εύκολη και η σχολική τους επίδοση σίγουρη και μόνιμη.

8. Στη συνεργασία με το σχολείο

Επειδή η οικογένεια και το Σχολείο είναι οι βασικότεροι παράγοντες της αγωγής του παιδιού, η συνεργασία τους κρίνεται απαραίτητη, γιατί υπάρχουν πολλά κοινά και ποικίλα ψυχολογικά, κοινωνικά και μαθησιακά προβλήματα.

Μέσα σε ένα κλίμα εμπιστοσύνης, συνέπειας και αμοιβαίου σεβασμού, χρειάζεται, ο μὲν δάσκαλος να γνωρίσει το ιστορικό του παιδιού, τις στάσεις και τις απόψεις των γονέων για το παιδί τους, οι δε γονείς να δεχθούν τις παιδαγωγικές απόψεις του δασκάλου για τη σωστή αντιμετώπιση της συμπεριφοράς των παιδιών

τους, για τη βοήθεια των εργασιών στο σπίτι, για τη συμβολή τους στην οργάνωση της σχολικής ζωής και για τη μεγάλη σημασία της υποχρεωτικής φοίτησης των παιδιών τους στο σχολείο.

Ετσι το παιδί θα βοηθηθεί στο να αναπτυχθεί σωστότερα, να μορφωθεί καλύτερα και να προετοιμαστεί πλήρως για τη ζωή.

9. Στη βοήθεια των σχολικών εργασιών

Πολλά έχουν λεχθεί για την αξία, το νόημα, τη θέση, τη μορφή και την έκταση των σχολικών εργασιών στο σπίτι.

Πρέπει, όμως, να έχουμε υπόψη μας, ότι χώρος καθαρά μάθησης είναι το σχολείο.

Η σχολική δουλειά πρέπει να αρχίζει και να τελειώνει στο σχολείο.

Οι εργασίες στο σπίτι δεν αντικαθιστούν το σχολικό μάθημα, αλλά το συμπληρώνουν, βοηθώντας το μαθητή να το τυπώσει καλύτερα, αφού το μελετήσει και να εφαρμόσει αυτό που έμαθε στο σχολείο.

Δεν πρέπει να μεταβάλλεται το σπίτι σε σχολείο. Δεν είναι σωστό να αφαιρείται χρόνος από το παιχνίδι του παιδιού, υποχρεώνοντάς το να κάνει αναπαραγωγική εργασία σαν τιμωρία. Δεν πρέπει οι δάσκαλοι να υποχρεώνουν τους γονείς να διαθέτουν πολύ χρόνο για βοήθεια των παιδιών τους, και την άλλη μέρα να αφαιρείται πολύτιμος χρόνος από την κύρια διδασκαλία, για να ελεγχθούν οι εργασίες.

Επειδή, όμως, λόγοι παιδαγωγικοί, το να συνηθίσει το παιδί σε ένα πρόγραμμα εργασίας μόνο του, διδακτικοί, το να εμπεδώσει τα μαθημένα και να επεκτείνει τη μάθηση, και ψυχολογικοί, το να έχουν οι γονείς μια επαφή άμεση με την πρόοδο των παιδιών τους και έναν σύνδεσμο με το σχολείο, επιβάλλουν, ώστε, τα παιδιά να κάνουν κάποιες εργασίες στο σπίτι, ανάλογα με την ηλικία και τις ικανότητές τους, οι εργασίες αυτές πρέπει να είναι δημιουργικές, ενδιαφέρουσες, ποικίλες και ερευνητικής φύσης, ώστε οι μαθητές να εργάζονται με όρεξη, μόνοι τους και όχι με καταπίεση και την επίδραση των γονέων τους.

Μια δική τους γωνιά στο σπίτι, ένα δικό τους μέρος μόνιμο, με όλα τα μέσα που χρειάζονται (βιβλία, εγκυκλοπαίδειες, χειροτεχνικά εργαλεία), είναι απαραίτητο για την εκτέλεση των εργασιών.

Δεν πρέπει οι γονείς να διακόπτουν την εργασία του μαθητή και η βοήθειά τους να γίνεται με λιγδολογή υποδείξη και με αντικειμενική καθοδήγηση. Ποτέ όμως να κάνουν τις εργασίες οι ίδιοι ή να δίνουν τις λύσεις ολόκληρες.

Οι γονείς πρέπει να γνωρίζουν, ότι οι εργασίες που ανατίθενται στο σπίτι επί μονίμου βάσης, είναι ένα κείμενο για ανάγνωση, ορισμένες λέξεις για ορθογραφία, γράφω και μαθαίνω, το γραμματικό φαινόμενο που διδάχθηκε, καθώς και όλα τα άλλα μαθήματα της ημέρας (Ιστορία, Θρησκευτικά, εμείς και ο κόσμος, ερευνώ το φυσικό κόσμο, κοινωνική και πολιτική αγωγή, Μαθηματικά κλπ.), ανάλογα με το ωρολόγιο πρόγραμμα.

Γ' ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από όσα είπαμε παραπάνω φαίνεται, ότι η οικογένεια ασκεί μεγάλη παιδαγωγική επίδραση στην ψυχοσωματική ανάπτυξη των παιδιών της και οι γονείς διαδραματίζουν βασικό ρόλο στην αγωγή και την εκπαίδευση των παιδιών τους, με τη φροντίδα τους για τη σωστή βιολογική και πνευματική ανάπτυξη, για την καλή ψυχική υγεία και τη διάπλαση του χαρακτήρα, για την ομαλή κοινωνικοποίηση, καθώς για την καλή αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου και τη σωστή βοήθεια και συμπάρταση κατά τη φοίτησή τους στο σχολείο.

Ετσι τα παιδιά φθάνουν σε ικανοποιητικό επίπεδο πνευματικής ωριμότητας, κοινωνικοποίησης και εξελίσσονται σε μια ολοκληρωμένη προσωπικότητα.

Είναι αλήθεια ότι ο θεσμός της οικογένειας, περνά μια σοβαρή κρίση, αλλά είναι ανάγκη να περιφρουρηθεί από τις διαβρωτικές και διαλυτικές τάσεις που επικρατούν σήμερα και να αποβεί πραγματικός μορφωτικός παράγοντας.

Για να μπορέσουν οι γονείς να ανταποκριθούν, με περισσότερη επιτυχία στο ρόλο τους, πρέπει να μορφώνονται, να μελετούν σχετικά βιβλία με την παιδική ηλικία και την ψυχοσωματική ανάπτυξη του παιδιού, να παρακολουθούν διαλέξεις ειδικών επιστημόνων (παιδαγωγών, ψυχολόγων, κοινωνιολόγων κλπ.) και να συνεργάζονται με τους δασκάλους των παιδιών τους.

Γενικά η οικογένεια, όταν δημιουργήσει τις κατάλληλες προϋποθέσεις, παρακολουθεί τις εξελίξεις της επιστήμης της αγωγής, συνεργάζεται με τους ειδικούς και δίδει όλες τις κοινωνικές σχέσεις και αρετές, προσφέρει θετικό έργο στον τομέα της αγωγής και μόρφωσης των παιδιών της και δι-απλάθει τα παιδιά της σε σωστούς ανθρώπους.

Δ' ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Δημητρίου Τσουρέκη - Σύγχρονη Παιδαγωγική - Αθήνα - 1981.
2. Μηνά Παπάζογλου - Σχέσεις σχολείου οικογένειας - Αθήνα - 1984.
3. Ι. Ν. Χαραλαμπίδου - Εθνική Παιδαγωγική - Αθήνα - 1971.
4. Τριαντ. Τριανταφύλλου - Θέματα Ψυχολογίας - Αθήνα - 1979.
5. Περιοδικό - Σχολείο και Ζωή.
6. Αναλυτικά προγράμματα και διδακτικά βιβλία - Ο.Ε.Δ.Β.

Ποικίλα λαογραφικά (Συνέχεια από τη σελ. 18)

13. ό.π. Μέρος Α', σελ. 181.
14. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ. «ΑΡΧΕΙΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ» 1695—1912. Α' Έκδοση Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών. Εκμέλεια Ι.Κ. Βασιραβέλλη, σελ. 194. Θεσσαλονίκη 1952.
15. ό.π. σελ. 27—28 και 73—74.
16. Μπουλιούκι = ομάδα η οποία αποτελείται από τις μπούλες. Δεν υπάρχει τυμολογική σχέση.
17. Βλ. σχετικά «ΟΙ ΜΠΟΥΛΕΣ ΠΡΙΝ ΕΞΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ». Αναμνήσεις του Δημήτρη Αγοραστού (πολιάς μπούλας) όπου αναφέρεται επί λέξει: «Από μικρά παιδιά μαθαίναμε τους χορούς για να ντυθούμε σαν μεγάλωσουμε μπούλες». Περιοδικό «ΝΙΑΟΥΣΤΑ», τεύχ. 1. Ιανουαρίου - Μαρτίου 1979, σελ. 13.
18. Άλλη άποψη, σύμφωνα με την οποία «γιανίτσαρος» είναι ο φουσανελοφόρος άνδρας του μπουλουκιού και «μπούλα» η «νύφη» του μπουλουκιού. με εκτεταμένη αναφορά στα «δρώμενα» του αποκριάτικου ναουσαϊκού εθίμου βλ. στο προαναφερόμενο περιοδικό, στο ίδιο τεύχ. σελ. 14—15. (Δημητρίου Μπαϊτση «ΟΙ ΓΙΑΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΜΠΟΥΛΕΣ»).

Αν. Ε. Βακαλόπουλος, ο ιστορικός του νέου Ελληνισμού

Ομιλία στην αίθουσα διαλέξεων της Ε. Μ. Σπουδών.

Αγαπητοί φίλοι,

1. Είναι πολύ δύσκολο, όσο και τιμητικό, το έργο που μου ανατέθηκε (από το Δ.Σ. της Μακεδονικής Φιλελευθέρωσης Αδελφότητας) και ανέλαβα, δηλαδή να παρουσιάσω, στη διάρκεια μισής ώρας, το πολύτιμο και πολύτιμο έργο του κορυφαίου και πρύτανη των Ζώντων Ελλήνων ιστορικών, ομότιμου

Του
Δικηγόρου
Γεωργίου Χ. Χιονίδη

καθηγητή της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης, κ. Απόστολου Ε. Βακαλόπουλου. Και τούτο, γιατί είναι χιλιάδες οι σελίδες των ιστορικών μελετών του, με τις οποίες φωτίζονται πολλά θέματα της ιστορίας της Ελλάδας και ιδιαίτερα της Μακεδονίας και της Βόρειας Ελλάδας, κυρίως για την περίοδο από το 1204 μέχρι και τις ημέρες μας.

Για να γίνει αντιληπτός ο όγκος της πνευματικής παραγωγής και της εισφοράς του τιμώμενου, αρκεί να σημειωθεί ότι στον τιμητικό τόμο «Παγκορπία μακεδονικής γης», ο οποίος εκδόθηκε από την Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, το 1980, αναφέρονται 28 αυτοτελή έργα του, που κυκλοφόρησαν από το 1939 (με πρώτη εργασία, την τόσο πρωτότυπη και κλασική, αναντικατάστατη μέχρι σήμερα, για τους «Πρόσφυγες και (το) προσφυγικό ζήτημα κατά την Ελληνικήν Επανάστασιν του 1821») μέχρι το 1980, όπως και 78 άλλες, μικρότερες μελέτες, οι οποίες δημοσιεύτηκαν, σε επιστημονικά περιοδικά και σε πρακτικά συνεδρίων, από το 1935 και ύστερα. Από τότε προστέθηκαν και άλλα αυτοτελή βιβλία, όπως το εξαιρετικό και πολύ ενδιαφέρον βιβλίο «Ο χαρακτήρας των Ελλήνων» (1983), η «Ιστορία της Θεσσαλονίκης», στη νέα γραφή της (1983), και οι ΣΤ', Ζ' και, τελευταία, Η' τόμοι της «Ιστορίας του Νέου Ελληνισμού» και άλλες, ειδικές μελέτες σε επιστημονικά περιοδικά κ.ά. Και μόνη η μνημόνευση των τίτλων όλων των εργασιών, με μία, έστω και δωρική, αναφορά στο περιεχόμενό τους, δεν θα μπορούσε να ολοκληρωθεί στα περιορισμένα, χρονικά, όρια αυτής της παρουσίασεως.

Όμως, η διαπίστωση αυτή δίδει το μέτρο όχι μόνο, της δυσκολίας ενός παρόμοιου εγχειρήματος, αλλά και του πολύ εντυπωσιακού (για να μη χρησιμοποιήσω τη λαϊκίζουσα πια έκφραση «καταπληκτικού») και μοναδικού πνευματικού έργου του κ. Απόστολου Βακαλόπουλου.

Έτσι, γίνεται αναγκαίο να περιορισθεί η σημερινή παρουσίαση σ' ένα, μόνο, έργο του συγγραφέα, στην «Ιστορία του Νέου Ελληνισμού». Τούτο επιβάλλει η προαναφερθείσα ανάγκη και δεν σημαίνει, ότι υποτιμάται το υπόλοιπο έργο του κ. καθηγητή, όπως (εκτός από τα προαναφερθέντα βιβλία) η μοναδική, στην ελληνική ιστοριογραφία, μελέτη του για «Τα ελληνικά στρατεύματα του 1821» (1948 και φωτο-

μηχανική επανέκδοση του 1970), για την «Ιστορία της Θάσους», για τις «Προσφυγικές εγκαταστάσεις στην περιοχή της Θεσσαλονίκης» (1955), σε συνεργασία με τον καθηγητή κ. Μ. Μαραβελάκη, η οπσούδα «Ιστορία της Μακεδονίας» (1969), στην περίοδο 1354—1833 (η οποία εκδόθηκε, το 1973, και στην αγγλική γλώσσα) και η «Νέα Ελληνική Ιστορία» (1979), για την περίοδο 1204—1975, η οποία κυκλοφόρησε πρώτα σε γαλλική γλώσσα (το 1974), ύστερα στην ελληνική, μετά στα γερμανικά (το 1985) και με βάση την έκδοση τούτη, πάλι, τελευταία, και σε δεύτερη ελληνική έκδοση (1987), η οποία είναι συμπληρωμένη και εκτείνεται μέχρι και το 1985. Είναι μια εκλαϊκευμένη αλλά έγκυρη επιτομή της ο-

κτάτομης «Ιστορίας του Νέου Ελληνισμού».

Τέλος, πιστεύω ότι πολύ ενδιαφέρον και πρωτοτυπία εμφανίζει και το περιεκτικό βιβλίο του για «Τα κάστρα του Πλαταμώνα και της Ωριάς (των) Τεμπών και για τον τεκέ του Χασάν Μπαρπά» (1972). Προσάναφερα, όμως, ότι δεν είναι δυνατή και πρακτικά ωφέλιμη, ακόμα και η απλή αναφορά, μόνο, όλων των ιστορικών έργων του κ. Βακαλόπουλου.

2. Ας ασχοληθούμε, λοιπόν, με την «Ιστορία του Νέου Ελληνισμού»:

Είναι γνωστό ότι υπήρχε, και υπάρχει ακόμα, διχογνωμία, τόσο για την έναρξη, όσο και για τη λήξη των Βυζαντινών Χρόνων, όπως και για τη σχέση των Βυζαντινών και των Ελλήνων (των Αρχαίων και των Νεοελλήνων). Επίσης, είναι δεδομένη και η σχετική συζήτηση και αμφισβήτηση για τη συνέχεια ή μη του Ελληνισμού στο διάστημα των 2700—3000 «ιστορικών χρόνων». Ακόμα, αμφιλέγονται πολλά γύρω από τις λέξεις Έλληνες και Ρωμαίοι, δηλαδή για το πότε εμφανίστηκαν και για τη σχέση μεταξύ τους, όπως και για την έννοια, με την οποία χρησιμοποιήθηκαν στο διάβα των χρόνων. Στο πλαίσιο τούτων των επιστημονικών συζητήσεων (όπου και οι πολιτικές και οι εθνικιστικές σκοπιμότητες έπαιξαν και συνεχίζουν να παίζουν σπουδαίο ρόλο) εντάσσεται και το πρόβλημα περί του χρόνου της εμφανίσεως και της αφετηρίας του Νέου Ελληνισμού και, συνεπώς, και της εξιστορήσεως των τυχών του.

Για το πρόβλημα τούτο χύθηκε πολύ μελάνι, κυρίως μετά το 1830, οπότε εκδόθηκε το πρώτο σχετικό βιβλίο του γνωστού σ' όλους μας περιβόητου Γερμανού ιστορικού, Ιακώβου - Φίλιππου Φαλλμεράυερ, ο οποίος είναι ο πρώτος, που ανέπτυξε, οπωσδήποτε δε συστηματοποίησε, τη θεωρία, σύμφωνα με την οποία οι Νεοέλληνες (όπως και οι Έλληνες της εποχής του), δεν ήσαν καθαράιμοι απόγονοι των αρχαίων Ελλήνων αλλά, κυρίως, Σλάβων και Αλβανών. Και αυτή την άποψή του συνέχισε να υποστηρίζει και σε μεταγενέστερες μελέτες του. Το αξιοηρόσεκτο είναι ότι ο απόηχος εξακολουθεί να ακούγεται και να απασχολεί τους Έλληνες και ξένους ιστορικούς και μέχρι σήμερα, δηλαδή για 158 χρόνια, αν και αμφισβητήθηκε ζωηρά η ορθότητά της, με ατράνταχτα στοιχεία (της ιστορίας, γλωσσολογίας, γραμματολογίας, ανθρωπολογίας, λαογραφίας κ.τ.

λ.), από πλήθος επιστημόνων, δικών μας και αλλοδαπών, οι οποίοι την αντιπολέμησαν πετυχημένα και πολύπλευρα.

Όπως συμβαίνει, όμως, στη ζωή, συχνά (και έλεγαν και οι αρχαίοι Έλληνες) «Ουδέν καλόν αμιγές κακού», και το αντίστροφο, γιατί η, εξωπραγματική, αντιεπιστημονική και, οπωσδήποτε και αναμφισβήτητη εξαιρετικά υπερβολική, θεωρία του Φαλλμεράυερ ανόγκασε τους άλλους ιστορικούς να ασχοληθούν, νωρίτερα (απ' ό,τι θα περίμενε κανένας, αλλιώς) και πιο προσεκτικά, με την καταγωγή των Νεοελλήνων.

Ο Τυρολέζος ιστορικός, πάντως, γένικευσε ή ερμήνευσε εσφαλμένα μερικά αποσπασματικά κείμενα (πολλά από τα οποία αποδείχθηκαν πλαστά, ασαφή ή λαθεμένα) και παρασύρθηκε, ακόμα, και από το γεγονός ότι είχε πέσει στην παγίδα να φορέσει τα γυαλιά του 5ου π.Χ. αιώνα, ζητώντας να ανακαλύψει, να δει, να ερευνήσει και να συγκρίνει δύο ανόμοιες καταστάσεις, δηλαδή τη φυσιολογική κοινωνία - οικονομία, την ανεπτυγμένη, ευνομούμενη πολιτεία της πατρίδας του (της Βαυαρίας και ολόκληρης της Γερμανίας) και γενικότερα της «φωτισμένης» Ευρώπης με την εμπολέμη, ακόμα, και σπαρασόμενη από τη διχόνοια, αναρχούμενη και ανοργάνωτη μικρή Ελλάδα, η οποία έκαμνε τα πρώτα βήματα (μπρός ή, συχνά, και πίσω ακόμα) του ελεύθερου βίου της, μετά δουλεία 4 αιώνων. Το ίδιο λάθος, άλλωστε, έκαναν και πολλοί άλλοι, ξένοι επισκέπτες της, τότε, Ελλάδας, με αποτέλεσμα να απογοητευθούν.

Όπως δε ήταν επόμενο, στα πλαίσια αυτής της αντιρρητικής προσπάθειας τους απασχόλησε, ιδιαίτερα, τους ερευνητές - μελετητές, το ερώτημα, πότε εμφανίζεται η νέα μορφή του Ελληνισμού, ο Νέος Ελληνισμός, γιατί, όσο είναι βέβαιο ότι οι σημερινοί Έλληνες είναι γνήσιοι (αλλά σύγχρονοι απόγονοι) των αρχαίων προγόνων τους, τόσο είναι επίσης, αληθινό, ότι παρουσιάζουν τούτοις τις διαφορές, τις οποίες εμφάνισαν και όλοι, οι άλλοι, οι λοιποί, λαοί στο πέρασμα των αιώνων, κυρίως εκείνοι, οι οποίοι έτυχε να έχουν μίαν πολυκύμαντη ζωή, στο χωνευτήρι του χρόνου, όπως συνέβηκε με τον ελληνικό λαό, ο οποίος σκλαβώθηκε πρώτα από τους Ρωμαίους (άσχετα από την κατοπινή επίδρασή του σε τούτους, ιδίως στον πνευματικό τομέα, στην ευρεία έννοιά του), ύστερα έζησε σε μια μετα-

βατική περίοδο, του εξελληνισμού της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και του εκ-χριστιανισμού, στην αρχή, και του ίδιου, στα πρώτα βυζαντινά χρόνια, οπότε μία δεκάδα άλλων λαών επέδραμε συνέχεια εναντίον του, με τις συνεπόμενες, πολυποικίλες αλληλοεπιδράσεις και, τέλος, σκλαβώθηκε — όπως σημειώθηκε — από τα πνευματικά βάρβαρα αλλά ανθρωπολογικά δυνατά και θρησκευτικά φανατισμένα, Τουρκοθωμανικά φύλα.

Ο ελληνικός λαός του 19ου αιώνα δεν ήταν, σ' όλο τούτο το διάστημα, κλεισμένος σε αεροστεγή γυάλα, ούτε σε μουρική κατάσταση σε σύλλητους τάφους της τρισχιλιετούς ιστορίας του, ώστε να μπορεί να είναι ή να δείχνει απόλυτα αμιγής και τέλεια όμοιος με τους αρχαίους Έλληνες, άσχετα από το γεγονός ότι και εκείνοι παρουσίαζαν αξιόλογες και πολλές διαφορές μεταξύ τους, στις πόλεις - κράτη, του, τότε, αρχαίου κόσμου. Οι λαοί, λοιπόν, και από ανθρωπολογική - εθνολογική άποψη, εξελίσσονται, επιδρούν στους άλλους και δέχονται επιδράσεις από αυτούς, αλλά το προζύμι, ο πυρήνας και η «ειδοποιός διαφορά» του καθένα μένουν αναλλοίωτα, στα βασικά και κύρια χαρακτηριστικά τους, ότι, δηλαδή, συμβαίνει και με τη γλώσσα, τη λαογραφία, τα ήθη - έθιμα, τον πνευματικό και τεχνικό πολιτισμό κ.τ.λ., που, όμως, εξελίσσονται, επίσης.

Αυτή είναι η πραγματική, ιστορική αλήθεια, μακριά από οποιαδήποτε παραμόρφωση, η οποία προσπαθεί να εξυπηρετήσει άλλους σκοπούς. Η νηφάλια και στο βάθος έρευνα έχει βγάλει τα πιο πάνω, τελικά συμπεράσματά της.

Στον τομέα αυτόν, άξια λόγου υπήρξε η συμβολή και της ελληνικής ιστορικής επιστήμης. Ο Σπυρίδων Ζαμπέλιος, ο Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος, ο Κωνσταντίνος Σάθας και ο Επαμεινώνδας Κυριακίδης για να μην ονομάσουμε τους σπουδαιότερους, του 19ου αιώνα) και άλλοι, νεώτεροι, ιστορικοί πρότειναν ως αφετηρία της διαμορφώσεως του Νεοελληνισμού το έτος 1204, σημαδιακή χρονιά, μια και, τότε, αλώθηκε η Κωνσταντινούπολη από τους — δήθεν — σταυροφόρους αλλιά στην πραγματικότητα χρυσοθήρες Φράγκους και ο Ελληνισμός αποτραβήχτηκε και επέζησε στην περιφέρεια, όπου και περιορίστηκε η οργανωμένη κρατική οργάνωσή του, στο βασίλειο της Νίκαιας και στο Δεσποτάτο της Ηπείρου, κυρίως, όπως και στην Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας (των Κο-

μνημών), στο Δεσποτάτο του Μορέα κ.ά., κατά δεύτερο λόγο.

Τότε, κυρίως, αρχίζει να παρατηρείται η εθνική αφύπνιση των Νεοελλήνων, οι οποίοι συνειδητοποιούν ότι κινδυνεύουν από τους αλλόφυλους και αλλόδοξους ή αλλόθρησκους επιδρομείς και έτσι αναβιώνει ή ξαναδημιουργείται (και σιγά-σιγά ολοκληρώνεται) η εθνική συνείδησή τους, ως μιάς, διαφορετικής εθνότητας, η οποία είναι η νέα μορφή του παλαιού λαού της αρχαίας εποχής. Η φυλετική τούτη καταγωγή, τους διαχωρίζει από τους λοιπούς λαούς, ενώ η ορθοδοξία τους διαφοροποιούσε, ακόμη περισσότερο, από τους δυτικούς επιδρομείς. Η εθνική συνείδηση ωρίμασε στα επόμενα χρόνια. Και μπορεί, βέβαια, το γεγονός αυτό να μη μπόρεσε να σώσει τελικά τον Ελληνισμό από τον βάρβαρο, πολεμοχαρή, φανατισμένο και ξεκούραστον Τούρκο επιδρομέα, αλλά τον βοήθησε για να βρει οριστικά την εθνική ταυτότητά του, να διαισθανθεί τον κίνδυνο, τον οποίον διέτρεχε και έτσι τον ώθησε να οργανωθεί γύρω από την Ελληνική Κοινότητα και την Εκκλησία, ώστε να μείνει η εθνική του συνείδηση ως άσβεστη φλόγα, για τέσσερες αιώνες, και ύστερα να αναγεννηθεί ο Φοίνικας μέσα από τη στάκτη του, αποδεικνύοντας την ακατάλυτη συνέχεια του Ελληνικού Έθνους, μετά από τόσο πολύχρονα και ανεπίπετα περιπέτειες.

Όλα αυτά ήσαν, βέβαια, δεδομένα και γνωστά και στο παρελθόν αλλά η προσπάθεια, τότε, των (Ελλήνων και Ξένων) ιστορικών εξαντλούνταν, συνήθως, στην επιθυμία τους να αποδείξουν, κυρίως, τη συνέχεια της ελληνικής φυλής και της ιστορίας της, έχοντας (όμως ή έμμεσα) ως σημείο εκκίνησης ή αναφοράς τη θεωρία ή άποψη του Φαλλμεράυερ και γι' αυτό κατέτειναν, ιδίως, στο να αποδείξουν το λάθος της, γράφοντας επιθετικά - αντιστασιακά ή και απολογητικά κείμενα. Έτσι, αναζητούσαν καινούργια στοιχεία ή επιχειρούσαν να ερμηνεύσουν διαφορετικά (μέχρι και αντίθετα), σε σχέση με τον Γερμανό ιστορικό, τα ιστορικά κείμενα, τα γλωσσολογικά δεδομένα κ.τ.λ. γ-α να καταλήξουν στην άποψη ότι οι σημερινοί Έλληνες είναι γνήσιοι απόγονοι των αρχαίων. Δεν μπορεί, βέβαια, να μη αναγνωρισθούν σ' όλους αυτούς, τους επιστήμονες, οι πολλοί κόποι, τους οποίους χρειάστηκε να καταβάλουν για την υπεράσπιση των εθνικών συμφερόντων, της συνέχειας

του Ελληνισμού και της ιστορικής αλήθειας και όταν, ακόμα, τυχαίνει να έχει ορισμένες επιφυλάξεις για μερικές υπερβολές, οι οποίες παρουσιάζονται, συνήθως, σε παρόμοια κείμενα, όταν αναγκάζεται να αντιμετωπίσει κανένας, κατ' ανάγκη, βιαστικά και νευρικά, έναν επερχόμενο και αδιόληκτο επιδρομέα.

Έλειπε, όμως, μία σύγχρονη, διεξοδική - λεπτομερής και νηφάλια, συνθετική εργασία, η οποία έπρεπε να ερευνησει τις όποιες ανέκδοτες πηγές, να μελετήσει και να αξιοποιήσει τις ήδη εκδοθείσες, να εξετάσει (καλοπροαίρετα και χωρίς ρατσιστικούς σοβινισμούς), με κριτική, αντικειμενική διάθεση και επιστημονική ευσυνειδησία και νοστορία, όσα γράφτηκαν μέχρι τις ημέρες μας, από εχθρούς και φίλους της ελληνικής φυλής και συγκεκριμένα του Νεοελληνισμού, παρακολουθώντας τη γέννηση, τη διαμόρφωση και την άνδρωσή του.

Το έργο αυτό εμφανιζόταν τιτάνιο, αν σκεφθεί, κανένας, ότι εκείνος, ο οποίος θα κατασπινόταν με αυτό, θα έπρεπε να έχει την υπομονή του Ιώβ, να ζήσει την ηλικία του Μοθουσάλα, να διαθέτει τις γνώσεις ενός πανεπιστήμονα Αριστοτέλη, να τον διακρίνει η αντικειμενική κρίση ενός Θουκυδίδη (αν και πρέπει να σημειωθεί ότι και γι' αυτόν, τον «πατέρα της αντικειμενικότητας στην Ιστορία, εκφράζονται, συνεχώς, επιφυλάξεις ως προς τη νηφαλιότητά του ή το αλάβεστο κριτήριο του) και, τέλος, να αποδέχεται την εντυπωσιακή πρωτότυπη και ηθικά παρήγορη άποψη του εθνικού ποιητή μας, ότι, δηλαδή: «Εθνικό είναι ό,τι είναι αληθινό».

3. Ευτυχώς, όμως, στον Βόλο, γεννήθηκε, πριν 79 χρόνια, το 1909, ο αναμενόμενος ιστορικός του Νέου Ελληνισμού. Είναι ο τιμώμενος, σήμερα, πανεπιστημιακός δάσκαλος κ. Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος. Ένας Θεσσαλός, λοιπόν, αλλά, μόνο, ως προς τον τόπο της γεννήσεώς του, γιατί ο κ. καθηγητής είναι θρέμμα της Θεσσαλονίκης, κυριολεκτικά (ή, αν θέλετε, της Μακεδονίας), γιατί σ' αυτήν έζησε, σπούδασε, δίδαξε και ιδιαίτερα έγραψε το μοναδικό έργο του, αφού και έξω από τα βιβλία του (σχεδόν σ' όλα, με ελάχιστες εξαιρέσεις) η Θεσσαλονίκη αναφέρεται (και) ως τόπος της εκδόσεώς του. Εξόλλως, μεγάλη ήταν η συμβολή του για την ίδρυση και την άνδρωση της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, της οποίας υπήρξε μέλος

κ.τ.λ. του Δ.Σ. της, όπως και του Ι.Μ.Χ.Α. Μακριά δε από ανόητους τοπικισμούς, πρέπει να τονίσουμε ότι ο κ. Απόστολος Βακαλόπουλος ανήκει σ' ολόκληρη την Ελλάδα και σ' όλον τον, παγκόσμιο, Ελληνισμό, γιατί η προσωπικότητά του, όπως επιβλήθηκε από το γιγάντιο, επιστημονικό έργο του (γύρω απ' αυτόν), τον κατέστησε τέτοιοι και τον τοποθέτησε στο βάθρο και στα Ηλύσια, πνευματικά πεδία του έθνους μας. Ίσως να μη είναι, βέβαια, τυχαίο το γεγονός της εγκαταστάσεώς του στη μακεδονική πρωτεύουσα, γιατί βρήκε, εδώ, τον κατάλληλο τόπο για να εμπνευσθεί τη σύλληψη του σχεδίου και, ύστερα, για να μπορέσει να πραγματοποιήσει την απόφασή του να γίνει ο ιστορικός του Νέου Ελληνισμού, γιατί εδώ, στη Θεσσαλονίκη, έλαβαν χώρα σημαντικά ιστορικά γεγονότα, που σχετίζονται άμεσα (και) με τον Νεοελληνισμό. Αυτή η πόλη είναι το σταυροδρόμι και το χωνευτήρι των λαών και, με την πολυεθνική σύνθεση του πληθυσμού της, υπήρξε το ζυμωτήριο, όπου πλάστηκε η νεοελληνική ιστορία. Ακόμα, η εγκατάσταση των Προσφύγων, από τις «Χαμένες Πατρίδες», την τρίτη δεκαετία του 20ού αιώνα, έδωσε, στον νεαρό, τότε, κ. Βακαλόπουλο, ένα κατάλληλο και συνεχές ερέθισμα για παραλληλισμούς με τα γεγονότα της αντιστάσεως του Νεοελληνισμού και του Εσσηκισμού του '21 και αποτέλεσε ένα διαρκές και ασίγητο κίνητρο, ώστε να ασχοληθεί με την εξιστόρηση των τυχών των νεωτέρων Ελλήνων, όπως, άλλωστε, το τονίζει και ο ίδιος και στον επίλογο του τελευταίου τόμου της Ιστορίας του.

Σπούδασε, λοιπόν, στη σχετικά νεοσύστατη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης, της οποίας ανακηρύχθηκε, ύστερα, πτυχιούχος και διδάκτορας και, τελικά, το 1951, εκλέχτηκε καθηγητής της. Έτσι, η Σχολή αυτή υπήρξε η πνευματική τροφός του, ύστερα, όμως, και ο ίδιος διατέλεσε τροφός της και, συνεπώς ανταπόδωσε, και μάλιστα πλουσιοπάροχα, τα τροφεία...

(Συνεχίζεται)

Ο κόσμος της συνείδησης και η συνείδηση του κόσμου

Οι άνθρωποι κατέχουν ένα από τα πιο όμορφα δώρα που τους χάρισε η φύση: Το λόγο, τη σκέψη, το μυαλό, γενικότερα τη συνείδηση όπου με την οξύτερη ενόραση του παρελθόντος και του μέλλοντος, την εισχώρηση της σκέψης στη σφαίρα του άγνωστου, στον κόσμο του ονείρου και της φαντασίας, στον κόσμο των θεωρητικών και πρακτικών προβλημάτων, στον κόσμο της τέχνης, της επιστήμης και των πολιτικοκοινωνικών σχέσεων προσδιορίζουν την ζωή τους και το μέλλον τους. Η συνείδηση σαν ανώτατη μορ-

Του Γιάννη Α. Μυλωνά

Φυσ. Μαθηματικού Ερευνητή Φιλοσοφίας

φή της ανθρώπινης πνευματικής δραστηριότητας αποτελεί μια από τις βασικές πρωταρχικές έννοιες - κατηγορίες της φιλοσοφίας, της ψυχολογίας και κοινωνιολογίας.

Αλλά τί είναι η συνείδηση, πώς διαμορφώνεται, πώς γεννιέται και αναπτύσσεται, ποιά η σχέση της με τον εξωτερικό κόσμο και την κοινωνία, ποιά είναι η σχέση της με τη γνώση, την σκέψη, την εξυπνάδα, την διάνοια, την ιδιοφυΐα; Πώς γεννιούνται άνθρωποι με εξαιρετικά πνευματικά χαρίσματα και τί ρόλο παίζει η τέχνη, η κουλτούρα, ο πολιτισμός, η ηθική, η θρησκεία στη συνείδηση του ανθρώπου; Τα ερωτήματα αυτά είναι τεράστια και πολύπλοκα και για να απαντηθούν πλήρως θα χρειαζόταν να γραφτούν τόμοι ολόκληροι. Ωστόσο στον περιορισμένο χώρο που διαθέτουμε θα κάνουμε μια προσπάθεια να θίξουμε μέρος μόνο των προβλημάτων αυτών με απότερο σκοπό να κεντρίσουμε το ενδιαφέρον και την περιέργεια και σε άλλους μελετητές έτσι ώστε να ερευνήσουν τα φαινόμενα αυτά που αν και είναι πολύπλοκα περικλείουν ιδιαίτερη ομορφιά ιδεών έτσι ώστε όλοι οι μεγάλοι άνδρες αφιέρωσαν άλλος λίγο άλλος πολύ, μέρος των προσπαθειών τους για να εξηγήσουν την φύση τους και την ουσία τους.

Όλοι οι άνθρωποι δεν ζουν στο ίδιο μέρος, στην ίδια χώρα, τον ίδιο χρόνο. Ζώντας λοιπόν σε διαφορετικές χώρες δέχονται διαφορετικές αλληλεπιδράσεις, ομιλούν διαφορετική γλώσσα και έχουν διαφορετικά ήθη και έθιμα, διαφορετική παράδοση, πολιτισμό και κουλτούρα. Γι' αυτό και ο τρόπος του σκέπτεσθαι είναι διαφορετικός μεταξύ διαφορετικών φυλών. Εκ πρώτης όψεως λοιπόν θα μπορούσαμε να πούμε ότι η μοναδική φύση της συνείδησης έγκειται στο γεγονός ότι αντανάκλα την εξωτερική πραγματικότητα μετασχηματίζοντας τις εικόνες και τις αλληλεπιδράσεις με την μορφή των αισθήσεων των πνευματικών ειδώλων και των ιδεών. Ωστόσο ουσιαστικά τα πράγματα είναι αρκετά πιο πολύπλοκα διότι η αντανάκλαση αυτή της εξωτερικής πραγματικότητας στον εγκέφαλο του ανθρώπου είναι λειψή, οριακή, σχετική, ατελής, προσεγγιστική και χρειάζεται η επενέργεια του εγκεφάλου και των νόμων της γνώσης και της λογικής για την ταξινόμηση και στοιχειοθέτηση όλων αυτών των πληροφοριών για να φθάσουμε από την απλή αίσθηση στη λογική γνώση και στη συνείδηση. Γι' αυτό και όλοι οι επιστήμονες και

φιλόσοφοι ανάλογα ο καθένας με τις δοξασίες του δεν συμφωνούν στο πρόβλημα της προέλευσης της συνείδησης και των μορφών που αποκτιέται η γνώση.

Τα καλύτερα μυαλά του ανθρώπινου γένους στη φιλοσοφία και στις επιστήμες από τα πανάρχαια χρόνια ως σήμερα προσπάθησαν να δώσουν λύση σ' ένα από τα μεγαλύτερα μυστήρια της ύπαρξης. Ποιά είναι η φύση, η ουσία, η μορφή και το περιεχόμενο, η πραγματικότητα και η ιδεατότητα του πνευματικού κόσμου του ανθρώπου; Είναι η συνείδηση του ανθρώπου απόρροια μιας υπέρτατης, απόλυτης θεϊκής συνείδησης ή είναι απλώς αντανάκλαση της αντικειμενικά υπαρκτής πραγματικότητας; Όλες οι δυνάμεις του λόγου — επιστήμη, φιλοσοφία, τέχνη, λογοτεχνία — συνενώθηκαν σε μια προσπάθεια να ρίξουν φως στο μυστηριώδες βασίλειο της συνείδησης. Στα πρώτα στάδια ανάπτυξης της φιλοσοφίας τα πνευματικά και ψυχολογικά φαινόμενα εξηγούνταν δίχως διέκριση μεταξύ του συνειδητού και ασυνειδητού, του υλικού και πνευματικού. Η βάση της συνειδητής δράσης του ανθρώπου ονομάστηκε Λόγος που σημαίνει λέξη, ιδέα, ουσία του πράγματος, και έτσι τα ψυχολογικά φαινόμενα ταυτίστηκαν με τα υλικά (αέρας, κίνηση των ατόμων, φωτιά, άπειρο).

Η διαχωριστική γραμμή μεταξύ των φαινομένων της συνείδησης και των υλικών μετασχηματισμών της φύσης τέθηκε πρώτα από τους σοφιστές και αργότερα από τον Σωκράτη που καθόρισε την μοναδικότητα των πράξεων της συνείδησης σε σχέση με την υλική ύπαρξη των πραγμάτων. Η ουσία της φιλοσοφίας του Σωκράτη και των μαθητών του έγκειται στο γεγονός ότι γίνεται στροφή από τον κόσμο της φύσης των προσωκρατικών φιλοσόφων που προσπάθησαν να εξηγήσουν τους νόμους που διέπουν το Σύμπαν στον κόσμο του πνεύματος, της συνείδησης, της ηθικής και της θρησκείας. Ενώ ο Δημόκριτος π.χ. προσπάθησε να εξηγήσει την δημιουργία του κόσμου εισάγοντας τις έννοιες των ατόμων και του κενού, ο Σωκράτης ζώντας σ' ένα ανεπτυγμένο δουλοκτητικό σύστημα που άρχισε ήδη να δείχνει τα σημάδια της παρακμής προσπάθησε να εξηγήσει την εμφάνιση της συνείδησης, της ηθικής και των «δαιμονίων» που τον βασάνιζαν. Με λίγα λόγια ήταν η ταξική διάθρωση της κοινωνίας και οι συγκεκριμένες κοινωνικές σχέσεις που αντανάκλουν στην συνείδηση του ανθρώπου με αποτέλεσμα να αναπτυχθούν νέες μορφές σκέψης και θεώρησης του πνεύματος και της συνείδησης. Ο αγώνας που γινόταν παλαιότερα μεταξύ των ανθρώπων και της φύσης για να δαμασθεί η δεύτερη, μετασχηματίστηκε τώρα σε αγώνα των ανθρώπων μεταξύ τους δηλ. σε έντονη ταξική πάλη που πήρε ιδιαίτερες διαστάσεις στην εποχή του Σωκράτη. Έτσι λοιπόν δεν είναι παράξενο ότι ο Σωκράτης ήταν ο πρώτος που επεξεργάστηκε κανόνες δικαίου και ηθικής, σωστής συμπεριφοράς και υποταγής στους νόμους και ανάλυσης του εσωτερικού κόσμου του ανθρώπου. Όπως γράφει και ο Μαρξ κάθε εποχή δάξει μόνον εκείνα τα προβλήματα που μπορεί να λύσει. Κατ' αναλογία θα μπορούσαμε να πούμε ότι κάθε εποχή σφραγίζει με το δικό της τρόπο τις

μορφές της κοινωνικής συνείδησης των ανθρώπων. Ο Σωκράτης λοιπόν «κλήθηκε από την μοίρα» να φέρει νέες μορφές σκέψης και συνείδησης που αντανakλούσαν την εποχή του στην Αθήνα τον 5ο αιώνα π.Χ. Έτσι σύμφωνα με τα παραπάνω μπορούμε να εξηγήσουμε την αλήθεια, την απόλυτη ειλικρίνεια και τιμιότητα του Σωκράτη για το ότι «άκουγε» τα δαιμόνια και το Θεό. Ήταν η νέα μορφή συνείδησης που αναπτύσσονταν στην κοινωνία. Ωστόσο ούτε ο Σωκράτης (ο ίδιος το παραδέχτηκε τίμια) πολύ περισσότερο δε οι σύγχρονοί του μπόρεσαν να εξηγήσουν την ουσία της φιλοσοφίας του και της εσωτερικής ενόρασης των ιδεών του. Το υποκειμενικό περιεχόμενο της συνείδησης αναπτύχθηκε παραπέρα από τον Πλάτωνα στον περίφημο κόσμο των ιδεών, ένα βασίλειο καθαρής σκέψης και ομορφιάς σε αντίθεση με τον κόσμο της υλικής πραγματικότητας.

Γενικεύοντας θα μπορούσαμε να πούμε ότι στην αρχαία φιλοσοφία η συνείδηση ήταν άμεσα συνδεδεμένη με το λόγο που θεωρείτο σαν μια κοσμική ουσία, μια γενίκευση του πραγματικού κόσμου συνώνυμη με την παγκόσμια νομοτέλεια. Στον Μεσαίωνα η συνείδηση θεωρείτο σαν υπερβατική αρχή (Θεός) που υπήρχε πριν από τη φύση και δημιούργησε την φύση από το τίποτα. Ο λόγος θεωρήθηκε σαν ιδιότητα του Θεού, οι δε άνθρωποι πήραν μόνο ένα μικρό μέρος από την φλόγα του θεϊκού λόγου. Τον ίδιο καιρό ο Χριστιανισμός συνέλαβε την ιδέα της αυτομάτης λειτουργίας της ψυχής που περιέχει την συνείδηση. Σύμφωνα με τον άγιο Αυγουστίνo η όλη γνώση κατοικεί στην ψυχή η οποία υπάρχει και κινείται σύμφωνα με το Θεό. Η αλήθεια αυτής της γνώσης ήταν αποτέλεσμα μιας εσωτερικής θεϊκής εμπειρίας η οποία με την πάροδο του χρόνου θεωρήθηκε σαν μια α priori σύλληψη της συνείδησης. Για τον Θωμά τον Ακινάτη η εσωτερική εμπειρία ήταν ένα μέσο για την απόκτηση βαθύτερης γνώσης, για την επικοινωνία με το ανώτερο ον δια μέσου του συνειδητού λόγου.

Η μεγαλύτερη επιρροή στο πρόβλημα της συνείδησης, στη φιλοσοφία, στους σύγχρονους καιρούς δόθηκε από τον Καρτέσιο ο οποίος θεώρησε την συνείδηση σαν τον εσωτερικό κόσμο κάθε ατόμου. Σύμφωνα με τον Καρτέσιο η ψυχή μόνο σκεπτόταν και το σώμα μόνο εκκινείτο. Έτσι διαχωρίστηκε η ψυχή από το σώμα. Από την άλλη μεριά οι Γάλλοι υλιστές του 18ου αιώνα LE METTRIE και CABANIS βασισμένοι στα πορίσματα της φυσιολογίας θεώρησαν ότι συνείδηση είναι μια ειδική μορφή λειτουργίας του εγκεφάλου που δίδει την δυνατότητα στον άνθρωπο να αποκτήσει γνώση του γύρω κόσμου αλλά και του εαυτού του.

Ο γενάρχης του Αγγλικού υλισμού Φράνσις Μπέικον θεμελίωσε τον υλισμό με δύο βασικές αρχές - παραδοχές: α) ο κόσμος υπάρχει ανεξάρτητα από την ανθρώπινη συνείδηση και β) πηγή κάθε γνώσης είναι τα αισθήματα του ανθρώπου που γεννιούνται από την αλληλεπίδραση των υλικών σωμάτων στα αισθητήρια όργανα του ανθρώπου. Εν τούτοις τόσο ο Φράνσις Μπέικον όσο και ο Τόμας Χόμπς ο οποίος συστηματοποίησε τον Μπέικον δεν μπόρεσαν για πολλούς και διάφορους λόγους να αποδείξουν την

προέλευση της γνώσης και της συνείδησης από την αλληλεπίδραση των ανθρώπινων αισθήσεων με τον εξωτερικό κόσμο. Εκείνος που ανέπτυξε παραπέρα την θεωρία των δύο φιλοσόφων ήταν ο Τζων Λοκ στο περίφημο έργο του «Δοκίμιο για την ανθρώπινη Νόηση» όπου επεξεργάζεται συστηματικά την προέλευση της ανθρώπινης γνώσης και συνείδησης θεωρώντας ότι το ανθρώπινο μυαλό είναι άγραφο χαρτί όπου αποτυπώνονται τα δεδομένα των αισθήσεων. Με την επίδραση των εξωτερικών αντικειμένων στις αισθήσεις αποκτούμε σύμφωνα με τον Λοκ το πρώτο υλικό της γνώσης, τις απλές ιδέες, απ' όπου η γνώση αντλεί το υλικό της κάνοντας άπειρους συνδυασμούς ιδεών. Αντίθετα ο επίσκοπος - φιλόσοφος Τζορτζ Μπέρκλεϋ απέρριψε τους ισχυρισμούς των Άγγλων εμπειριστών - υλιστών φιλοσόφων δεχόμενος ότι η συνείδηση προέρχεται από κάποιο απόλυτο αιώνιο πνεύμα, το Θεό. Τα πράγματα, η φύση κλπ. δεν είναι τίποτα άλλο παρά ιδέες και αισθήματα. Γράφει: «Όλοι οι χώροι των ουρανών και τα πράγματα της γης με δύο λόγια όλα εκείνα τα σώματα που συνθέτουν τον παντοδύναμο σκελετό του κόσμου, δεν έχουν ύπαρξη χωρίς κάποιο μυαλό. Το να υπάρχουν σημαίνει ότι γίνονται αντιληπτά, κατανοητά και συνεπώς εφόσον δεν γίνονται αντιληπτά από μένα ή άλλο δημιουργημένο μυαλό πρέπει ή να μην υπάρχουν καθόλου ή να υπάρχουν στο μυαλό κάποιου αιώνιου πνεύματος (Μπέρκλεϋ: Αρχές της Ανθρώπινης γνώσης)». Με τους Λοκ και Μπέρκλεϋ η φιλοσοφία της γνώσης και της συνείδησης φτάνει σ' ένα οριακό σημείο που καθώρισε και επηρέασε την παραπέρα ανάπτυξη της φιλοσοφίας αλλά και τον διαχωρισμό της σε ιδεαλισμό και υλισμό.

Με την κλασσική Γερμανική Φιλοσοφία και με τους γίγαντες εκπροσώπους της όπως ο Καντ, ο Φίχτε, ο Σέλλινγκ, ο Χέγκελ και ο Φόερμπαχ ξανοίγεται μια νέα εποχή φωτεινής ανάπτυξης της φιλοσοφίας για την μελέτη της προέλευσης και της δομής της ανθρώπινης συνείδησης. Η κλασσική Γερμανική Φιλοσοφία ήταν μια από τις κύριες πηγές της γέννησης και ανάπτυξης της φιλοσοφίας του Μαρξ και του Ένγκελς, δηλαδή της φιλοσοφίας του Διαλεκτικού Υλισμού.

Ο Εμμανουήλ Καντ στην κριτική φιλοσοφία του θεμελιώνει μια υπερβατική αρχή θεώρησης της συνείδησης. Ο μεγάλος αυτός Γερμανός φιλόσοφος δέχεται ότι οι βασικές έννοιες - κατηγορίες της ανθρώπινης νόησης είναι α priori, προεμπειρικές μορφές του Είναι. Δηλ. οι έννοιες του χώρου, του χρόνου, της αιτιότητας, της μορφής κλπ. υπάρχουν πριν από τον άνθρωπο και ανεξάρτητες από αυτόν. Επίσης δέχεται ότι ο κόσμος υπάρχει αντικειμενικά, αλλά δεν μπορούμε να γνωρίσουμε την ουσία του. Ο άνθρωπος δηλ. είναι ανίκανος να γνωρίσει την ουσία, την φύση των πραγμάτων αλλά το μόνο που μπορεί να γνωρίσει είναι τα φαινόμενα και τις μορφές των αντικειμένων. Έτσι ο Καντ δρέθηκε στο μεταίχμιο μεταξύ του υλισμού και του ιδεαλισμού. Όταν δέχεται ότι ο κόσμος υπάρχει αντικειμενικά, μιλά σαν υλιστής, όταν δέχεται ότι αυτόν τον κόσμο δεν μπορούμε να τον γνωρίσουμε, μιλά σαν ιδεαλιστής. Γι' αυτό δέχθηκε δρυμνιότητες επιθέσεις και από τις δύο πλευρές.

(Συνεχίζεται)

Πρίν πεινάσει η Γή...

Η εξασφάλιση πολύτιμου φυτικού γενετικού υλικού θα οδηγήσει την ανθρωπότητα στην πείνα.

Στα πλαίσια του έτους περιβάλλοντος, είναι σκόπιμο να ακουστεί στο ευρύ κοινό και μια φωνή, για ένα θέμα, το οποίο συζητιέται μεταξύ των ειδικών που ασχολούνται με τη γενετική των φυτών. Γιατί το θέμα αυτό δεν αφορά μόνο τους γενετιστές, αλλά ολόκληρη την ανθρωπότητα.

Όλοι θαυμάζουμε τα επιτεύγματα της γενετικής των φυτών, όπως και όλων των άλλων επιστημών. Οι αποδόσεις των καλλιεργουμένων φυτών έχουν φτάσει σε τόσο ψηλά επίπεδα, που ήταν αδιανόητα μόλις το πρώτο μισό του αιώνα μας. Η ποιότητα των προϊόντων ικανοποιεί όλες τις απαιτήσεις του καταναλωτικού κοινού και μπορεί να προσαρμόζεται εύκολα σε νέες. Οι απώλειες παραγωγής από εχθρούς και ασθένειες, αντιξοότητες του περιβάλλοντος κ.λ.π. έχουν περιοριστεί στο ελάχιστο. Οι προηγμένες χώρες όχι μόνο έχουν ικανοποιήσει τις ανάγκες του πληθυσμού σε αγροτικά προϊόντα, αλλά αντιμετωπίζουν πρόβλημα υπερπαραγωγής.

Οι άνθρωποι ζώντας μέσα στην αφθονία αγαθών και βλέποντας τη συνεχή εξέλιξη των επιστημών και της τεχνολογίας αισθάνονται σιγουριά και δε μπορούν να διανοηθούν πως είναι δυνατό να έρθει μια μέρα που θα αρχίσει η αντίστροφη πορεία. Αυτό είναι το θέμα που συζητιέται μεταξύ των γενετιστών.

Βασικές συλλογές γενετικού υλικού

Ειδικοί και μη ειδικοί γνωρίζουν λίγο - πολύ ότι πίσω από αυτά τα επιτεύγματα κρύβεται μόχθος και γνώσεις γενεών και παράλληλη εξέλιξη και συμβολή όλων των επιστημών. Πόσοι όμως γνωρίζουν ό-

τι χρειάζονται και «πρώτες ύλες»;

Οι πρώτες ύλες που χρησιμοποιούνται στη γενετική λέγονται, στη γλώσσα της, γόνοι ή γονίδια. Αυτά διασπώνται, συνενώνονται, μεταφέρονται από το ένα φυτό στο άλλο, ανακατατάσσονται, με τη βοήθεια διαφόρων μεθόδων ή μηχανισμών και επιτυγχάνεται τελικά ο συνδυασμός επιθυμητών γόνων σε ένα φυτό. Έτσι λαμβάνονται αυτά τα θαυμάσια αποτελέσματα: ποικιλίες με μεγάλες αποδόσεις, καλή ποιότητα καρπού, αντοχή σε εχθρούς και ασθένειες, προσαρμογή σε αντίξοες εδαφοκλιματικές συνθήκες κλπ.

Οι γόνοι, δυστυχώς δεν παράγονται στο εργαστήριο, αλλά βρίσκονται στους πυρήνες των κυττάρων των φυτών και εξασφαλίζουν τη διαίωνιση και ιδιαιτερότητα των ειδών. Στα φυτά αναζητούνται από τους επιστήμονες, ανακαλύπτονται, μελετούνται και χρησιμοποιούνται προς όφελος των ανθρώπων.

Οι θεμελιωτές της γενετικής επιστήμης των φυτών είχαν πρώτο μέλημά τους να συλλέξουν το γενετικό υλικό που τους χρειαζόταν. Δηλαδή να αναζητήσουν στη φύση, να θρουν και να καλλιεργήσουν σε πειραματικούς αγρούς φυτά με ιδιαίτερες ικανότητες. Το έργο τους συνεχίσαν και όλοι οι μεταγενέστεροι που ασχολήθηκαν με τη βελτίωση των φυτών. Έτσι δημιουργήθηκαν σε πολλές χώρες συλλογές με μεγάλο αριθμό φυτών εγχώριας και ξένης προέλευσης, οι οποίες ήταν στη διάθεση των ερευνητών, γνωστές σαν συλλογές βασικού γενετικού υλικού: η βάση της εφαρμοσμένης γενετικής.

Πληροφοριακά, αναφέρουμε ότι

στη χώρα μας δεν υπάρχει καμιά αξιολογη συλλογή αυτής της μορφής, ούτε τουλάχιστον με το εγχώριο φυτικό υλικό, που είναι και πολύ πλούσιο και πολύ αξιόλογο.

Μείωση αποθεμάτων γενετικού υλικού

Η προσπάθεια συλλογής γενετικού υλικού συνεχίζεται και σήμερα και θα συνεχίζεται και στο μέλλον. Δεν πρέπει να έχει τέλος, γιατί είναι αναγκαία. Αφ' ενός μεν πολλοί αστάθμητοι παράγοντες επιδρούν

Του Ι. Χατζηχαρίση
Γεωπόνου
Ινστιτ. Φύλλοβ. Δένδρων
Νάουσας

και περιορίζεται η διάρκεια της οικονομικής ζωής μιας ποικιλίας. Αφ' ετέρου δε οι γόνοι που συνδυάστηκαν και έδωσαν ένα «α» αποτέλεσμα, με την πάροδο των ετών και τη μεταβίβασή τους από γενιά σε γενιά διασπώνται ή εκφυλίζονται και περιορίζεται η διάρκεια της βιολογικής ζωής.

Για να μην έχει τέλος αυτή η προσπάθεια θα πρέπει, το ανεξάντλητο εργαστήριο της φύσης να είναι σε θέση να εργάζεται αποδοτικά, για να δημιουργεί αποθέματα ικανά να μας προμηθεύουν απαραίτητο, βασικό, γενετικό υλικό.

Δυστυχώς όμως, τελευταίες διαπιστώσεις δείχνουν ότι τα αποθέματα γενετικού υλικού στη φύση έχουν αρχίσει να μειώνονται επικίνδυνα και ο κίνδυνος εξασφάλισης ενός μεγάλου μέρους φυτικών ειδών και ποικιλιών μέρα με τη μέρα αυξάνεται.

Αναφέρω χαρακτηριστικά ότι: από τις 5.000 ποικιλίες φυτών που χρησιμοποιούσαν οι άνθρωποι στη διατροφή τους πριν 10.000 χρόνια,

σήμερα χρησιμοποιούν μόνο 150, (Αγροτική, Τ. 107, Νοέμβριος '86).

Το 95% των ντόπιων ποικιλιών σιταριού της χώρας μας έχουν εξαφανιστεί μέσα στα τελευταία 40 χρόνια (Στοιχεία Ε.Τ.Φ.Γ.Υ.).

Βοτανολόγοι του Πανεπιστημίου του Τέξας υπολογίζουν ότι 30--70% των φυτών της γης θα εξαφανιστούν μέσα στα επόμενα εκατό χρόνια.

Σύμφωνα με το Υπουργείο Γεωργίας των Η.Π.Α. η διατροφή της ανθρωπότητας σήμερα στηρίζεται σε 15 μόνο είδη φυτών και αν μερικά μόνο από αυτά εκλιφθούν, θα δημιουργηθεί πρόβλημα λιμού.

Τράπεζες διατήρησης γενετικού υλικού

Η σοβαρότητα του προβλήματος ανησύχησε τις Κυβερνήσεις πολλών κρατών και αμοδίδιους διεθνείς οργανισμούς. Για την αντιμετώπισή του δημιουργήθηκε το 1974, υπό την αιγίδα του FAO, η INTERNATIONAL BOARD FOR PLANT GENETIC RESOURCES, (I B P G R), (Διεθνής Τράπεζα Φυτικού Γενετικού Υλικού).

Το πρώτο δήμα των ενεργειών αυτής ήταν να δημιουργηθούν Εθνικές Τράπεζες Φυτικού Γενετικού Υλικού, (ΕΤΦΓΥ), από τις χώρες που συμμετείχαν στην I B P G R και το επιθυμούσαν, για να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα σε εθνικό επίπεδο. Μεταξύ των χωρών αυτών είναι και η χώρα μας.

Το δεύτερο δήμα ήταν να δημιουργηθούν στις ΕΤΦΓΥ κατάλληλες ψυκτικές εγκαταστάσεις, όπου θα διατηρούνταν με κατάψυξη, για πολλά χρόνια σπόροι φυτικών ειδών και ποικιλιών που κινδυνεύουν να εξαφανιστούν.

Το τρίτο δήμα ήταν να χρηματοδοτηθούν ειδικά προγράμματα συλλογής φυτικού γενετικού υλικού από τους φυσικούς διότοπους των φυτών ή τους καλλιεργούμενους α-

γρούς, που κινδυνεύει άμεσα να εξαφανιστεί.

Αυτά τα τρία πρώτα δήματα ξεκίνησαν με ικανοποιητικό ρυθμό και με πιστώσεις της I B P G R, θα πρέπει όμως να συνεχιστούν από εθνικούς πόρους.

Τα επόμενα δήματα θα είναι να αξιολογηθεί το υλικό που έχει αποθηκευτεί στις ΕΤΦΓΥ και να ταξινομηθεί έτσι, που να είναι εύχρηστο στη διάθεση του κάθε ερευνητή των χωρών που συνεργάζονται με την I B P G R.

Και για μόνιμες μεγάλες καλλιέργειες και όλα τα άλλα είδη φυτών, που πολλαπλασιάζονται με σπόρο, έχει βρεθεί τρόπος να διασωθούν και δε μένει παρά η θέληση των κυβερνήσεων να βοηθήσουν. Για τις δενδρώδεις όμως καλλιέργειες και όλα τα άλλα είδη φυτών, που δεν πολλαπλασιάζονται με σπόρο ή ο σπόρος τους έχει μικρή διάρκεια ζωής στην κατάψυξη, το πρόβλημα παραμένει άλυτο προς το παρόν.

Υπάρχουν μερικές προτάσεις για την προσωρινή αντιμετώπιση και αυτού του προβλήματος, αλλά πριν αναφερθούμε σ' αυτές, είναι σκόπιμο να πούμε δυό λόγια και για τους κινδύνους που απειλούν με εξαφάνιση το φυτικό γενετικό υλικό.

Κίνδυνοι που απειλούν το γενετικό υλικό της χώρας μας

Όπως διαπιστώσαμε από τις εξερευνήσεις που κάναμε στο μεγαλύτερο μέρος του ελλαδικού χώρου, οι κίνδυνοι που απειλούν το φυτικό γενετικό υλικό των δενδρωδών καλλιεργειών στη χώρα μας είναι όμοιοι με αυτούς των άλλων φυτών και χωρών. Οφείλονται σε ανθρώπινες δραστηριότητες και φυσικούς παράγοντες.

Η επιστήμη προοδεύει συνεχώς και δίνει στην καλλιέργεια νέες ποικιλίες καλύτερες από τις παλιές, για να αντιμετωπισθούν οι αυξανό-

μενες ανάγκες της ανθρωπότητας σε είδη διατροφής. Οι αγρότες καλλιεργούν τις νέες και εγκαταλείπουν τις παλιές. Τα αρμόδια Ιδρύματα του Υπουργείου Γεωργίας δεν έχουν επαρκές προσωπικό και εκτάσεις για να διατηρήσουν στον αγρό όλο το φυτικό υλικό που περνάει από αυτά ή υπάρχει στη χώρα και έτσι χάνεται. Έτσι χάθηκε το 95% των ντόπιων ποικιλιών σιταριού.

Εκτάσεις που ήταν δάση, βοσκότοποι ή χέρσες και διατηρούσαν στοφυές φυτικό υλικό δίνονται στην καλλιέργεια ή για άλλες χρήσεις και έτσι καταστρέφεται το φυτικό υλικό που υπήρχε σ' αυτές.

Σε πολλά μικρά ελληνικά νησιά που αναπτύχθηκε υπέρμετρα ο τουρισμός, οι λίγες καλλιεργούμενες εκτάσεις ή αυτές που διατηρούσαν φυτικό υλικό, κτίζονται και όχι μόνο εξαφανίζεται το φυτικό υλικό, αλλά σε περίπτωση κρίσης δε θα υπάρχει λίγη γη να καλλιεργήσουν οι κάτοικοι στοιχειώδη φυτά για να τραφούν προσωρινά.

Σχεδόν σε όλα τα απομονωμένα ορεινά και νησιώτικα χωριά της χώρας μας οι κάτοικοι καλλιεργούσαν στους κήπους και λίγα οπωροφόρα, κυρίως ντόπιες, παλιές, πολύτιμες ποικιλίες. Πολλές από αυτές σώζονται μόνο εκεί μέχρι σήμερα. Τα χωριά αυτά άρχισαν να εγκαταλείπονται από τους κατοίκους από το δεύτερο μισό του αιώνα μας. Με την εγκατάλειψη των χωριών εγκαταλείφθηκε και το φυτικό υλικό, το οποίο κινδυνεύει να εξαφανισθεί λόγω γήρατος, επειδή δε γίνεται φυσική αναπαραγωγή.

Οι πυρκαγιές των δασών, εκτός του ότι καταστρέφουν με τη φωτιά όλο το φυτικό υλικό που υπάρχει στην περιοχή, επιδρούν και έμμεσα στην εξαφάνιση πολλών ειδών. Η διάρθρωση του εδάφους και η αλλαγή του οικολογικού συστήματος που ακολουθεί, δεν επιτρέπουν να ξανααναπτυχθούν τα ίδια είδη φυτών

στην περιοχή.

Η μόλυνση της ατμόσφαιρας, του εδάφους, των υδάτων, η αλόγιστη χρήση φυτοφαρμάκων, κυρίως ζιζανιοκτόνων και οι σύγχρονες μέθοδοι καλλιέργειας συμβάλλουν επίσης στην εξαφάνιση φυτικών ειδών.

Τέλος οι ασθένειες των φυτών είναι η μεγαλύτερη μάστιγα.

Η εξάπλωση της δενδροκομίας σε πολλές περιοχές της χώρας μας βοηθάει παράλληλα και στην εξάπλωση των ασθενειών. Οι ασθενείς προσβάλλουν τα καλλιεργούμενα δένδρα, αλλά και όλο τον αυτοφυή πληθυσμό της ευρύτερης περιοχής, ο οποίος δεν προστατεύεται από τον άνθρωπο και καταστρέφεται.

Όλος ο αυτοφυής, γηγενής πληθυσμός της βερυκοκκιάς στις δενδροκομικές περιοχές της χώρας μας έχει καταστραφεί από τη μονίλια: μια μυκητολογική ασθένεια πολύ συνηθισμένη που μπορεί εύκολα να αντιμετωπισθεί. Την ίδια τύχη θα έχουν και πολλά άλλα είδη σπυροφόρων.

Η ευκολία και η ταχύτητα διακίνησης ανθρώπων και αγαθών σε όλα και από όλα τα σημεία της γης, ακόμη και στις πιο απομονωμένες γωνιές αυτής, φέρνουν τα φυτά σε επαφή με πολύ επικίνδυνες ασθένειες, που δε μπορούν να αντιμετωπισθούν από τον άνθρωπο.

Όλα τα καλλιεργούμενα και αυτοφυή δένδρα αμυγδαλιάς στα αιγαίοπελαγήτικα νησιά έχουν μολυνθεί και κινδυνεύουν να ξηραθούν αιδο βακτηριώσεις. Οι ιώσεις δαμασκηνιάς έχουν προσβάλλει αυτοφυείς πληθυσμούς ακόμη και σε απομονωμένες ορεινές περιοχές.

Δεν είναι εποχένως τυχαίο το γεγονός ότι στις αναπτυσσόμενες χώρες έχει εξαφανιστεί το μεγαλύτερο μέρος του γηγενούς φυτικού γενετικού υλικού, ενώ διατηρείται ακόμη στις υπό ανάπτυξη.

Προτάσεις για την αντιμετώπιση του κινδύνου:

Οι προτάσεις για την αντιμετώπιση του προβλήματος των δενδρώδων καλλιεργειών συνοψίζονται σε δύο σκέλη: στη βοήθεια που μπορεί να παράσχει η πολιτεία με τις αρμόδιες Υπηρεσίες και στη βοήθεια που μπορούν να προσφέρουν οι πολίτες, εάν ευαισθητοποιηθούν.

Η πολιτεία μπορεί να βοηθήσει ως εξής:

1. Να θεσμοθετήσει ειδικά μέτρα προστασίας, για να περιορίσει τους κινδύνους που προέρχονται από τις ανθρωπίνες δραστηριότητες, όπου είναι δυνατόν. Μέτρα προστασίας λαμβάνει συνήθως η πολιτεία για τα καλλιεργούμενα φυτά.

2. Να δημιουργήσει, σε ολόκληρη τη χώρα, ειδικές συλλογές - μουσεία (δοτανικούς κήπους), σε κρατικά κτήματα ή άλλους κατάλληλους χώρους, που προσφέρονται για το σκοπό αυτό και δεν αξιοποιούνται πλήρως.

3. Τέλος, να δημιουργήσει ειδικούς διότοπους φυτών, σε όλες τις περιοχές της χώρας μας που έχουν ιδιαίτερο κλιματικό περιβάλλον και διαθέτουν ιδιαίτερη χλωρίδα. Όπως ακριδώς συμβαίνει με τους διότοπους σπανίων ζώων, θηραμάτων κ.λπ.

Οι συλλογές - μουσεία θα χρησιμοποιηθούν για τη διατήρηση, με στοιχειώδεις καλλιεργητικές φροντίδες, όλων των παλαιών ποικιλιών που δεν χρησιμοποιούνται από τους καλλιεργητές, του φυτικού υλικού που κινδυνεύει άμεσα να εξαφανιστεί και του χρήσιμου φυτικού υλικού που είναι στην κατοχή των σχετικών κρατικών Ιδρυμάτων και δε μπορεί πλέον να διατηρηθεί από αυτά για διαφόρους λόγους.

Στους διότοπους των φυτών θα αφεθεί ανενόχλητη η φύση να κάνει τη δουλειά της. Οι εκτάσεις που α-

παιτούνται για το σκοπό αυτό δεν είναι απαραίτητο να έχουν οικονομική σημασία. Είναι αρκετό να είναι αντιπροσωπευτικές, να διαθέτουν αυτοφυή βλάστηση και να βρίσκονται μακριά από περιοχές με έντονη ανθρώπινη δραστηριότητα. Ο άνθρωπος θα επεμβαίνει μόνο προστατευτικά και κυρίως για την αντιμετώπιση επικίνδυνων ασθενειών.

Οι συλλογές - μουσεία και οι διότοποι των φυτών μπορούν να χρησιμοποιηθούν και για εκπαιδευτικούς ή ερευνητικούς σκοπούς.

Οι πολίτες μπορούν να βοηθήσουν πολύ αποτελεσματικά, ώσπου η πολιτεία να λάβει μέτρα ή η επιστήμη να βρει λύση.

Πρώτα - πρώτα οι αγρότες και μετὰ ὅλοι οἱ ἄλλοι Ἕλληνες που ἔχουν κάποιο κτῆμα στο χωριό ἢ ἐν κήπῳ στην ἐσοχή και καλλιεργοῦν λίγα σπυροφόρα δένδρα. Ἐάν μετὰ αὐτῶν ὑπάρχει ἀπὸ παλιὰ, κάποια σπάνια ποικιλία ἢ αυτοφυὴ δένδρα ἢ ἄλλα ἀξιόλογα ἄτομα, ἀς μὴν τα ἀφήσουν νὰ χαθοῦν και ἀν εἶναι γερασμένα, ἀς φροντίσουν νὰ ἐμβολιαστοῦν σε νεαρά γιὰ νὰ ἀνανεωθοῦν.

Οἱ ἄνθρωποι που ζοῦν και ἐργάζονται στη φύση ἢ ἐρχονται συχνὰ σε ἐπαφὴ μαζί της και συναντοῦν ἀξιόλογα ἄτομα σπυροφόρων, ἀς τα φροντίζουν ὅπως μποροῦν και ἀς μεριμνοῦν νὰ μὴ χαθοῦν. Στην ἀνάγκη ἀς ἐνημερώνουν τις ἀρμόδιες Υπηρεσίες νὰ μεριμνήσουν γιὰ τη διάσωσή τους.

Ἴσως, αὐτὰ νὰ φαίνονται λίγο ρομαντικά σε ὅσους δε γνωρίζουν τη μεγάλη ἀγάπη που τρέφουν οἱ Ἕλληνες της υπαίθρου γιὰ τα σπυροφόρα. Σε αὐτὰ τα αἰσθήματα ἀπευθυνόμαστε.

Τὰ διάφορα κινήματα, οἱ ὁργανώσεις, οἱ ὁμίλοι, που ἀσχολοῦνται με την προστασία τοῦ περιβάλλοντος, μποροῦν νὰ συμπεριλάβουν στις δραστηριότητές τους και την προ-

(Συνέχεια στη σελίδα 4!)

Τα φίδια είναι συνδεδεμένα με κατάρρες, κακοδιαμονίες, παραμύθια και ιστορίες που οι ρίζες τους χάνονται μέσα στην Ιστορία. Σίγουρη δε σχέση ανθρώπου και φιδιών είναι η άγνοια του πρώτου για τα δεύτερα. Έτσι τα αισθήματα του ανθρώπου γι' αυτά αρχίζουν από τον φόβο και φθάνουν στην αντιπάθεια και την απέχθεια. Ειδικά για την οχιά πιστεύεται ότι είναι ένα επικίνδυνο ζώο και έτσι ο φόβος της γίνεται μετά μανίας σαν έργο θεάρεστο. Αντίθετα για τις δεινόσαυρες (υπάρχουν τρία είδη στην Ελλάδα) οι οποίες όπως είναι γνωστό κυρίως στους ανθρώπους της υπαίθρου, ότι δεν έχουν δηλητήριο, δεν υπάρχει κίνητρο για τη δολοφονία τους.

Έχω παραστεί μάρτυρας σε πολλά μέση της Ελλάδας όταν σκοτώνουν ένα φίδι, ανεξάρτητα από το χρώμα του ή το μήκος του, το βαπτίζουν οχιά. Κι αυτό ίσως για να έχει ο φιδοκτόνος λιγότερες τύψεις για την πράξη του και ίσως έτσι και λιγότερους φόβους οι οποίοι ξεκινούν από μια παράδοση - απειλή. Όποιος σκοτώσει φίδια όταν ζευγαριώνουν (αλυσεύονται - λαϊκά) του πεθαίνει η μάνα. Η παραπάνω κατάρα προσπαθεί να προστατεύσει τα φίδια σε στιγμές που είναι ανά δύο, αποσιωπημένα στην πράξη τους και ως εκ τούτου εκτεθειμένα για σχετικά πολύ χρόνο, όσο ευπρόσβλητα. Κάποιος αρχαίος σοφός, που σκέφτηκε πως πρέπει να προστατευθούν αυτά τα ζώα από την εξαφάνιση ήταν σίγουρα ένας ποιητοπόρος οικολόγος. Αυτός απλά πρέπει να κατάλαβε ότι και τα φίδια όπως όλα τα

άλλα ζωντανά παίζουν ένα κάποιο ρόλο στο οικοδόμημα της ζωής στη Γη. Έτσι για να τα προστατεύσει συνέδεσε το σκοτωμό τους με το θάνατο του πιο αγαπημένου προσώπου του εκτελεστή - τη μάνα του. Αυτή η ιστορία πρέπει να είναι πολύ παλιά γιατί η ίδια απειλή υπάρχει όπως γνωρίζω και στα μέρη του Λιβάνου. Αυτή η προστασία γινόταν τότε που δεν υπήρχαν αυτοκίνητα, τα οποία σε κάθε χιλιόμετρο επαρχιακού δρόμου εκτελούν 1—2 αθώα και ξένοιαστα φίδια τα οποία αφήνονται στο δρόμο για να πάρουν ζέση από την επιφάνεια του δρόμου (ψυχρόαιμα). Και είναι όντως αθώα και χρήσιμα. Αυτό φαίνεται κυρίως από την τροφή τους η οποία αποτελείται από ποντίκια, αρουραίους, τυφλοπόντικες, έντομα, σαύρες και μικρά φίδια καθώς και βατράχια και ψάρια (κυρίως τα νερόφιδια)

Από ένα σύνολο 2.700 ειδών που υπάρχουν στον πλανήτη μας μόνο 27 είδη υπάρχουν στην Ευρώπη και από αυτά μόνο 16 μπορούμε να συναντήσουμε στη χώρα μας.

Υπάρχουν άλλα 3 είδη που μοιάζουν με φίδια αλλά είναι σαύρες χωρίς πόδια. Μπορούν να αναγνωρισθούν από το ότι έχουν βλέφαρα, σε αντίθεση με τα φίδια που δεν έχουν και έτσι έχουν τα μάτια τους συνεχώς «ανοιχτά».

Από αυτά τα 16 είδη, δηλητηριώδη είναι μόνο οι τρεις οχίες. Η μία (VIPERA XANTHINA) υπάρχει μόνο στη νήσο Λέσβο ενώ η δεύτερη (V. LEBETINA) συναντάται μόνο στις Δ. Κυκλάδες (Μήλος, Κίμωλος, Πολύαιγος, Σίφνος, Κίθνος και

Αντίμηλος). Η τελευταία (V. AMODYETES) είναι η γνωστή μας οχιά που συναντάται σε όλη τη χώρα. Έχει μήκος μέχρι 65 εκατοστά, χρώμα καφετί και τριγωνικό κεφάλι με στενό λαιμό. Δεν επιτίθεται εάν δεν ενοχλη-

**Του
Δρ. Ευαγ. Βλαχόπουλου
Γεωπόνου
Μπενάκειο Φυτοπαθολογικού
Ινστιτούτο**

θεί σε αντίθεση με τις δεινόσαυρες οι οποίες επιτίθενται, σφυρίζουν και δαγκώνουν όταν κάποιος τις πλησιάσει.

Σε περίπτωση δαγκώματος οχιάς δεν πρέπει να χαθεί χρόνος αλλά ποτέ δεν δικαιολογείται ο πανικός. Και αυτό γιατί ακόμη και ένα «άσχημο» και χωρίς πρώτες βοήθειες δαγκώμα οχιάς είναι απίθανο να προκαλέσει θάνατο πριν από 24 ώρες.

Συνιστάται, ηρεμία (το δαγκώμένο μέρος να μένει ακίνητο όσο είναι δυνατό), δέσιμο του δαγκωμένου άκρου (χέρι ή πόδι) μετά το τραύμα αλλά όχι πολύ σφιχτά και εάν υπάρχει πόνος επιτρέπεται η χορήγηση ασπιρίνης.

ΔΕΝ επιτρέπεται το άνοιγμα της πληγής και το ρούφηγμα (πάγια τακτική στα χωριά μας) γιατί υπάρχει κίνδυνος να μολυνθεί το τραύμα ή να προκληθεί σοκ.

ΔΕΝ επιτρέπεται η χρήση ισχυρών απολυμαντικών ή υπερμαγγανικού καλίου.

Τέλος να σημειώσουμε ότι μερικά άτομα είναι άκρως ευαίσθητα στο δηλητήριο φιδιού και αμέσως μετά το τσίμπημα χάνουν (Συνέχεια στη σελίδα 34)

Βιολογική καταπολέμηση των εντόμων στα θερμοκήπια

1. Εισαγωγή

Στις καλλιέργειες των θερμοκηπίων η βιολογική καταπολέμηση, πολλών εντόμων είναι πια γεγονός. Εδώ και είκοσι πέντε χρόνια στην Ευρώπη και οχτώ χρόνια στη χώρα μας, οι φυσικοί εχθροί χρησιμοποιούνται ε-

του φυλλορίκτη δίνουν πολύ καλά αποτελέσματα.

Η πρακτική δείχνει ότι η βιολογική καταπολέμηση είναι μια πραγματοποιήσιμη μέθοδος που βοηθάει τον καλλιεργητή να πε-

Μόλις δούμε τα πρώτα συμπτώματα του τετρανύχου, αμέσως εισάγουμε το αρπακτικό SPIDEX. Αυτό αμέσως αρχίζει να καταβροχθίζει όλες τις μορφές του τετρανύχου (αυγά, προ-

Του
Δ. Χαραντώνη

ναντίον διαφόρων εντόμων. Το αρπακτικό PHYTOSEIULUS PERSIMILIS εναντίον του τετρανύχου και το παράσιτο ENCARSIA FORMOSA εναντίον του Αλευρώδη έχουν δώσει άριστα αποτελέσματα.

Παρότι νέα μέθοδος πολλοί καλλιεργητές και στη χώρα μας την χρησιμοποιούν με επιτυχία. Για καλά επιτυχημένη βιολογική καταπολέμηση είναι απαραίτητο οι φυσικοί εχθροί να εισάγονται στο θερμοκήπιο στο σωστό χρόνο και στην αναγκαία κατά περίπτωση ποσότητα. Η ολοκληρωμένη καταπολέμηση και η σωστή καθοδήγηση γι' αυτό, είναι η ειδικότητά μας.

Η χρήση των φυσικών εχθρών στις καλλιέργειες των θερμοκηπίων συνοδεύεται με ειδικά προγράμματα ωκεασμών, ώστε να ελέγχονται όλα τα προβλήματα των καλλιεργειών χωρίς να διαταράσσουμε την ισορροπία. Επιπρόσθετα δίνουμε πολύ προσοχή στην ανάπτυξη νέων μεθόδων κόνοντας έτσι δυνατόν να ελέγχουμε δευτερεύοντα προβλήματα όπως ο θρίπας και ο φυλλορίκτης. Το αρπακτικό ANIBLYSEIUS CUCUMERIS εναντίον του θρίπα και τα παράσιτα DACNUSA SIBIRICA και DIGLYRHUS ISAEA εναντίον

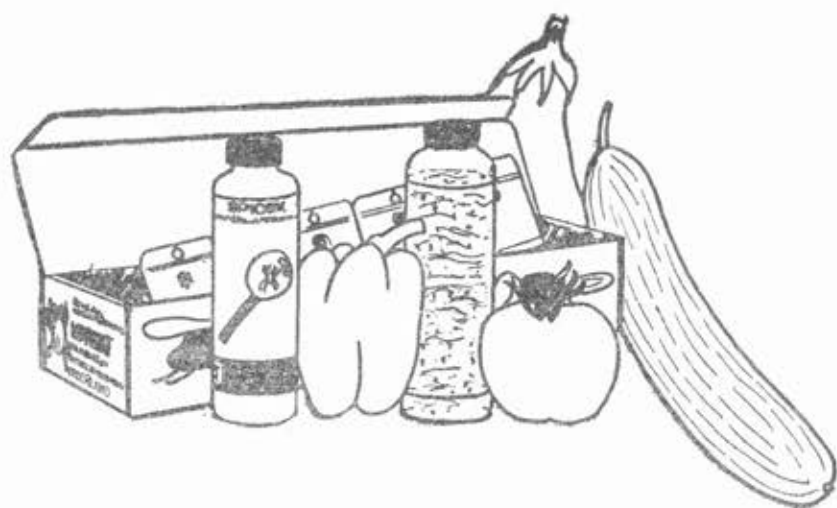
τύχει άριστη παραγωγή. Κι αυτή η μέθοδος δεν έχει μόνο στόχους οικονομικούς, αλλά και σε βασμό στο περιβάλλον και στις υγιεινές συνθήκες ζωής.

2. Σπάιντεξ το αρπακτικό PHYTOSEIULUS PERSIMILIS

Ο τετρανύχος (TETRANYCHUS URTICAE) είναι ένα άκαρι που αν δεν ελεγχθεί γρήγορα ιδιαίτερα στο αγγούρι και πιπεριά, μπορεί η καλλιέργεια να καταστραφεί. Είναι πολύ σπουδαίο ο παραγωγός να αντιλαμβάνεται αμέσως την εμφάνισή του στην καλλιέργειά του. Δεν είναι καθόλου δύσκολο αυτό. Αναγνωρίζεται πολύ εύκολα. Παρουσιάζεται σε λίγα φυτά, στην αρχή, στην έκρη του θερμοκηπίου ή κοντά στις προσάλας και αναγνωρίζεται από τις κίτρινες κηλίδες που εμφανίζονται στα φύλλα.

νύμφες, τέλεια) και συνήθως τρώει 20 αυγά ή προνύμφες ή 5 τέλεια την ημέρα. Το αρπακτικό αναγνωρίζεται εύκολα με το μάτι, από το έντονα γυαλιστερό κόκκινο-πορτοκαλί χρώμα του, και από τα μεγάλα μπροστινά πόδια του. Η τοποθέτηση του αρπακτικού με την κοινούργια συσκευασία εισαγωγής, είναι πολύ εύκολη και γρήγορη. Έχει επίσης το μεγάλο πλεονέκτημα με λίγη ανακίνηση του μπουκαλιού να διαμοιράζεται ομοιόμορφα στα φυτά που είναι προσβεβλημένα μόνο. Σε αντίθεση με τον παλιό τρόπο συσκευασίας —σε πλαστικές σακκούλες με φύλλα φασολιού— που είναι πολύ δύσκολο να επιτευχθεί ομοιομορφία τοποθέτησης.

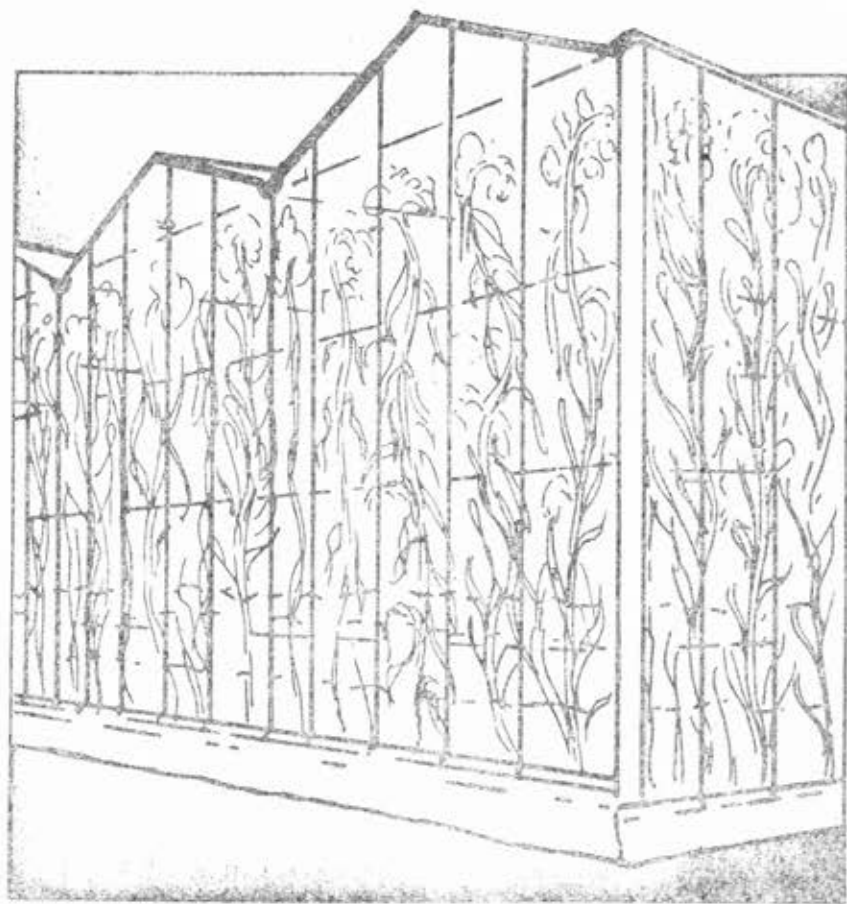
Συνολικά 6.000 αρπακτικά ανά στρέμμα —σε δυο τρεις τοποθετήσεις— είναι αρκετές να εξασφαλίσουν ένα πλήρη έλεγχο του τετρανύχου σε όλη την

καλλιεργητική περίοδο.

Ο παραγωγός που σκέφτεται να εφαρμόσει την καταπολέμηση του τετρανύχου στις καλλιέργειες των θερμοκηπίων, είναι απαραίτητο να εφοδιαστεί με τα προγράμματα ψεκασμών, που δισπείρονται από το γραφείο μας, ή από τις κατά τόπους Διευθύνσεις Γεωργίας ή τους αντιπροσώπους μας, ώστε τα αποτελέσματα να είναι σίγουρα και με

Τα τέλεια του αλευρώδη —άσπρες μικρές μύγες— τα συναντούμε συνήθως στις κορυφές των φυτών, ενώ τις προνύμφες του —σκουλίκια λευκοπράσινα— στην κάτω επιφάνεια των φύλλων. Οι προνύμφες τρέφονται από τα φύλλα απορμυζώντας τον χυμό τους, και βγάζουν μελίτωμα στο οποίο αναπτύσσεται ο μύκητας που προκαλεί την καπνιά.

πολύ λιγότερο κόστος.

3. Ενστρίπ

Το παράσιτο

ENCARSIA FORMOSA

Ο αλευρώδης των θερμοκηπίων είναι τα τελευταία χρόνια ο κυριώτερος εχθρός των καλλιεργειών των λαχανικών στα θερμοκήπια, και συμμετέχει στην υποβάθμιση και μείωση της παραγωγής σε πολύ μεγάλο ποσοστό.

Ο βιολογικός έλεγχος του Α με το παράσιτο **ENCARSIA FORMOSA**, είναι σίγουρος, αρκεί να εισάγουμε τα παράσιτα με την πρώτη εμφάνιση της άσπρης μύγας στα φυτά. Οι θερμοκρασίες πρέπει να είναι μεγαλύτερες από 12°C και να εφαρμόζουμε τον έλεγχο των ασθενειών με βάση το πρόγραμμα που δίνουμε σε κάθε καλλιεργητή.

Τέσσερις - έξι τοποθετήσεις την άνοιξη / δεκαπενθήμερο με

1000-2000 άτομα / στρέμμα - νύμφες της Ε.Ε. ή τρεις τοποθετήσεις το καλοκαίρι / 8ήμερο με 3000-4000 άτομα / στρέμμα, εξασφαλίζουν άριστο έλεγχο της σκαλιέργειας σε όλη την καλλιεργητική περίοδο.

Η Ε.Ε. εισάγεται από την Ολλανδία τοποθετημένη σε μορφή νύμφης επάνω σε μικρά χαρτόνικα —ENSTRIP— που τοποθετούνται εύκολα και γρήγορα στις μασχάλες των φύλλων. Η εμφάνιση των μαύρων νυμφών, σε ποσοστό 25—30% μετά από 20—25 μέρες την άνοιξη ή 12—15 μέρες το καλοκαίρι, από την πρώτη εισαγωγή είναι ένας δείκτης ότι ο έλεγχος θα είναι σίγουρος.

4. Τα παράσιτα του φυλλορίκτη

DACNUSA SIBIRICA DIGLYPHUS ISAEA

Ένας ακόμη εχθρός που τελευταία άρχισε να μας απασχολεί στις καλλιέργειες των θερμοκηπίων και ιδιαίτερα στην τομάτα και σπινόζι είναι ο φυλλορίκτης ή σιδηρόδομος (**LIPIOMYRA BRYONIAE**), που πολύ σύντομα μπορεί να καταστρέψει το φύλλωμα της καλλιέργειας με επακόλουθο την μείωση ή και την ολοσχερή καταστροφή της παραγωγής. Στα θερμοκήπια που χρησιμοποιούμε την βιολογική μέθοδο καταπολέμησης του αλευρώδη και του τετρανύχου, δεν αντιμετωπίζουμε μεγάλο πρόβλημα, και αυτό γιατί στην χώρα μας έχουμε παράσιτα που αν δεν τα σκοτώσουμε με τα φάρμακα, ελέγχουν πολύ καλά τον φυλλορίκτη.

Εδώ και τρία χρόνια εφαρμόσαμε με άριστα αποτελέσματα την καταπολέμηση του φυλλορίκτη με την εισαγωγή δύο παρασίτων (**DACNUSA SIBIRICA**

και DIGLYPHYS ISAEA), σε αναλογία 70% και 30% αντίστοιχα την άνοιξη και 30% και 70% αντίστοιχα το καλοκαίρι, και αυτό γιατί το DACNUSA δουλεύει καλύτερα με όχι πολύ υψηλές θερμοκρασίες, ενώ το DIGLYPHYS αντίθετα δουλεύει με υψηλές θερμοκρασίες. Τα παράσιτα έρχονται σε μορφή τελείων μέσα σε μικρά μπουκαλάκια, με 250 άτομα το καθένα, και ένας πληθυσμός 500—750 άτομα / στρέμμα σε μια ή δύο τοποθετήσεις είναι ικανός για πλήρη έλεγχο του εντόμου σε όλη την καλλιεργητική περίοδο.

Πολύ σπουδαίο και εδώ είναι να εισάγουμε τα παράσιτα με την πρώτη ευφάνιση των συμπτωμάτων — γραμμή επάνω στο φύλλο σαν σιδηρόδρομος. Ο πρώτος αριθμός των εισαγομένων παρασίτων και η αναλογία τους ανάλογα με την εποχή εισαγωγής, επίσης και εδώ να εφαρμόζεται σωστά το πρόγραμμα ψεκασμών που δεν διαταράσσει την ισορροπία των παρασίτων και αρπακτικών.

5. Το αρπακτικό του θρίπα

AMBLYSEIUS CUCUMERIS

Ο θρίπας είναι από τους σπουδαιότερους εχθρούς στην καλλιέργεια της πιπεριάς, και άρχισε τελευταία ν' αποτελεί μεγάλο πρόβλημα στην καλλιέργεια του αγγουριού. Δυστυχώς δεν αναγνωρίζεται εύκολα πολλές φορές και γι' αυτό συναντάμε σε πολλά θερμοκήπια μια μεγάλη μείωση και υποβάθμιση της παραγωγής και ιδιαίτερα στην πιπεριά όπου προσβάλει εκτός των φύλλων και τον καρπό. Τα τελευταία χρόνια άρχισε ο θρίπας να ανθίσταται σε πολλά εντομοκτόνα, και να γίνεται πολύ

προβληματικός ο έλεγχός του. Ευτυχώς και γι αυτόν τον εχθρό υπάρχουν αρκετά αρπακτικά, και κυρίως το AMBLYSEIUS CUCUMERIS που αυτήν την στιγμή παράγεται με βιομηχανικό τρόπο σε ειδικά εργαστήρια και έτσι το πρόβλημα του θρίπα με την χρήση του αρπακτικού εκμηδενίζεται. Το AMBLYSEIUS CUCUMERIS είναι ένα μικρό αρπακτικό άκαρι, μοιάζει με το PHYTOSEIULLUS με την διαφορά ότι είναι στιλπνός πρασινός κίτρινος, και δεν έχει τα μεγάλα μπροστινά πόδια του PHYTOSEIULLUS.

Καλό είναι να εισάγεται, μόλις ακριβώς το επιτρέπουν οι θερμοκρασίες, και δεν χρειάζεται να βρούμε πρώτα θρίπα και μετά να κάνουμε την εισαγωγή. Τα αρπακτικά έρχονται σε φυαλιδία όμοια με τα SPIDEX, και διμοιράζονται όμως παντού και όχι όπως το SPIDEX όπου υπάρχει η εμφάνιση του τετρανύχου. Πρέπει και δω να εφαρμόσουμε τα προγράμματα ψεκασμών για την αντιμετώπιση των άλλων ασθενειών, με τα οποία δεν διαταράσσουμε την ισορροπία των παρασίτων ή αρπακτικών στα θερμοκήπια.

6. Ο δεκάλογος της βιολογικής καταπολέμησης

1) Οι φυσικοί εχθροί προστατεύουν την καλλιέργεια και ακόμα εκτελούν τον έλεγχο σε άριστο βαθμό.

2) Αυτός ο έλεγχος χρειάζεται λίγη εργασία που είναι απαραίτητη στις περιόδους που είσαι πολύ απασχολημένος.

3) Ο βιολογικός έλεγχος παρέχει χρήση διορατική με τα έντομα τα οποία ελέγχει. Μπορεί ακόμα να δουλέψει πιο αποτε-

λεσματικά όταν ελέγχονται και οι άλλες αρρώστιες και έντομα.

4) Η εφαρμογή της βιολογικής καταπολέμησης είναι οικονομικότερη της χημικής για όλη την καλλιεργητική περίοδο.

5) Η εισαγωγή των φυσικών εχθρών είναι τελείως ασφαλής και πολύ απλή.

6) Η εφαρμογή της βιολογικής προστασίας δεν έχει κανένα κίνδυνο από φυτοτοξικότητα ή αργοπορία ανάπτυξης.

7) Η χρήση φυσικών εχθρών δεν προκαλεί εθισμό.

8) Δεν υπάρχει θέμα για τοξικότητα ή υπολείμματα στα φρούτα ή φρούτα.

9) Δεν χρειάζεται να κρατηθεί περίοδος ασφαλείας.

10) Ο βιολογικός έλεγχος είναι ο καθарός και ασφαλής δρόμος για τον έλεγχο των εντόμων, για τον χρήστη, του καταναλωτή και το περιβάλλον.

ΕΧΙΝΕ
(Συνέχεια από τη σελίδα 31)

ΤΑ ΦΙΔΙΑ

τις αισθήσεις τους. Σ' αυτούς πρέπει να παρέχεται ιατρική βοήθεια επειγόντως.

Την επόμενη φορά που θα συναντήσετε φίδι το καλύτερο που έχετε να κάνετε είναι να μη το πειράξετε. Εάν δεν σας ενδιαφέρει ποιων ζώων (θλαβερών) τους πληθυσμούς ελέγχει, σκεφθείτε ότι το ίδιο ελέγχεται πληθυσμιακά παρέχοντας το σώμα του σαν τροφή σε ζώα που λίγο-πολύ όλοι μας αγαπάμε και θέλουμε να μπορούν να τα απολαμβάνουν ζωντανά και τα παιδιά μας όπως πελαργοί, αετοί κ.ά. ΕΞ άλλου εκτός από ανάγκη είναι και μόδα να είμαστε οικολόγοι.

Β' ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΕΝΤΟΜΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ (Περίληψεις ανακοινώσεις)

Α'

Η Εντομολογική Εταιρεία Ελλάδος οργάνωσε το Β' Πανελλήνιο Εντομολογικό συνέδριο στην Αθήνα από 11.11.1987 έως 13.11.1987 (Αίθουσα Ινστιτούτου Δασικών Ερευνών). Στο συνέδριο ειδικοί επιστήμονες των Πανεπιστημιακών Γεωπονικών Σχολών, των Ιδρυμάτων Έρευνας της χώρας του «Μπενάκειου Φυτοπαθολογικού Ινστιτούτου» και του «Δημοκρίτου» ανέπτυξαν διάφορα θέματα που κάλυψαν τους βασικούς τομείς της εντομολογικής έρευνας και της έρευνας των γεωργικών φαρμάκων και των μέσων βιολογικής καταπολέμησης. Το Εντομολογικό συνέδριο είχε τεθεί υπό την αιγίδα του Υπουργείου Βιομηχανίας Ενέργειας και Τεχνολογίας και του Υπουργείου Γεωργίας. Τις εργασίες του συνεδρίου παρακολούθησαν με ιδιαίτερο ενδιαφέρον πολλοί επιστήμονες προσερχόμενοι από όλα τα διαμερίσματα της χώρας και αρκετοί φοιτητές της Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής Αθηνών. Το συνέδριο σημείωσε εξαιρετική επιτυχία και αυτό οφείλεται στην δραστηριότητα που ανέπτυξε η οργ. επιτροπή (Λ. Αργυρίου πρόεδρος, Λ. Σαντάς αντιπρόεδρος, Π. Καλμούκος Γεν. Γραμματέας, Κ. Λιαρέπουλος ταμίας, Α. Μανούκας, Ν. Παπακωνσταντίνου και Α. Σαντορίνη μέλη).

Από το σημερινό τεύχος και σε συνέχειες θα δημοσιεύσουμε περίληψεις των ομιλιών που ενδιαφέρουν τους αναγνώστες δενδροκαλλιεργητές για τον ήμερό τους.

Καταπολέμηση των μικρολεπιδοπτέρων PHYLLO-

**Επιμέλεια
Οδ. Ντινόπουλου**

RYCTER CORYLIFOLIELLA (HB.) και PHYLLO-NORYCTER BLANCARDELLA (F.) ταυτόχρονα με την καταπολέμηση του λεπιδοπτέρου CYDIA POMONELLA (L.) (καρπόκαψα της μηλιάς) χρησιμοποιώντας τη μέθοδο των αγροτικών προειδοποιήσεων

Ο. Π. Ντινόπουλος

Ινστιτούτο Φυλλοβόλων Δένδρων
Νάουσας

Κατά τα έτη 1976, 1977 και 1978 έγινε πειραματική καταπολέμηση των μικρολεπιδοπτέρων PHYLLO-NORYCTER CORYLIFOLIELLA (HB.) και PHYLLO-NORYCTER BLANCARDELLA (F.).

Η εργασία έγινε σε οπωρώνα μηλιάς των ποικιλιών DU COMMERCE RED DELICIOUS και GOLDEN DELICIOUS στο αγρόκτημα του Ινστιτούτου Φυλλοβόλων Δένδρων Νάουσας (Ι.Φ.Δ.Ν.).

Οι ημερομηνίες ψεκασμού καθορίστηκαν σύμφωνα με τη μέθοδο των αγροτικών προειδοποιήσεων, για να διαπιστωθεί εάν είναι δυνατή η ταυτόχρονη καταπολέμηση της CYDIA POMONELLA και των P. CORYLIFOLIELLA και P. BLANCARDELLA.

Χρησιμοποιήθηκαν τα χημικά σκευάσματα: 1) ZOLONE SUPER EC 250 CM3)100 l, 2) EKALUX 25 EC 125 CM3)100 l, 3) NORGOS 50 EC 400 CM3)100 l, 4) HOSTATHION EC 200 CM3)100 l, 5) PADAN W.P. 100 l, 6) LAN NATE W.P. 10 GR)100 l, 7) AMBUSH 25 EC CM3)100 l και 8) DIMILIN W.P. 40 GR)100 l, και 80 GR)100 l.

Βρέθηκε ότι τα χημικά σκευάσματα τα α) HOSTATHION 6) AMBUSH 25 EC γ) DIMILIN W.P. 25%, τα οποία καταπολεμούν ικανοποιητικά την CYDIA POMONELLA, καταπολεμούν ταυτόχρονα τα μικρολεπιδοπτερα που αναφέρθηκαν.

Εποχή και θέσεις ωτοκίας της φύλλας της ελιάς EUPHYLLURA PHILLYREAE FOERSTER (HOMOPTERA: ARHALARIDAE) σε ελαιόδενδρα περιοχών Θεσσαλονίκης και Χαλκιδικής και αναλογία φύλλου

Δ.Α. Προφήτου - Αθανασιάδου και
Μ.Ε. Τζανακόκης

Εργαστήριο Εφαρμοσμένης Ζωολογίας και Παρασιτολογίας, Τμήμα Γεωπονίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσ/νίκης, Θεσσαλονίκη

Επί 4 έτη έγιναν δειγματοληψίες ενηλίκων της φύλλας της ελιάς EUPHYLLURA PHILLYREAE FOERSTER (HOMOPTERA: ARHALARIDAE) και κλαδίσκων ελαιόδένδρων 4 ποικιλιών σε ελαιώνες πεδινών περιοχών των νομών Θεσσαλονίκης και Χαλκιδικής. Με τίναγμα των κλαδίσκων, τα έντομα έπεφταν σε εντομολογική απόχη, από όπου συλλέγονταν σε φιαλίδια. Κλαδίσκοι μήκους περίπου 20 εκ., με 10 γόνατα, εξετάζονταν για να διαπιστωθεί ο αιθμός και η κατανομή των αυγών του εντόμου.

Διαπιστώθηκε ότι η περίοδος ωτοκίας (στις περιοχές αυτές) αρχίζει τέλη Μαρτίου και τελειώνει τέλη Μαΐου, με το πλείστο της να πραγματοποιείται τον Απρίλιο. Τον Απρίλιο τα αυγά παρατηρήθηκαν στους φυλλοφόρους και ανθοφόρους οφθαλμούς και το Μάιο στις ταξιανθίες.

Τα νεαρά ενήλικα του E. PHILLYREAE εμφανίσθηκαν και τα 4

έτη τα τέλη Μαΐου με αρχές Ιουνίου. Την εποχή αυτή, όπου ο ενήλικος πληθυσμός είχε τη μέγιστη τιμή του, και τα 4 έτη, η αναλογία φύλου (αρσενικά : θηλυκά) ήταν

περίπου σταθερή και κυμάνθηκε από 0,89 έως 1,02. Η αναλογία φύλου καθ' όλη τη διάρκεια του υπόλοιπου έτους κυμάνθηκε από 0,60 έως 1,13.

Αξιολόγηση της συνθετικής πυρεθρίνης KARATE (Καράτε) των Γ. Μιχαλόπουλου, Π. Μήλιου, Α. Γκιουλμπασάνη, Κ. Παπασωτηρίου, Α. Μπράδου

Το KARATE είναι ένα νέο πυρεθροειδές εντομοκτόνο επαφής και στομάχου με εντομοαπωθητική και υπολειμματική δράση.

Για την αξιολόγηση του Καράτε έγιναν τα τελευταία 5 χρόνια 38 πειράματα σε δενδρώδεις και ετήσιες καλλιέργειες, με κύριο στόχο την καταπολέμηση των σπουδαιότερων εχθρών, ενώ παράλληλα εξετάστηκαν οι παρενέργειες στη λοιπή πανίδα των καλλιεργειών και ειδικότερα στα ακάρσα. Επίσης εξετάστηκαν τα υπολείμματα του φαρμάκου επί των καρπών και η φυτοτοξικότητα.

Το συμπέρασμα είναι ότι η δοσολογία των 10 ppm (10 μέρη στο εκατομμύριο) είναι επαρκής για ικανοποιητικά αποτελέσματα, κατά κανόνα καλύτερα από αυτά που επιτυγχάνονται με τις υπάρχουσες συνθετικές πυρεθρίνες.

Η επίδραση της προτεινόμενης δοσολογίας βρέθηκε ήπια και σύντομη στα ωφέλιμα και μη επιβλαβή έντομα, ενώ μειώνονται οι πληθυσμοί των ακάρεων, κάτι που δεν συμβαίνει με τα χρησιμοποιούμενα σήμερα πυρεθροειδή. Από την έρευνα που έγινε, το αποτέλεσμα με αυξημένη δοσολογία είναι θέαμα πιο θεαματικό αλλά καταστρέφει τα ωφέλιμα έντομα, ενώ η δοσολογία των 10 ppm συνδυάζει την άριστη προστασία από τους εχθρούς χωρίς βλαβερές συνέπειες στα ωφέλιμα.

Τα υπολείμματα του φαρμάκου που βρίσκονται μια μέρα μετά τον ψεκασμό είναι πάντα μικρότερα από τα ανεκτά όρια.

Επίσης φυτοτοξικότητα δεν παρατηρήθηκε σε καμμία καλλιέργεια σε δόση μέχρι εξαπλάσια της προτεινόμενης.

α. Από τα πειράματα στο αμπέλι προκύπτει ότι ένα πρόγραμμα 2—3 ψεκασμών με 10 ppm Καράτε, σύμφωνα με τις Γεωργικές Προειδοποιήσεις για την αντιμετώπιση των καρποβίων γενεών της Ευδεμίδας, είναι επαρκές υπό συνθήκες συνήθους προσβολής για την προστασία της καλλιέργειας ακόμα και από την προατεταμένη πτήση της τρίτης γενεάς του εντόμου. Με το πρόγραμμα αυτό η προσβολή περιορίζεται σε επίπεδα αρκετά χαμηλά για τις οίονοποιήσιμες ποικιλίες. Για επιτραπέζιες ποικιλίες, όπου είναι σημαντικό να μην υπάρχει έκδηλη προσβολή στο σταφύλι, οι ψεκασμοί μπορούν να γίνονται ανά 21 ημέρες ώστε να καλύπτεται και η πιθανότητα προσβολής από τέλεια που πετούν στο μεσοδιάστημα μεταξύ των γενεών, όπως προκύπτει από τα μέγιστα συλλήψεων στις παγίδες.

Το διάστημα αυτό, μεταξύ της δεύτερης και τρίτης γενεάς, μπορεί να υπερβαίνει τις 21 ημέρες.

β. Στις μηλίτες, η υπολειμματική δράση του Καράτε (σε δοσολογία 10 ppm) επί τρεις ε-

βδομάδες το καθιστά χρήσιμο για ένταξη σε πρόγραμμα ψεκασμών, σύμφωνα με τις Γεωργικές Προειδοποιήσεις για την πρόληψη της προσβολής από την Καρπόκαψα και τη Νάρκη. Η δυνατότητα του Καράτε να σκοτώνει τις νεαρές προνύμφες μέσα στις στοές παρέχει στην περίπτωση αυτή αρκετή ευελιξία στην εποχή εφαρμογής, ώστε να συμπέσει η καταπολέμηση και για τα δύο έντομα.

γ. Στην αχλαδιά, για την καταπολέμηση της Ψύλλας, το Καράτε είναι δυνατό να χρησιμοποιηθεί αφενός μεν με δοσολογία 10 ppm για τη μείωση του πληθυσμού των ακμαίων και τη συνακόλουθη μείωση της ωθοεσίας το χειμώνα, αφετέρου δε με δοσολογία 20 ppm ή 10 ppm + λάδι για την καταπολέμηση των τελείων και των νεαρών προνυμφών την άνοιξη και το καλοκαίρι, με επεμβάσεις στην αρχή της κάθε γενεάς. Η εναλλαγή του Καράτε με το AMITRAZ (Αμιτράζ) σε πρόγραμμα ψεκασμών θα μπορούσε να εξυπηρετήσει μία στρατηγική για να αποτραπεί η ανάπτυξη εθισμού του εντόμου στο Αμιτράζ, το οποίο λόγω των πολύ καλών αποτελεσμάτων του τείνει να χρησιμοποιείται σήμερα καθυπερβολήν.

δ. Στην ελιά εφόσον ο πληθυσμός είναι τέτοιος που να επιβάλλεται η καταπολέμηση της ανθόβιας γενεάς του Πυρηνοτρήτη, αρκεί ένας ψεκασμός με δοσολογία 5 ppm του Καράτε. Ο ίδιος ψεκασμός καταπολεμά και τη Βαμβακάδα. Για την καρπόβιο γενεά ο ψεκασμός πρέπει να γίνει με 10 ppm Καράτε.

ε. Στο βαμβάκι το Καράτε μπορεί να χρησιμοποιηθεί στη δοσολογία των 20 ppm με ικα-

(Συνέχεια στη σελίδα 38)

ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Του Ανέστη Σιδερά

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι

Α. Βροχοπτώσεις στην περιοχή του Ινστιτούτου Φυλλοβόλων Δένδρων (περίοδος 1963—1987)

Έτη	Ιανουάρ.	Φεβρ.	Μάρτιος	Απρίλ.	Μάιος	Ιούνιος	Ιούλιος	Αύγουστ.	Σεπτ.	Οκτώμ.	Νοέμβρ.	Δεκέμ.	Σύνολο
1963	24,0	72,0	56,3	47,5	130,0	35,0	8,0	41,0	10,0	238,5	130,0	62,0	854,3
1964	28,5	28,5	91,5	21,0	134,0	175,0	37,0	7,5	104,5	48,0	151,7	73,0	900,2
1965	89,5	46,0	63,0	121,9	67,0	65,0	10,0	0,5	9,0	4,5	35,5	73,0	584,9
1966	64,2	17,0	120,7	47,5	45,2	44,5	15,5	5,0	77,0	110,0	100,5	154,5	801,6
1967	31,5	9,5	71,0	44,0	127,5	43,0	149,5	4,5	63,5	110,5	83,5	141,5	879,5
1968	98,5	50,0	28,5	27,5	118,0	88,0	0	21,0	37,5	126,0	100,0	141,5	836,5
1969	133,0	105,0	209,0	26,0	18,5	13,5	41,0	11,5	35,5	1,0	28,0	200,5	822,5
1970	78,5	58,5	96,5	27,0	84,5	37,0	109,5	25,0	7,5	134,0	0	57,5	715,5
1971	68,0	89,0	105,5	36,0	83,5	36,0	41,0	31,0	44,0	18,5	21,0	81,0	654,5
1972	88,0	127,0	115,5	180,0	43,0	20,5	15,0	49,0	50,0	149,5	7,0	3,5	848,0
1973	108,5	49,5	87,0	20,5	7,0	22,0	100,0	77,5	106,4	107,5	45,0	70,0	800,9
1974	106,5	167,0	77,0	75,5	42,8	48,0	0	4,5	34,5	16,0	95,5	95,5	762,8
1975	25,5	68,5	59,0	29,5	33,0	81,0	18,0	19,0	20,5	39,0	60,0	32,5	485,5
1976	20,5	154,0	65,5	49,0	193,0	70,5	82,0	55,0	6,5	143,0	89,5	13,5	942,0
1977	12,5	29,0	33,0	26,0	65,0	73,5	34,0	8,0	53,0	16,0	39,0	64,5	453,5
1978	63,5	58,5	27,0	180,0	61,5	6,0	2,0	13,5	101,0	182,5	10,0	104,0	809,5
1979	51,5	40,5	25,5	83,0	57,0	7,7	54,5	48,5	34,0	237,0	342,5	151,0	1032,7
1980	76,0	18,5	94,5	61,0	144,5	21,5	52,5	7,0	30,0	129,5	43,0	74,5	752,5
1981	98,0	70,5	44,0	43,0	27,0	23,0	16,0	40,5	17,0	81,5	61,0	71,5	593,0
1982	6,5	59,5	88,5	147,0	86,5	12,0	25,0	98,5	62,0	180,0	123,5	75,5	964,5
1983	9,5	10,5	46,5	41,5	55,5	127,0	56,5	37,5	24,5	18,0	50,5	220,0	697,5
1984	48,5	81,5	73,5	164,0	14,5	11,0	12,5	38,5	26,0	9,0	62,0	52,0	593,0
1985	65,5	16,5	90,5	31,0	100,0	21,0	0	7,0	3,5	59,5	243,5	32,5	670,5
1986	39,5	161,0	84,5	9,0	127,5	69,5	8,0	14,0	18,0	68,5	91,0	35,5	686,5
1987	85,0	149,5	174,5	81,5	40,0	7,0	14,0	9,0	26,5	85,0	87,0	27,0	786,0

ΣΧΟΛΙΑ. Όπως προκύπτει από τον πίνακα Ι το έτος 1979 έρχεται πρώτο από πλευράς βροχοπτώσεων. Το ύψος της βροχής ανέρχεται σε 1032,7 χιλιοστά. Τον Νοέμβριο σημειώθηκαν οι μεγαλύτερες βροχοπτώσεις και πλημμύρισε ο τόπος (342,5 χιλ.).

Γενικά οι βροχοπτώσεις έχουν άνιση κατανομή. Κατά την θερινή περίοδο παρατηρούνται ελάχιστες βροχοπτώσεις ενώ κατά το Φθινόπωρο

και Άνοιξη οι περισσότερες. Σημειώνονται μερικά μεγέθη όπου η βροχόπτωση ξεπέρασε τα 200 χιλ. τον μήνα: α) Μάρτιος 1969 209,0 χιλ. β) Οκτώβριος 1963 238,5 χιλ. και 1979 237,0 χιλ. γ) Νοέμβριος 1979 342,5 χιλ. και 1985 243,5 χιλ., δ) Δεκέμβριος 1969 200,5 χιλ. και 1983 220,0 χιλ.

Τα έτη που σημειώθηκαν οι περισσότερες βροχοπτώσεις είναι το 1979 με 1032,7 χιλ. βροχ., το 1982

με 964,5 χιλ. βροχ., το 1976 με 942,0 χιλ. βροχ. και το 1964 με 900,2 χιλ. βροχ.

Το 1977 θεωρείται το πιο ξηρικό έτος με 453,5 χιλ. βροχ. και ακολουθούν το 1975 με 485,5 χιλ. βροχ. και το 1965 με 584,9 χιλ. βροχ. Μήνες που δεν σημειώθηκαν βροχοπτώσεις, είναι ο Ιούλιος των ετών 1968, 1974 και 1985. Επίσης βροχόπτωση δεν σημειώθηκε και τον Νοέμβριο του 1970.

ΠΙΝΑΚΑΣ II

Β. Ηλιοφάνεια σε ώρες στην περιοχή του Ινστιτ. Φυλλοβόλων Δένδρων (περίοδ. 1980—1987)

Μήνες	Έτη: 1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Ιανουάριος	84,5	83,6	106,5	138,2	113,3	62,2	110,3	87,3
Φεβρουάριος	122,6	100,1	112,3	127,7	17,0	134,7	39,7	70,1
Μάρτιος	89,2	154,7	123,9	183,4	87,5	55,2	61,7	125,3
Απρίλιος	168,0	215,9	117,6	208,0	102,3	182,0	232,3	149,9
Μάιος	156,0	187,9	215,4	248,8	233,5	208,4	209,5	198,2
Ιούνιος	278,6	305,0	320,0	198,1	303,3	301,7	236,2	297,9
Ιούλιος	333,8	298,3	323,0	278,1	370,3	337,2	268,4	349,6
Αύγουστος	286,0	270,1	269,6	249,9	225,5	323,6	307,9	334,0
Σεπτέμβριος	244,0	196,2	233,5	214,7	242,0	275,7	246,6	230,4
Οκτώβριος	140,8	187,0	127,0	192,9	173,0	188,9	146,8	75,0
Νοέμβριος	120,4	167,9	132,2	91,9	111,2	72,3	150,7	80,7
Δεκέμβριος	162,7	94,9	90,5	76,3	89,2	146,5	153,3	109,9
Σύνολο	2186,6	2261,6	2171,5	2208,0	2068,1	2288,4	2163,4	2108,3

ΣΧΟΛΙΑ : Οι μήνες που παρουσιάζουν μεγαλύτερη ηλιοφάνεια είναι οι θερινοί Ιούνιος, Ιούλιος και Αύγουστος. Έτσι έχουμε τα εξής μεγέθη: α) Ιούνιος: 1981 305 ώ-

ρες, 1982 320 ώρες, 1984 303,3 ώρες και 1985 301,7 ώρες. β) Ιούλιος: 1980 333,8 ώρες, 1982 323 ώρες, 1984 370,3 ώρες, 1985 337,2 ώρες και 1987 349,6 ώρες. γ) Αύ-

γουστος 1985 323,6 ώρες, 1986 307,9 ώρες και 1987 334 ώρες.

Ο Φεβρουάριος του 1984 ήταν ο πιο συννεφιασμένος με 17,0 ώρες ηλιοφάνεια.

(Συνέχεια από τη σελίδα 36)

Β' Πανελλήνιο Εντομολογικό Συνέδριο

νοποιητικό αποτέλεσμα επί εκδηλωμένης προσβολής Πράσινου σκουληκιού, εφόσον δεν είχε γίνει έγκαιρα προληπτικός ψεκασμός. Επίσης μειώνει σημαντικά τον πληθυσμό των τετρανύχων.

στ. Τέλος είναι γνωστό ότι η αποτελεσματικότητα του Καράτε στα έντομα της ροδακινιάς (Καρκόκαψα, Ανάρσια, Φυλλοδέτες) είναι πάρα πολύ καλή. Για το λόγο αυτό ο κύριος σκοπός των πειραμάτων ήταν η μελέτη της δράσης του Καράτε στους Τετρανύχους της ροδακινιάς.

TETRANYCHUS URTICAE
(**TETRANYCHOS KITTINOΣ**)

Το Καράτε α' όλες τις δοσο-

λογίες είχε κατασταλτικό αποτέλεσμα στον **T. URTICAE**, αντίθετα από τις δύο κλασικές πυρεθρίνες που δοκιμάστηκαν.

Όταν υπήρχε έντονη προσβολή από **T. URTICAE** οι επεμβάσεις με τις δύο πυρεθρίνες αύξησαν τον πληθυσμό του τετρανύχου σε σχέση με το μάρτυρα. Ενώ στις επεμβάσεις με Καράτε ο πληθυσμός **T. URTICAE** μειώθηκε πάρα πολύ.
PANONYCHUS ULMI
(**TETRANYCHOS ΚΟΚΚΙΝΟΣ**)

Οι επεμβάσεις με τις κλασικές πυρεθρίνες στην περίπτωση έντονης προσβολής αύξησαν σημαντικά τον πληθυσμό του **P. ULMI** σε σχέση με το μάρτυρα, ενώ στις επεμβάσεις με Καρά-

τε μειώθηκε ο πληθυσμός του **P. ULMI** πάρα πολύ, σε σχέση πάντα με το μάρτυρα.

Χρησιμοποιήθηκαν οι δασολογίες 10 ppm, 20 ppm και 30 ppm. Η δόση των 10 ppm έδωσε ικανοποιητικά αποτελέσματα.

Κάθε συνδρομητής

ας γράψει

και έναν καινούργιο

συνδρομητή

ΔΕΝΤΡΟΚΟΜΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

1. Ευπάθεια ποικιλιών μηλιάς στο Φουζικλάδιο

Στη ΝΙΑΟΥΣΤΑ τεύχος 34ον 1986 σελ. 44—46, έγινε λόγος για το φουζικλάδιο μηλιάς και αχλαδιάς. (Διαχείμανση, μόλυνση, ασκοσπορία, κονίδια κλπ.). Στο τεύχος 38ον 1987 σελ. 38—39 έγινε λόγος για την καταπολέμηση του φουζικλαδίου γενικώς. Στο ίδιο τεύχος δημοσιεύθηκε και σχετικός πίνακας

Του Οδ. Ντινόπουλου

που αφορά τον βαθμό ευπάθειας μερικών γνωστών ποικιλιών μηλιάς στο Φουζικλάδιο. Η μηλιά Ντελίτσιους θεωρείται ως μία κατεξοχήν ευπαθής ποικιλία στο Φουζικλάδιο.

Σήμερα φέρνουμε στο φως της δημοσιότητας μερικά δικά μας στοιχεία που έχουν ληφθεί από τις συλλογές αξιολογήσεως ποικιλιών μηλιάς του Ινστιτούτου Φυλλοβόλων Δένδρων και αφορούν το έτος 1987. Οι ποικιλίες που αναφέρονται δεν ψεκάστηκαν ούτε μία φορά για την αντιμετώπιση του φουζικλαδίου. Όσον αφορά το έτος 1986 επειδή οι συνθήκες δεν ήταν ευνοϊκές στις μυκητολογικές μετρήσεις δεν προσφέρεται για αξιολόγηση των ποικιλιών μηλιάς ως προς την ευπάθειά τους στο φουζικλάδιο. Οι προσβολές ήταν ασήμαντες χωρίς σημαντικές διαφορές μεταξύ των διαφόρων ποικιλιών. Για την καταμέτρηση των μολύνσεων επί των καρπών εοράσθησαν κατά την θερινή περίοδο η Χαρούλα Σπινθηροπούλου (τελειόφοιτος της Γεωπονικής Σχολής) και ο Δημ. Κοτζαγιώργης (ειδικός τεχνίτης).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Ευπάθεια ποικιλιών μηλιάς στο Φουζικλάδιο. Δεντρύλλια τριών ετών επί υποκειμένου M27

Ποικιλία	Καρποί χωρίς προσβολή	Καρποί με προσβ.
1. Μουτσοῦ	90	49
2. Σμούθι (κλώνος Γκόλντεν)	365	39
3. Ιμπεριάλ	37	29
Ντουμπλε, Ρεντ Ντελίτσιους		
4. Γκράννη Σμιθ	169	7

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Ευπάθεια ποικιλιών μηλιάς στο Φουζικλάδιο. Δεντρύλλια τριών ετών μηλιάς επί υποκειμένου M9

Ποικιλία	Καρποί χωρίς προσβολή	Καρποί με προσβ.
1. Μουτσοῦ	251	70
2. Σμούθι (κλώνος Γκόλντεν)	697	52
3. Ιμπεριάλ	117	45
Ντουμπλερέντ Ντελίτσιους		
4. Γκράννη Σμιθ	330	39
5. Τζόναγκολντ	413	43

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Ευπάθεια ποικιλιών μηλιάς στο Φουζικλάδιο. Δέντρα ηλικίας 25 ετών περίπου

Ποικιλία	Καρποί χωρίς προσβολή	Καρποί με προσβ.
Γκράννη Σμιθ	195	12
Μουτσοῦ	169	5
Ιμπεριάλ	115	27
Ντουμπλερέντ Ντελίτσιους		
Ρίσιαρεντ	101	31
Στάρκριμσον	102	13
Τζόναγκολντ	16	0
Ντέμοκρατ	71	1
Έρλυ μπλέιζ	80	0

Τζόναρεντ	15	2
Μπλάκζον	60	0
Γκάλια μπιούτι	50	0
Ντούμπλε ρεντ	40	0
Γκάλια μπιούτι		
Σκόρλετ	106	53
Στάμμανρεντ		
Ρούμπα πρεκόζε	48	0
Φρέϋμπεργκ	96	0
Ουϊνστων	50	0

Σε προσεχές τεύχος θα δημοσιευθούν και άλλα στοιχεία για το έτος 1987, καθώς επίσης και για το έτος 1988. Όλα τα στοιχεία αυτά θα χρησιμεύσουν προκειμένου να συνταχθεί ένας πίνακας ευπαθείας των διαφόρων καλλιεργουμένων ποικιλιών μηλιάς στο φουζικλάδιο για τις ελληνικές συνθήκες.

2. Κλάδεμα ακτινιδιάς

Επιβάλλεται να προσεχθεί ιδιαίτερα το χειμερινό κλάδεμα καρποφορίας της ακτινιδιάς γιατί αυτό θεωρείται βασικό. Το θερινό θεωρείται συμπληρωματικό. Το χειμερινό κλάδεμα ανάλογα με τον αριθμό των ανθοφόρων σφαιλυών που σφηνώνται στις κληματίδες χαρακτηρίζεται βραχύ (κοντοκλάδι), μέτριο ή μακρύ (μακροκλάδι).

Ο ακτινιδιοκαλλιεργητής έχοντας μπροστά του την εικόνα της συγκεκριμένης ακτινιδιάς θα πρέπει να επιλέξει τον τύπο του κλαδέματος ή ένα συνδυασμό κλαδεμάτων. Ενδεχόμενα λάθη του χειμερινού κλαδέματος εμφανίζονται αργότερα κα-

ρίπτωση που το χειμερινό κλάδεμα υπήρξε πιο αυστηρό (κοντοκλάδι) από όσο έπρεπε, κατά την θερινή περίοδο θα αναπτυχθεί ζωηρή βλάστηση, που θα απαιτήσει πολλά βλαστολογήματα και κορυφολογήματα. Σε περίπτωση, πάλι, που το κλάδεμα είναι μακρύ (μακροκλάδι) υπάρχουν πολλές πιθανότητες, εξαιτίας του μεγάλου αριθμού των φερομένων καρπών, το μέγεθος τους να παραμείνει πολύ μακρύ, μη εμπορεύσιμο.

1. Βραχύ κλάδεμα

Στο κλάδεμα αυτό συνυπάρχουν σε ίσα ποσοστά κληματίδες μονοετείς, διετείς και τριετείς. Το κλάδεμα γίνεται κατά κανόνα στους τέσσερεις καρποφόρους οφθαλμούς. Σε ένα φυτό παραγωγικό αφήνονται περίπου 150—180 καρποφόροι οφθαλμοί. Μετά το πέρας της καρποφορίας τους οι τριετείς κληματίδες αφαιρούνται, αφού αφήνονται αντικαταστάτες τους. Στο κλάδεμα αυτό παρατηρούνται τα εξής: α) υπάρχουν πολλοί βλαστοί μεγάλου μήκους (συνεχιζόμενης αύξησης), σε μονοετείς και διετείς κληματίδες, που δημιουργούν μία συγκεχυμένη εικόνα στον οπωρώνα και αυξάνουν τις ανάγκες για τα θερινά βλαστολογήματα, β) στις μονοετείς κληματίδες, οι καρποί είναι πολύ ομοιόμορφοι σε μέγεθος και βάρος γ) στις διετείς κληματίδες υπάρχει ήδη μια μικρή ανομοιομορφία καρπών. δ) στις τριετείς κληματίδες πια η ανομοιομορφία των καρπών μπορεί να είναι πολύ μενόμενη και ε) κατά κανόνα, υπάρχουν στον οπωρώνα πολλοί λαιμάρνοι που πρέπει να αφαιρούνται ένκαιρα με τα θερινά βλαστολογήματα και κορυφολογήματα.

2. Μέτριο κλάδεμα

Μ' αυτό το κλάδεμα αφήνεται στο παραγωγικό φυτό κληματίδες μονοετείς και διετείς, σε ίσα περίπου ποσοστά. Η μονοετής κληματίδα κλαδεύεται στους 8 καρποφόρους οφθαλμούς. Στη διετή κληματίδα, αφήνονται οι δύο παρά τη βάση μονοετείς κληματίδες και κάθε μία από αυτές κλαδεύεται στους 8 καρποφόρους οφθαλμούς. Λαμβάνεται πάντα μέριμνα, ώστε το σύνολο των καρποφόρων οφθαλμών στο φυτό να κυμαίνεται από 150 μέχρι 180 περίπου.

Με το μέτριο κλάδεμα μειώνεται σημαντικά η ανομοιομορφία των καρπών, γιατί καταργούνται οι τριετείς κληματίδες. Έτσι, επίσης, περιορίζεται η πυκνή ζωηρή βλάστηση. Αυτό έχει συνέπεια να μειώνεται ο αριθμός των απαιτούμενων κορυφολογημάτων και βλαστολογημάτων. Με το κλάδεμα αυτό, επίσης, πετυχαίνεται ισόρροπη παρουσία βλαστών συνεχιζόμενης αύξησης και βλαστών περιορισμένης αύξησης.

3. Μακρύ κλάδεμα

Χαρακτηριστικό γνώρισμα στο κλάδεμα τούτο είναι το ότι επιλέγονται ετήσιες κληματίδες μήκους 1,5 έως 2,5 μέτρα συνήθως, οι οποίες κλαδεύονται στη συνέχεια στους 16 καρποφόρους οφθαλμούς η κάθε μια, αν συνυπολογισθούν και οι 4 στρεφικοί της βάσης στους 20 συνολικά. Κάθε κατάλληλη καρποφόρα κληματίδα δίνει στη πράξη περίπου 40 καρπούς, οπότε με 16 τέτοιες κληματίδες εξασφαλίζονται 640 περίπου καρποί πολύ ικανοποιητικού μεγέθους και βάρους (80—100 γραμ.). Χαρακτηριστικό είναι, επίσης, η μεγάλη

ομοιομορφία των καρπών αυτών. Επιπλέον, αποφεύγεται η δημιουργία πυκνής βλάστησης, διότι η όλη βλάστηση με την καρποφορία βρίσκονται πια σε ισορροπία μεταξύ τους. Στο χειμερινό κλάδεμα του επόμενου έτους, αφαιρείται η κληματίδα που καρποφόρησε, αφού λαμβάνεται αντικαταστάτης της. Στην περίπτωση που δεν υπάρχει αντικαταστάτης, μπορεί να κρατηθεί η μονοετής κληματίδα κλαδευόμενη σε δύο οφθαλμούς.

* * * * *

Το μακρύ κλάδεμα ενδείκνυται ιδιαίτερα για την ποικιλία HAYWARD, η οποία αραιοκαρπεί. Επίσης, το κλάδεμα τούτο καρποφορίας είναι το προτιμότερο για διαμορφώσεις της ακτινιδιάς σε σχήματα κρεβατινίας, ημικρεβατινίας, τύπου «Λ» «καλύβας» κλπ.

ΔΙΑΒΑΖΕΤΕ

ΚΑΙ

ΔΙΑΔΙΔΕΤΕ

ΤΗ

«ΝΙΑΟΥΣΤΑ»

Νάουσα - Αμύνταιο - Γουμένισσα

Αποχρώσεις του κόκκινου στη διονυσιακή παλέττα

(Από το βιβλίο «Η Ελλάδα των κρασιών»)

Της Σταυρούλας Κουράκου - Δραγώνα

Δρ. Χημικός

αντιπισταλλον μέλος

της Γαλλικής Γεωργικής Ακαδημίας

Ο αμπελώνας της Νάουσας, εγκατεστημένος σε περίπου 350 μ. υψόμετρο, εκτείνεται σε νοτιοανατολικές πλαγιές στα αντερείσματα του Βερμίου, ηλιόλουστος και προφυλαγμένος από τους βορειάδες. Σ' αυτές τις πλαγιές ωριμάζει η πιο εκλεκτή ερυθρή ποικιλία του βορειοελλαδικού χώρου: το Ξινόμαυρο. Ο οίνος που παράγεται είναι βαθύχρωμος, πλούσιος σε «σώμα» και χρειάζεται να παλιώσει για να αποκτήσει μαλακότητα και να αναπτύξει το άρωμά του. Ο Νάουσα είναι ένας κλασσικός «VIN BE GARDE», δηλαδή ένα κρασί επιδεκτικό παλαιώσης.

Η ίδια εκλεκτή ποικιλία δεσπόζει, επίσης, στους αμπελώνες του Αμυνταίου, της πιο ηπειρωτικής Ελληνικής αμπελουργικής ζώνης, η οποία εκτείνεται σ' ένα υψόμετρο 660 μ. και έχει έκθεση όχι σπάνια βορεινή. Γι' αυτό ακριβώς, σ' αυτή την περιοχή το Ξινόμαυρο δεν ωριμάζει καλά, παρά μόνον όταν τα καλοκαίρια είναι ζεστά.

Έτσι παρόλο που στους αμπελώνες της Νάουσας και του Αμυνταίου καλλιεργείται η ίδια ποικιλία, η σύσταση και οι οργανοληπτικοί χαρακτήρες του Νάουσα και του Αμυνταίου παρουσιάζουν χαρακτηριστικές διαφορές, τις οποίες ο καταναλωτής μπορεί εύκολα να διαπιστώσει, ώστε να διαλέξει τον τύπο του κρασιού που ανταποκρί-

νεται στις γευστικές προτιμήσεις του.

Όσο για τους αμπελώνες της Γουμένισσας με τη λοφώδη δια-

μόρφωση, από τις ομορφότερες περιοχές για αμπελοκαλλιέργεια, το Ξινόμαυρο συγκαλλιεργείται με μια άλλη γηγενή ποικιλία πιο πρώιμη, τη Νεγκόσκα που έχει έντονο χρώμα και μικρότερες οξύτητες από το Ξινόμαυρο, με το οποίο συναινοποιείται για να δώσει μία άλλη γευστική παραλλαγή: τον Γουμένισσα.

(Συνέχεια από τη σελίδα 30)

Πρίν πινάσει η Γη

στασία του φυτικού γενετικού υλικού που υπάρχει στη φύση από τα καλλιεργούμενα είδη.

Οι προσπάθειες των Κρατικών Υπηρεσιών μόνο δε φθάνουν.

Τελειώνοντας θέλω να τονίσω και τούτο. Η χώρα μας έχει μια ιδιαιτερότητα. Τόσο η ηπειρωτική, όσο και η νησιωτική παρουσιάζει μεγάλη ποικιλομορφία σε εδαφοκλιματικό περιβάλλον, με αποτέλεσμα να εμφανίζει και μεγάλη ποικιλία από γηγενές φυτικό υλικό. Ένα μεγάλο μέρος αυτού είναι μοναδικό στον κόσμο και πολύ πολύτιμο. Επιπλέον, σαν σταυροδρόμι λαών και πολιτισμών από αρχαιοτάτων χρόνων, έχει δεχθεί πολύ φυτικό υλικό από κάθε γωνιά της γης. Κάθε τόπος της είναι και ένα μουσείο της φύσης, είναι κρίμα να το αφήσουμε να καταστραφεί, γιατί θα ζημιώσει η ανθρωπότητα.

Χρήσιμες Δεντροκομικές πληροφορίες

α) Δραίωμα των μήλων με χημικά μέσα

Χρησιμοποιείται το Σεβίν 85%. Ο ψεκασμός διενεργείται όταν τα καρπίδια τα κεντρικά της κάθε ταξικαρπίας αποκτήσουν διάμετρο (Ισημερινή διάμετρο) 12—14 χ'λιοστά. Σε ένα τόννο νερό διαλύεται 1 κιλό Σεβίν.

β) Πρώτος ψεκασμός εναντίον της καρπόκαψας της μηλιάς

Διενεργείται όταν το μέγεθος των καρπιδίων της ποικιλίας μηλιάς Στάρκιν στη συγκεκριμένη περιοχή αποκτήσουν μέγεθος φουντουκιού έως μικρό καρύδι. Ψεκάζει κανείς στην περίοδο αυτή, όλες τις μηλιές και αχλαδιές που έχουν καρπούς, με κάποιο οργανοφωσφορικό εντομοκτόνο (Ζολόν, Χρυσταθείον, Γκου Ζαθείον κλπ.)

«Το παιδικό θέατρο»

Τον Φεβρουάριο μήνα, ο εκπαιδευτικός όμιλος Νάουσας και ο Σύλλογος γονέων και κηδεμόνων του 1ου Δημοτικού Σχολείου, παρουσίασαν το παιδικό έργο του Ευγενίου Τριβιζά «Το όνειρο του ακιάχτρου». Δόθηκαν συνολικά πέντε παραστάσεις τις οποίες παρακολούθησαν οι γονείς και οι μαθητές όλων των Δημ. Σχολείων της πόλης και της περιοχής. Όλες οι παραστάσεις σημείωσαν εξαιρετική επιτυχία. Οι υπεύθυνοι της θεατρικής ομάδας και οι «μικροί» ηθοποιοί απέσπασαν δίκαια τα θερμά συγχαρητήρια απ' όλους που είχαν την τύχη να παρακολουθήσουν τις θεατρικές παραστάσεις.

Αξίζει ένα εύγε σ' όλους τους πρωταγωνιστές και υπευθύνους και ευχόμαστε και σ' άλλες ε-

Του Γιάννη Κωστίδη

πιτυχίες. Αυτή η προσπάθεια δεν πρέπει να διακοπεί, να βρει μιμητές και να υπάρχει συνέχεια.

Την επίβλεψη και ευθύνη της σκηνοθεσίας του έργου είχαν οι δάσκαλοι: Γιώργος Τούρας και Μαρία Παπαδοπούλου - Πέου.

Συνεργάστηκαν:

Μουσική: Στοίδης Πέτρος.

Σκηνικά: Μηλιάτσος Νίκος - Μάλλιος Κώστας.

Μουσική έπαιξαν: Στοίδης Πέτρος (κιθάρα), Τόμτσος Κώστας (αρμόνιο), Περισσοράτης Περικλής (ντράμς).

Έπαιξαν οι παρακάτω μαθητές της Δ' τάξης του 1ου Δημ. Σχολείου:

Γ. Διαμαντάκος (Μπαρμπα - Μπαρούτης), Δρόσος Σώτας (ένορκος), Ζάλιου Κατερίνα (Τερτίλης), Ζαφείρκου Ελένη (Τι-

βούε), Θωμαΐδου Νανίνα (ένορκος), Καραγκούνης Χρήστος (Μαχμουρλής), Κιτερικόγλου Ελένη (ένορκος), Κουρτόπουλος Παναγιώτης (κυρ - Σφεντόνας), Κωστίδης Γιάννης (ένορκος), Μάλλιου Στέλλα (Τσιλιθήθρας), Μώκιου Αγγελική (ένορκος), Νάτσιος Κώστας (ένορκος), Πιτάνιος Γιάννης (ένορκος), Ρούσ-

σου Τασούλα (παπαγάλος τραγουδιστής), Τάνης Κώστας (αρχιδικαστής), Ταχυδρομίδης Ζάχος (ένορκος), Τόλκας Άγγελος (Αχυρούλης), Τόλκας Γρηγόρης (ένορκος), Τούρας Λάζαρος (κυρ - Δίκανος), Τούφας Νίκος (Κατήγορος), Χατζησαββάς Ευριπίδης (ένορκος), Χατζηχαρίσης Πέτρος (ένορκος).

Εικονιζόμενοι από αριστερά προς τα δεξιά: Αγγ. Τόλκας, Στέλλα Μάλλιου, Κατερίνα Ζάλιου και Ελένη Ζαφείρκου

Εικονιζόμενοι από αριστερά προς τα δεξιά: Νίκος Τούφας, Κώστας Τάνης, Άγγελος Τόλκας, Πέτρος Χ'Χαρίσης, Γιάννης Πιτάνιος, Σώτας Δρόσος, Κώστας Νάτσιος, Γρηγόρης Τόλκας (Φωτογραφία: Αφοί Λιλιάντη)

Κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο
"Ένα βιβλίο κατατοπιστικό έπιστημονικό με χρωματιστές εικόνες
Τι είναι τα κοκκοειδή (ψώρες) και πώς καταπολεμούνται
Δέν πρέπει να λείπει από κανένα αγροτικό σπίτι

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ

Μπορείτε να το προμηθευθείτε από τα γραφεία
του Άγροτικού Συλλόγου Ναούσης
ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΕΩΣ 1000 ΔΡΑΧΜΕΣ

Μόλις κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο μοναδικό στο είδος του
«ΤΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΦΑΡΜΑΚΑ ΠΟΥ ΚΥ ΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ»

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ ΧΡΗΣΤΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

- Τι περιέχει κάθε «φάρμακο» και πως ταξινομούνται
- Πίνακες κατατοπιστικοί χρήσιμοι και διαφωτιστικοί
- Ένα βιβλίο απαραίτητο για κάθε αγροτική βιβλιοθήκη

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ 600 Δραχμές

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ «ΓΙΑΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ»

1. ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ
2. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΛΗΣ - Ο ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ
ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ
3. ΓΙΑΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ

Του Τάκη Μπάϊτον

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ ΚΑΙ
ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ
